

Erciyes

Aylık Fikir Sanat Dergisi

46. YIL

YIL: 46

SAYI: 542

ŞUBAT 2023

Aylık Fikir ve Sanat Dergisi

(Ulusal Hakemli Dergi)

ISSN: 1300-4689

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

Âlim GERÇEL

Genel Yayın Müdürü

Ömer BÜYÜKBAŞ

Genel Yayın Danışmanı

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ

Genel Yayın Yönetmeni

Mehmet BİLGEHAN

Halkla İlişkiler

Mehmet ÇAYIRDAĞ

Yaşar ELDEN

Düzenleyiciler

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN, Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Dr. Ahmet KAYASANDIK,

Öğr. Gör. Mehmet BİLGEHAN

HAKEM HEYETİ

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet CİHAN (İstanbul Medeniyet Üniv.)

Prof. Dr. Önder ÇAĞIRAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Bayram DURBİLMEZ (Hacı Bektaş Veli Üniv.)

Prof. Dr. Kemal GÖDE (Süleyman Demirel Üniv. Emekli)

Prof. Dr. İlyas GÖKHAN (Niğde Ömer Halisdemir Üniv.)

Prof. Dr. Tuncer GÜLENSOY (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN (Ege Üniv., TDK Bşk.)

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT (Akdeniz Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Metin KARAÖRS (Erciyes Üniv. Emekli)

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ (Ege Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa KESKİN (Erciyes Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Atabey KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (Hacettepe Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Hatice ŞAHİN (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TURAN (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN (Ege Üniversitesi, Emekli)

Prof. Dr. Ali YAKICI (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Osman YILDIZ (Süleyman Demirel Üniversitesi)

(Not: Soyadlarına göre alfabe sırasıyla)

Yazışma Adresi

Erciyes Dergisi, P.K. 218, 38002 KAYSERİ
Telefon – Belgeç: 0 532 725 37 13 -0 352 231 73 03

İdare Yeri

Sahabiye Mahallesi Muhtarlığı
Kalenderhane Sokağı, Nu.: 8
38010 Kocasinan/KAYSERİ

Ağ sayfası: www.erciyesdergisi.com.tr

E-posta: bilgi@erciyesdergisi.com
alimgercel@gmail.com

*Türkçülük Hareketi Ve Türkçülük
Hareketinde Teşkilâtlı, Toplu Ve Disiplinli
Mücadele Safhası*

Âlim GERÇEL.....1

*Osmanlılarda Astrolojinin Toplumsal Ve
Kurumsal Konumunu*

Serap YILDIZ6

*Duygusal Odaklı Terapi Bağlamında Aşk
Dilinin Grameri*

Gülşen BİLGEHAN.....15

*Yazıdan Önceki Kolektif Sözlü Bilinç
Kültürel Örgütlenmeye Dayalı Sözlü
Anlatıların Yapısı*

Mehmet BİLGEHAN.....29

Dizgi ve Tasarım

Mehmet BİLGEHAN

Hakan TOPUZOĞLU

www.erciyesdergisi.com.tr

İnternet Sayfasında Yayınlanmaktadır.

İndirme ücretsizdir, satılmaz!

Yazılarınızı

E-posta: mebilgehan@gmail.com

TÜRKÇÜLÜK HAREKETİ VE TÜRKÇÜLÜK HAREKETİNDE TEŞKİLÂTLI, TOPLU VE DİSİPLİNLİ MÜCADELE SAFHASI

Âlim GERÇEL

Giriş

Türkçülük hareketi, tarih boyunca Türk milletinin varlık ve kimlik mücadelesini esas alan millî bir fikir akımıdır. Bana göre bu hareketi anlamak, yalnızca tarihî bir bilgi değil, aynı zamanda bugünü yorumlama anahtarıdır. Bu makalenin amacı, Türkçülüğün teşkilatlı ve disiplinli mücadele evresine geçişini anlamaktır. Türkçülük; kültürel uyanış, fikrî inşa, sosyal örgütlenme, eğitim bilinci, tarih şuurunun diri tutulması, millî dil anlayışı ve toplumsal aksiyon safhalarından geçerek bugünkü hâline ulaşmıştır. Bu düşünce, Türkçü mücadelenin safhasının artık bireysel kahramanlık değil, kolektif şuur devri olduğunu gösterir. Türkçülüğün millî bir ruh ve toplumsal bilinç olarak güçlenmesi, bu evrenin temel kazanımıdır. Türkçülük hareketi, tarihsel kimlikten filizlenip millet fikrinde köklerini derinleştirmelidir. Bu nedenle, Türkçülüğün günümüzde örgütlü bir zihniyet olmadan başarılı olamayacağı açıktır.

Türkçülük tarihinin başlangıcı, bireysel kalemlerin ve idealist kişilerin fedakâr çabalarına dayanır. Benim kanaatimce bu safha, duygulu ve romantik bir uyanış dönemi idi. Bu başlangıç döneminin bireysel kahramanlık karakterine sahip olduğunu ifade etmem gerekir. O dönemde fikir adamları yalnız kaldı, sistematik imkânları yoktu, kitle desteği sınırlıydı, baskılar yoğundu, devlet yapısı yeni ideolojilere kapalıydı ve toplumsal milli bilinç tam olgunlaşmamıştı. Bu gerçeklik, ilk nesil Türkçülerin değerini gösterir. O günün atmosferinde yalnız adamların mücadelesi, ideal ateşini yaktı. Türkçülüğün ilk evresi, bireysel fedakârlık devresidir. Netice olarak, hareketin ilk dönemi duvarları yıkan öncü ruhtu.

Zamanla Türkçülük fikri, toplumda geniş yankılar uyandırmış ve kitle tabanı bulmuştur. Şahsi gözlemim odur ki, bu destek tabanı fikrî olgunluğu ve millet iradesinin keskinleşmesini sağlamıştır. Toplumun Türkçülüğü kabul etmesiyle mücadelenin tabiatının değiştiğidir. Milliyetçilik eğitimde, gençlik örgütlenmesinde, kültür kurumlarında, basında, ordu-millet bağında, tarih çalışmalarında ve dil inkılabında kendini göstermiştir. Bu değişim, düşüncenin sokağa ve hayata inmesini sağladı. Artık mücadele yalnızca zihinlerde değil, toplum yapısında tezahür ediyordu. Türkçülük, genişleyen toplumsal bir kudret hâline geldi. Türkçülük hareketi, yalnızlık evresinden toplum evresine geçmiştir.

Türkçülük mücadelesinde “teşkilatlanma” fikri zamanla ön plana çıkmıştır. Ben bu dönüşümü, romantik adanmışlıktan stratejik mücadeleye geçiş olarak görüyorum. Örgütlü Türkçülüğün zorunluluk hâline geldiğine inanıyorum. Dünyadaki milliyetçi akımlar örgütlüydü, devlet modernleşiyordu, kitle iletişim araçları geliyordu, gençlik hareketleri yükseliyordu, ideolojik rekabet artıyordu, Türk dünyasıyla bağlar yeniden kuruluyordu ve tehditler daha karmaşıktı. Bu ortam, dağınıklığın lüks olmadığı gerçeğini doğurdu. Teşkilatlanma, fikri sistemli kılar. Teşkilatlı Türkçülük, çağın gereğidir. Son tahlilde örgütlenme, fikrin vücut bulmasıdır.

Bugün Türkçülük, yeni bir aşamaya, yani disiplinli toplu mücadele dönemine girmiştir. Bence bu nitelik, hareketi gerçek anlamda çağdaş ve etkili kılar. Türkçülüğün artık stratejik bir kitle hareketi olarak geliştirilmesi gerektiğine inanıyorum. Bugün bilgi, teknoloji, medya, uluslararası ilişkiler, diaspora, gençlik, kültürel diplomasi ve akademik üretim sahaları Türkçülüğün mücadelesine dahildir.

Bu sahalar, milli ülkünün çağdaş zeminidir. Mücadele artık hem fikir hem eylem sahasında yürütülmektedir. Yeni safha, kitlevi ve disiplinli mücadele devridir. Türkçülüğün başarısı örgütlü stratejiyle mümkün olacaktır.

Türkçülük hareketi, özellikle Hüseyin Nihal Atsız ve dava arkadaşlarının fedakârca yürüttüğü tarihî ve fikrî bir mücadele olarak millî uyanışımızın ana da-

marını teşkil eder. Benim kanaatimce Atsız'ın Türkçülüğü, yalnız bir tarih araştırması yahut edebî bir tavır değil, bir karakter, bir ruh ve bir istikamet meselesidir. Modern anlamda Türkçülüğün Atsız'ın şahsında ahlâk, irade ve disiplinle vücut bulması gerektiğine inanıyorum. Atsız, fikirleri uğruna memuriyetten atılmış, mahkemelerde yargılanmış, dost bildiklerinin dahi korkuyla uzaklaştığı dönemlerde bile sarsılmamış; kalemiyle, mektebiyle, gençliğiyle, tarihiyle ve cesaretiyle bir ateş yakmıştır; çevresinde genç Türkçüler yetişmiş, Türkçü dergiler çıkmış, Türk tarihçiliği yeni bir disipline kavuşmuş, Turan fikri akademik derinlik kazanmış, Türkçülük yalnız duygu değil ilim olmuştur. Atsız'ın mücadelesi, sadece fikir üretmek değil, fikirde sebatın nasıl bir vakur duruş olduğunu göstermektir. Bugün dahi onun hayatı, “davaya sadakat” ölçütü olarak önümüzde durmaktadır. Türkçülük, Atsız'ın şahsında ruha, karaktere ve vazifeye dönüşmüştür. Atsız'sız Türkçülüğü kavramak eksik bir tarih değil, eksik bir ahlâk olur.

Türkçülüğün H. Nihal Atsız devri, Atsız ve neslinin omuzlarında yükselen bireysel kahramanlık ve gönüllü fedakârlık çağıdır. Bana göre Atsız'ın yalnızlığı, Türkçülüğün yalnız doğduğunu değil, henüz milletin uyanmakta olduğu günlerin ağır şartlarını simgeler. Ben, bu safhanın samimi fakat çetin şahsi mücadelelere dayandığına inanıyorum.

O dönemde Türkçüler dar bir çevredeydi, fikirlerini yayacak imkânları sınırlıydı, baskılar yoğundu, sürgünler ve soruşturmalar eksik olmadı, dergiler kapatıldı, kitaplar toplatıldı, işinden atılanlar oldu, “Türkçü olmak” cesaret isteyen bir kaderdi. Bu çile, hareketin ruhunu çelikleştirmiştir. Yalnız insan, yalnızca kendi vicdanına dayanır; işte Atsız da böyle bir yalnızlıktan bir mefkûre ordusu doğurdu. Türkçülüğün Atsız devresi, Atsız'ın şahsî siperinde başladı. O günlerin yalnız savaşçıları olmasaydı bugün kitle hareketi olmayacaktı.

Zamanla Atsız ve arkadaşlarının mücadelesi, geniş bir gençlik tabanı ve fikrî çevre tarafından benimsenmiş; Türkçülük toplumsal bir şuura dönüşmüştür. Ben bu değişimi, Atsız'ın ateşinin toplumda meşalelere dönüşmesi olarak görüyorum. bireysel Türkçülükten kitlesel Türkçülük aşamasına geçilmesi gerektiğine inanıyorum.

Özellikle Türkçü ve ülkücü teşkilatımlar bağlamında kurulan Türk ve Ülkü Ocakları, “hakikat ocakları” gibi işleyen sohbet halkaları kuruldu, üniversite gençliği fikrî heyecan kazandı, tarih ve dil çalışmaları akademik nitelik kazandı, dergiler ideolojik mi-

ver oldu, şiirler duygu değil iman kaynağına dönüştü, dava adamları yetişti, Türkçülük artık yalnız isim değil “hareket” oldu. Bu süreç, fikirden topluma akan bir enerji doğurdu. Türkçülük artık yalnız kitaplarda değil, zihinlerde ve sokaklarda yaşamaya başladı. Kurulan hükümetleri etkiledi ve zaman zaman fikri iktidarını gerçekleştirdi. Kitleleşme, Atsız çizgisinin doğal neticesidir. Sonuç olarak, Türkçülük millî bir hareket hüviyeti kazandı.

Bu fikir büyüdükçe, Atsız'ın yıllar önce hayal ettiği “teşkilatlı ve disiplinli Türkçülük” fikri kaçınılmaz hâle geldi. Bana göre Atsız'ın hayalindeki teşkilât, iman defterine yazılacak bir yapı olmalıdır. Türkçülüğün samimi bir kalp hareketinden sistemli bir kadro hareketine dönüşmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü devletler örgütlüdür, düşmanlar örgütlüdür, ideolojik akımlar teşkilatlıdır, modern dünya bir organizasyon dünyasıdır, dağınıklık en büyük zaafı doğurur, disiplin fikirleri güce dönüştürür, düzen sürekliliği sağlar. Türkçülük artık ateşin korunması değil, ateşin örgütlü bir şekilde taşınması meselesidir. Atsız'ın “ordu nizamındaki fikir hayatı” düşüncesi bugün hâlâ tazedir. Teşkilatlı Türkçülük, Atsız'ın vasiyetidir. Dava, gönüllerden kurumlara geçmek zorundadır.

Bugün Türkçülük, Atsız'ın tarif ettiği o safhaya; yani disiplinli, toplu ve hesaplı mücadele safhasına ulaşmıştır yahut eşliğindedir. Benim bakışım, bu dönemin artık kahramanların değil, kahramanların yetiştirdiği disiplinli nesillerin devri olduğudur. Türkçülüğün Atsız'ın öngördüğü şekilde kurumsal-stratejik bir aşamada bulunduğuna inanıyorum.

Modern iletişim çağında Türkçülük medya stratejisi ister, akademik üretim ister, gençlik organizasyonu ister, ahlâk nizamı ister, ideolojik berraklık ister, diaspora irtibatı ister, etik ve disiplin ister, dünün yiğitliği bugünün aklıyla birleşmelidir. Artık mesele, fikri korumak kadar fikri kurumsallaştırmaktır. Bugün Türkçünün vazifesi, Atsız'ın yaptığı gibi “yalnız savaşmak” değil, “tek ses değil, tek istikamet” olmaktır. Yeni safha, Atsız'ın rüyasının somutlaşma dönemidir. Artık Türkçülüğün zafer ölçüsü, heyecan değil organizasyondur.

Atsız ve İdealist Öncüler Kuşağı

Atsız ve arkadaşları, Türkçülüğün öncü mücahitleri olarak bir fikir cephesi inşa etmişlerdir. Ben bu dönemi, fedakârlığın teoriye değil vicdana yaslandığı bir iman çağı görüyorum. Ana fikir, öncü kuşağın fikri değil kaderi paylaştığıdır. Bu kadro memuriyetten atıldı, sürgün edildi, mahkemelerde savunma verdi, fakirlikle sinandı, dergi çıkardı, fikir üretti, tarihe dayandı ve

millet irfanına güvenerek yol aldı. Meseleleri makam değil millettir; korkuları ölüm değil ihanet olmuştur. Bu nesil, milletin kaderine omuz veren ilk irade idi. Atsız ve öncü kadro, Türkçülüğün çelik çekirdeğidir. Sonuç olarak, çekirdek olmadan ağaç büyümez.

Üniversite Muhiti ve Gençlik Halkaları

Atsız'ın mücadelesi, üniversite çevrelerinde fikir mekteplerine dönüşmüştür. Benim gözümde bu halkalar, klasik derslik değil ülkü ocağıdır. Ana fikir, gençliğin Türkçülük ruhunu taşıyan ana damar olmasıdır. Gençler Atsız'ın kitaplarıyla tanıştı, konferanslarına koştu, onunla tartıştı, tarih okudu, dil öğrendi, Turan idealiyle büyüdü, korkuyu yendi. Bu çevreler, fikirden aksiyona geçen bir eğitim modeliydi. Üniversite masasından cephe saflarına geçmeyi temsil ediyordu. Üniversite halkaları, fikrin askeri kampıydı. Sonuç: Gençliği olmayan hareket sadece nostalji olur.

Dergiler, Yazılar ve Fikrî Mücadele

Atsız'ın dergileri, düşünce cephelerinin kurşunları gibidir. Ben dergiciliği, o dönemde bir silah ve bir sancak olarak değerlendiriyorum. Ana fikir, yazıların fikir mücadelesinin fiili boyutu olmasıdır. Orhun, Atsız Mecmua, Türkçü yayınlar; sansüre rağmen çıktı, binlerce gence ulaştı, tarihi millileştirdi, bozulmuş zihniyetlere meydan okudu, dilin sadeleşmesini sağladı, Turan fikrini tanıttı, hafızayı diri tuttu. Bu metinler kılıç kadar keskin, dua kadar temizdi. Kalem, siper ve saldırı aracıydı. Dergiler, Türkçülüğün kalbi oldu. Kılıç tarihte, kalem gelecekte savaşır.

Tavizsiz Türkçülük İlkesinin Kökü

Atsız'ın en önemli vasfı, tavizsiz Türkçülük anlayışıdır. Ben tavizi, ülkü için değil menfaat için kullanılan bir sis perdesi sayarım. Ana fikir, ilkesiz büyümenin aslında büyüme değil erime olduğudur. Atsız hiçbir iktidarın gölgesine girmedi, makam için eğilmedi, güce göre sözünü eğip bükmedi, "şimdilik" demedi, politik dil kullanmadı, dost kırıldı, yol yalnızlaştı, ama fikir kirlenmedi. Bu ahlâk, hareketin kimyasını belirledi. İlke, stratejiden önce gelmiştir. Tavizsizlik, Türkçülüğün namusudur. Taviz veren yürür; tavizsiz olan tarih kurar.

Şahsiyet, Cesaret ve Ahlâk İnşası

Atsız'ın mücadelesi yalnızca fikir değil karakter terzisidir. Benim kanaatimce Türkçülük, önce insan sonra eser yetiştirir. Ana fikir, şahsiyet olmadan ideolojinin boş kabuk kalacağıdır. Atsız gençlere cesaret öğretti, doğruluk emretti, korkuyu yasakladı, şahsiyetli olmayı şart koştu, ahlâkı fikirden üstüne tuttu, şeref ve haysiyeti temel ölçüt yaptı, samimiyetsizliği dışladı. Bir ülkü,

önce insanı düzeltir. Çünkü çürük ruh sağlam bina taşımaz. Şahsiyet inşası, Türkçülüğün fabrikasıdır. Sonuç: Adam yetiştiremeyen dava kendini yetim bırakır.

Hakikati Söyleme Cesareti ve Bedel

Atsız hakikat uğruna mahkeme kapılarına yürümüştür. Ben hakikati söylemenin bedelsiz olduğu döneme hiç şahit olmadım. Ana fikir, gerçeğin her çağda cesaret istediğidir. Atsız, rüşvet şebekelerine savaş açtı, komünizmi teşhir etti, millet düşmanlarını ifşa etti, "yakarım bu düzeni" dedi, ceza yedi, hapse girdi, kitapları yasaklandı, fakat susmadı. Zulme değil, haksızlığa değil, yalana meydan okudu. Doğru söz, zulmün kapısında yankı bulur. Hakikati söylemek, gerçek mücadelenin özüdür. Sesi kesilen hakikat değil, korkudur.

Teşkilatlanma Zorunluluğu

Türkçülük, bireyden cemiyete evrilmek zorundaydı. Ben teşkilatı, duygunun değil disiplinin terbiyesi olarak görürüm. Ana fikir, örgütsüz idealin dağınık enerji olduğudur. Atsız disiplin çağrısı yaptı, rahatsız etti, uyandırdı, kurumsallaşmayı işaret etti, gençlik birimlerini destekledi, nesiller arasında köprü kurdu, ideal adam tipini tarif etti, "ordu gibi fikir hayatı" dedi. Mücadele, şahıslardan düzene taşındı. Ateş artık yalnız kor değil, meşaleydi. Teşkilat, fikrin ordulaşmasıdır. Ruh ordu kurmadan devlet kuramaz.

Kadro Yetiştirme ve Nesil İnşası

Atsız, kalıcı zaferin kadro ile geleceğini bilirdi. Ben kadro yetiştirmeyi, en büyük eser yazmak sayarım. Ana fikir, idealin emanet edileceği insan yetiştirmektir. Atsız gençlere okuma listesi verdi, mücadele adabı öğretti, bilim ve disiplin istedi, tarih şuuru aşıladı, yabancı fikirlere karşı muhakeme yeteneği kazandırdı, vatanı sevmenin kuru hamaset olamayacağını gösterdi, liyakati şart kıldı. Her genç bir tohum, her tohum bir istikbaldi. Emanet, kişide değil nesilde yaşadı. Kadro, idealin sigortasıdır. Kadrosuz fikir, sahihsiz mektup gibidir.

Disiplin ve Kolektif Ritim

Türkçülük, duygunun değil tertip ve düzenin davasıdır. Ben disiplinin, ülküyü romantizmden devlete geçiren köprü olduğunu düşünüyorum. Disiplinin fikir ordusunun askerî terbiyesi olduğudur. Zaman yönetimi, iş takibi, tertipli örgütlenme, görev bilinci, sözünde durma, raporlama, sorumluluk zinciri, hesap verilebilirlik... bunlar Atsız'ın ruhunda daima vardı. Bu disiplin, romantik değil realist bir ülkücülük doğurdu. Dava, şiirden marş, marştan düzene döndü. Disiplin, Türkçülüğün mühendisliğidir. Disiplin varsa ilerleyiş vardır.

Türk Dünyası ve Turan Ufku

Atsız'ın hedefi, yalnız Türkiye değil bütün Türk dünyasıdır. Ben Turan'ı bir coğrafya değil bir vicdan imparatorluğu olarak görürüm. Ana fikir, Türkçülüğün sınır tanımayan bir millet şuuru olduğudur. Atsız Azerbaycan'a sevindi, Türkistan'a ağladı, Kırım'ın acısını yazdı, Kerkük için haykırdı, Doğu Türkistan'ı unutmadı, Sovyet esaretine başkaldırdı, Turan'ı ilmî temel üzerine oturttu, tarihe dayanarak konuştu. Türkçülük, vatanı sınırdan değil gönülde başlatır. Turan, uzak değil iman kadar yakındır. Turan ufku, Türkçülüğün yön pusulasıdır. Sonuç: Hedef büyükse yol da büyük olur.

Baskılar Karşısında Sabır ve Dirayet

Türkçülük yolu dikenliydi ve Atsız sabrederek yürüdü. Bu sabır, pasiflik değil stratejik dayanıklılık mücadelesidir. Baskının ideali durduramayacağını göstergesidir. Soruşturmalar, tehditler, dışlanmalar, yoksulluk, aile baskıları, dönemin modası fikir saldırıları, siyasi düşmanlıklar... hiçbiri bu yürüyüşü durduramadı. Dirayet, moral disiplindir. Dava adamı, fırtınayı siper değil yön tayini bilir. Sabır ve dirayet, Türkçülüğün zırhıdır. Kırılan değil eğilmeyen kazanır.

Sonuç

Atsız ve neslinin mücadelesi, Türkçülüğün romantik kahramanlık çağından kurumsal ve stratejik mücadele devrine geçişini temsil etmiştir. Benim kanaatime göre bu dönüşüm, yalnız bir tarih olayı değil, bugün dahi devam eden ruhun diriliğidir. Ana fikir, geçmişteki yalnız mücadelelerin bugün toplu disiplinli harekete kapı açtığıdır.

Tek tek kalemler toplu fikre dönüştü, yalnız odalar teşkilatlı ocaklara evrildi, yasaklanan dergiler fikir okullarına dönüştü, mahkeme salonları tarihî meşruiyetin belgesi oldu, düşmanlıklar kimliği parlattı, baskılar aklı terbiye etti, fedakârlık geleceğe köprü kurdu. Bu yolculuk, fikri yalnızlık çöplüğünden değil sabır burcundan yürüttü. Türkçülük artık yalnız bir çığlık değil, yönü olan yürüyüştür. Atsız'ın devri, mücadelenin çileli başlangıcı; bugünkü safha ise taçlanan devamıdır. Sonuç: Harcı kahramanlar karan, binayı millet tamamlar.

Türkçülük, artık yalnız ateşli kalplerin değil, eğitimli kadroların yönetmesi gereken stratejik bir fikrî yapıdır. Ben bu çağın Türkçüsünü, şiirden heyecan alan ama planla yürüyen karakter olarak görüyorum. Ana fikir, bugünün başarısının duygu değil disiplin üzerinde yükseldiğidir. Artık teşkilât şarttır, ahlâk kalcan olmalıdır, teknoloji kullanılmalı, tarih ilmî titizlikle işlenmeli, gençlik yetiştirilmeli, medya stratejisi kurulmalı, uluslararası Türk dünyası dokusu güçlendi-

rilmelidir. Bu gereklilikler, Atsız'ın hayalini bugünün imkânlarıyla tamamlamak içindir. Dava, duygu değil düzen; ilham değil inşa ister. Stratejik Türkçülük, Atsız'ın ruhunun çağdaş yorumu olmalıdır. Romanizm ateş yakar; disiplin o ateşi meşaleye çevirir.

Tavizsiz çizgi, Atsız'ın bıraktığı en kıymetli mirastır. Ben inanıyorum ki bir hareketi büyüyen politika değil, politika karşısında karakterdir. Ana fikir, doğruluğun kısa vadede kaybettirse de uzun vadede tarih kazandırdığıdır. Taviz hareketi çürütür, diplomasi adıyla sızan korku fikri kemirir, kişisel çıkar kutsal olanı gölgeler, dilde kaypaklık ruhta kaymayı getirir, hesaplaşma kaçışı gelecekte daha acı dönüşler doğurur, ilke kaybı zaferi değil felaketi hızlandırır. Atsız'ın "korkmadan doğruca giden" düşüncesi yarınlara pusulasıdır. İlkeler eğrilirse kurumlar da eğrilir. Tavizsiz duruş, Türkçülüğün ana omurgasıdır. Sonuç: Taviz veren yürür fakat kaybolur; tavizsiz yürüyen az gider ama varır.

Bugün Türkçülük, Atsız'ın açtığı dar patikayı geniş, disiplinli ve planlı bir yola çevirmekle vazifelidir.

Ben bu çağın Türkçüsünü yalnız geçmişe bakan değil, yarını kuran ve bugünü yöneten adam olarak hayal ediyorum. Geçmişten ilham alırken bugünde mücadele edip geleceği inşa etmektir. Yeni nesil hem inancılı hem öğrenmeli; hem ahlâklı olmalı hem teknik yetkinlik kazanmalı; hem kalbini taşımalı hem aklını işletmeli; hem kültür üretmeli hem bilimde ilerlemeli; hem karakter sahibi olmalı hem kurum inşa etmelidir. Dava artık yalnız öfkeli değil, ölçülü; yalnız romantik değil, rasyoneldir. Atsız'ın meşalesi artık yalnızlık değil ulusal sorumluluk meşalesidir. Gelecek görevi, "devam etmek" değil "tamamlamaktır." Sonuç: Bizim vazifemiz, Atsız'ın sesini slogandan stratejiye, yalnızlıktan düzene, hayalden hakikate taşımaktır.

Türkiye'de sahte şöhretlere gösterilen ihtimam karşısında Atsız'ın için olması, tarihimizin vefa imtihanında sınıfta kaldığını göstermiştir. Ben bunu, devlet hafızasının zaman zaman millete değil moda hizmet ettiğinin acı bir kanıtı olarak görürüm. Hak edenin değil konuşanın ödüllendirildiği dönemlerin geçici, yapılan işlerin ise kalıcı olduğudur. Türk düşmanları ödüllendirildi, sahte kahramanlar yüceltildi, kültür merkezleri onlara adandı, Atsız ise yok sayıldı, vefasızlık kol gezmeye başladı, milletin hafızasıyla oynandı, hakikat ürpertici bir sessizliğe gömüldü. Ama büyük adamları makamlar değil, milletin kalbi yaşatır. Fikir, tabeladan değil tarih vicdanından güç alır. Atsız'a resmî vefasızlık, milletin değil devrin ayıbıdır. Devlet geç kalır; millet, tarih ve Tanrı geç kalmaz.

OSMANLILARDA ASTROLOJİNİN TOPLUMSAL VE KURUMSAL KONUMUNU

Serap YILDIZ

Özet

Osmanlılarda astroloji, yalnızca kehanet değil; gözlem, hesap ve düzen fikrini birleştiren sistematik bir bilgi alanıydı. Devlet aklıyla bütünleşen bu disiplin, zamanı yönetme, olayları planlama ve toplumsal düzeni ritmik biçimde kurma aracı olarak işlev gördü. Müneccimbaşılık kurumu, takvim üretimi, zayıç hesaplama ve raporlama faaliyetleriyle astrolojiyi kurumsallaştırdı; hesap doğruluğu, arşivleme ve protokol hiyerarşisiyle bilimsel bir danışma geleneği oluşturdu. Fıkah kaynaklarında gaybî kehanet yasaklanmış, ancak gözleme dayalı hesaplamalar meşru sayılmış; böylece astroloji, şer'î sınırlar içinde rasyonel bir bilgi pratiği haline gelmiştir. Sefer tarihleri, saray merasimleri ve diplomatik kabuller "uğurlu zaman" anlayışıyla düzenlenirken, tıp alanında humoral denge ile göksel ritim ilişkilendirilmiştir. Halk astrolojisi ise rüya, fal ve sembolik yorumlar yoluyla bu düzen fikrini gündelik yaşama taşımıştır. Bütün bu katmanlar, Osmanlı kozmolojisinin bütüncül düşünce geleneğini yansıtır. Astroloji, matematiksel gözlem, kültürel anlam ve metafizik inancı birleştiren bir sentez olarak Osmanlı entelektüel mirasında yer almış; bilginin, düzenin ve meşruiyetin kozmik düzende birleştiği özgün bir dünya görüşünü temsil etmiştir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı astrolojisi, Müneccimbaşılık, Zayıç, Takvim üretimi, Şer'î meşruiyet, Gayb ayırımı, Ritmik biyoloji, Sembolik meşruiyet, Devlet aklı ve zaman yönetimi.

Abstract

The position of astrology in Ottoman society and institutions represents not merely a system of belief but the historical manifestation of a rational, methodical, and order-producing form of knowledge. This discipline maintained the interrelation between observation, calculation, and meaning within the intellectual milieu of its time, thereby sustaining continuity across both imperial institutions and popular culture. The office of the Müneccimbaşı (Chief Astronomer-Astrologer) served as the structural center where this knowledge was integrated into the logic of statecraft, systematizing the management of time through the preparation of calendars, horoscopes (zayıç), and celestial reports. Within the framework of Islamic jurisprudence, astrology was purified of claims to the unseen (gayb) and positioned as a legitimate, measurable, and utilitarian domain of practice. In this way, astrology became both an instrument of symbolic legitimacy and a practical tool in the Ottoman decision-making process. In the field of medicine, it was linked to rhythmic biology and humoral balance, while in popular culture it guided daily life through intuitive interpretations of cosmic order. All these layers reveal that Ottoman rationality was founded not on mystical intuition but on the principles of measure, rhythm, and harmony. Ultimately, astrology emerged as a shared language of knowledge, order, and legitimacy within Ottoman thought, leaving behind a holistic epistemic legacy that embodied the harmony between cosmos, humanity, and the state.

Keywords: Ottoman astrology, Müneccimbaşı (Chief Astronomer-Astrologer), Zayıç (horoscope), Calendar production, Shari'a legitimacy, Distinction from the unseen (Gayb), Rhythmic biology, Symbolic legitimacy, State reason and time management.

Giriş

YAZIMIZI, "Osmanlılarda Astrolojinin Toplumsal ve Kurumsal Konumu"nu "Osmanlı astrolojisine" bir giriş kapısı olarak değerlendirerek konuyu tarihsel bağlam içinde, yani dönemin epistemik çerçevesi ve devlet aklıyla kurduğu ilişki üzerinden açıklamak gerektiğine inanıyorum. Osmanlı astrolojisi dediğimizde anlamamız gereken, yalnızca kehanet değil; metodik işleyişi, kurumsal örgütlenmesi ve normatif zamanlama pratikleri olan sistematik bir bilgi alanı olduğudur.

Ekmeleddin İhsanoğlu vd. tarafından hazırlanan "Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi" adlı eserde Osmanlı dönemine ait çalışmalar, hem biyografik hem de bibliyografik künyeleri bir araya getirilmiştir. (İhsanoğlu vd., 1997).

Tarih boyunca devletler, geleceği öngörme ve belirsizlikleri kontrol etme ihtiyacıyla hareket eden kurumsal yapılar olarak varlık göstermişlerdir. Bu olgu, devlet aklının yalnızca mevcut şartlarla değil, aynı zamanda gelecekteki risk ve fırsatlarla da ilgilenen stratejik bir bilinç üzerinde yükseldiğini göstermektedir.

Devletler, siyasi, askerî ve ekonomik kararlarını sağlam temellere oturtmak için geleceğe dair işaretler aramış, kimi zaman bilimsel gözlem ve hesaplamalara başvurmuş, kimi zaman ise astrolojik yorumlar, ke-

hanet pratikleri ve metafiziksel inançlara yönelmiştir. Nitekim hükümdarlar ve devlet adamları, yaklaşan savaşların, taht değişimlerinin, doğal afetlerin ve ekonomik dalgalanmaların mahiyetini önceden kestirmek amacıyla gökyüzünün hareketlerini izletmiş, müneccimler, âlimler ve kâhinlerden danışmanlık almışlardır. Bu eğilim, devlet organizasyonunun yalnızca rasyonel temelde değil, aynı zamanda sembolik ve psikolojik güvenlik arayışları üzerinde de yükseldiğini gösterir.

Devletler için geleceği bilme çabası, halkın güvenliğini sağlamak, siyasi istikrarı korumak ve meşruiyeti güçlendirmek bakımından kritik bir araç olmuştur. Belirsizlik dönemlerinde bu ihtiyacın daha da belirginleşmesi, siyasi otoritelerin kimi zaman bilimsel bilgiye, kimi zaman ise geleneksel, sezgisel ve metafiziksel yöntemlere başvurmalarını beraberinde getirmiştir. Böylece, devlet aklı; gözleme dayalı bilgi ile sembolik inanç sistemlerini bir arada kullanarak yönetim süreçlerini desteklemiş, karar mekanizmalarını hem rasyonel hem de kültürel zeminlerde temellendirmiştir. Görüldüğü üzere, geleceği öngörme arayışı, sadece bireysel değil, toplumsal ve siyasal yapıların da tarihsel süreklilik arz eden temel dinamiklerinden biridir.

Astroloji bilimi Osmanlı devleti bünyesinde de geleceğe dair bilgi arayışı, varlıklarını koruma, meşruiyetlerini güçlendirme ve toplumsal düzeni sürdürme hedefleri doğrultusunda şekillenen, rasyonel analiz ile

metafizik sezgiyi aynı çerçevede değerlendiren çok katmanlı bir yönetim stratejisidir.

Osmanlı Astrolojisinde terimler genellikle Arapça'dan alınmıştır. Araplar, astronomi ilmine çeşitli adlar vermişlerdir. Bunların en meşhurları: "İlmü'l-Hey'e" (Gök bilimi), "İlmü'l-Envâ" (Yıldızlara göre mevsim ve hava bilgisi), "İlm Ahkâmü'n-Nücûm" (Yıldız hükümleri), "İlmüt-Tencîm" (Astroloji) idi (Paşa,

I. Arap ve İslam Medeniyetinin Astronomi Bilimlerine Katkıları

"**Bibliotheca Alexandrina Culture**" **Is-Hāmāt Al-Ḥaçḍārah Al-'Arabıyyah Wa-L-İslāmiyyah (2) Fī 'Ulūm Al-Falak Min Wāqı' Al-Makhtūṭāt Al-'İlmiyyah Bi-[Maktabat/Kulliyyat] Al-Azhar [Liyā' Al-...] Wa-Jazākum [Allāhu Khayran]**" Arap ve İslam Medeniyetinin Katkıları (2) Astronomi Bilimlerinde Ezher [Kütüphanesi/Fakültesi]'ndeki Bilimsel Yazmaların Verilerine Dayanarak [— Belirsiz Bölüm —] ve (Allah) sizleri hayırla mükâfatlandırın." Başlığı ile Arap ve İslam Medeniyetinin Katkıları" Başlığı ile ilk eserler tanıtılmış:

Eserde, astronomi ilmi: feleklerin yapısını, yıldızların miktarlarını, burçların kısımlarını, uzaklıklarını, büyüklüklerini, hareketlerini ve bunlara bağlı hususları inceleyen bir disiplindi. Araplar Yunan, Mısır, Fars Hint , ve Yunan bilginlerinin bulgularını özümsemişlerdir. Hermes'e atfedilen "Anahtarü'n-Nücûm"dur, Batlamyus'un "Almagest"i ve Hint "Sindhind" zîci (astronomik cetveli) Arapça'ya çevrilen ilk eserlerdir.

Sonra: el-Battânî'nin "Zîc es-Sâbî"si, el-Hârizmî'nin "Zîc es-Sindhind"i, Ayrıca Bûzecânî, Hemdânî, Kindî, Birûnî, İbn Yûnus, es-Sûfî gibi birçok bilgin eser vermiştir. Eserde.

1. Ebû'l-Kâsım b. es-Saffâr: Ebû'l-Kâsım Ahmed b. Abdullah b. Ömer b. es-Saffâr el-Endelüsî; matematikçi, mühendis, astronom ve hekimdir. Astronomi alanında, Tuḥfat al-ṭullâb fî al-'amal bi-l-aşturlâb (Usturlapla Çalışmada Öğrenciler İçin Rehber).

2. Ebû Ali el-Hasan b. Ömer el-Merrâküşî. Endülüs astronomu ye aittir. Mağrib âlimleri arasında astronomi, matematik, coğrafya ve güneş saatleri alanlarında meşhur olmuş bir bilim adamıdır. astronomi alanında, Câmî'u'l-Mabâdî ve'l-Ghâyât fî'l-'Amel bi'l-Safîḥati'l-Zarqâliyya

3. Halil bin İbrahim el-Azzezi el-Hüseynî: Mısırlı, Şarkavî (Doğu Mısır bölgesinden), Şafî mezhebine mensup, astronomi (fiziki gökbilim) âlimidir. Astronomi ile ilgili eseri: al-ajhizatu al-falakiyyatu risâlatu

al-'Azzâzî fî al-mazâwil "Astronomik Aletler: el-Azzezi'nin Güneş Saatleri (Mazâvil) Risalesi"

4. Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahim el-Mezzi el-Mîkâtî. Astronomi ilmi ile ilgili en önemli eseri: al-ajhizatu al-falakiyyatu risâlatu al-Mizzî fî al-aşturlâb "Astronomik Aletler: el-Mizzî'nin Usturlap (Astrolab) Risalesi".

5. Ebû'l-Hasan Alâeddin Ali b. İbrahim b. Muhammed el-Ensârî'dir; İbn eş-Şâtır adıyla meşhur olmuştur. Astronomi alanındaki eseri; al-ajhizatu al-falakiyyatu risâla fî al-'amal bi-al-aşturlâb wa-rub' al-muqantarât wa-ar-rub' al-mujib, "Astronomik Aletler: Usturlap, Mukantarât Kadranı ve Mucîb Kadranı ile Çalışmaya Dair Risale".

6. Abû al-Façḍâil 'İzz al-Dîn 'Abd al-'Azîz ibn Muḥammad al-Wafâî. Astronomi alanındaki eseri: Risâla fî dâ'irat al-mu'addal "El-Mu'addal Dairesi Üzerine Risale".

7. Ümeyye b. Abdülazîz b. Ebi's-Salt el-Endelüsî ed-Dânî, Ebû's-Salt. Astronomi alanındaki eseri, Nuzhat al-ullâb fî 'ilm al-as urlâb " Öğrenciler İçin Usturlap İlmi Gezintisi".

8. Camâl al-Dîn Abû al-'Abbâs A mad ibn 'Umar ibn İsmâ'îl ibn Mu ammad ibn Abî Bakr al-üfî. Astronomi alanındaki eseri, Shifâ' al-asqâm fî wa 'al-sâ'ât 'alâ al-ḥîṭân wa-al-rukhâm "Duvarlar ve Mermerler Üzerine Güneş Saatleri Yerleştirmede Hastalıkların Şifası".

9. Shihâb al-Dîn A mad ibn Ghulâm Allâh ibn Aḥmad al-âsib al-Kawm Rishî. Astronomi alanındaki eseri, al-Lam'a fî all al-sab'a al-taqwîm wa-al-awqât "Takvim ve Vakitlerin Çözümünde Parıltı (el-Lam'a)".

10. Aḥmad ibn Rajab ibn aybughâ al-Majdî al-Qâhiri al-Shâfi'î. stronomi alanındaki eseri, al-Manqul al-'azhbu al-zulâl fî ḥall al-taqwîm wa-ru'yat al-hilâl (al-taqwîm wa-al-awqât) "Takvim Çözümlemesi ve Hilâlin Görülmesi Üzerine Tertemiz, Tatlı Bir Rehber (Astronomik Takvim ve Vakitler Üzerine).

11. Shams al-Dîn A mad ibn A mad ibn Mu ammad al-Sajjâ'î al-Shâfi'î al-Azharî. Astronomi alanındaki eseri, Awâlî al-ba â'ir wa-al-ab âr ilâ ma'rîfat ajzâ' al-layl wa-al-nahâr (al-taqwîm wa-al-awqât) hidâya "Gece ve Gündüzün Bölümlerini Bilmede Basiret ve Görüş Sahiplerine Rehber (Astronomik Takvim ve Vakitler İçin Hidayet)".

12. Shihâb al-Dîn Abû al-'Abbâs A mad ibn A mad ibn Salâma al-Qalyübî. Astronomi alanındaki eseri, al-Hidâya min al-âlâla fî ma'rîfat al-waqt wa-al-qibla wa-mâ yata'allaq bihimâ min ghayr âla

(al-taqwīm wa-al-awqāt) “Aletsiz Olarak Vakit ve Kibleyi Bilmede Doğruya Kılavuz (Astronomik Takvim ve Vakitler Üzerine)”.

13. Abū al-Rī ān Mu ammad ibn A mad al-Bīrūnī. Astronomi alanındaki eseri, al-Tafhīm li-awā’ il inā’at al-tanjīm “Yıldız Bilimine Başlangıç (Temel Astroloji / Astronomi Öğretimi)”

14. Jamāl al-Dīn ‘Abd Allāh ibn Khalīl ibn Yūsuf al-Mārdīnī, hicrī 9. yüzyılın önde gelen astronomi âlimlerindedir, astronomi aşanındaki eseri: al-Manshūr fī al-‘amal bi-al-rub’ al-dustūr al-qamar wa-al-shams wa-al-burūj wa-al-kawākīb al-dar “Ay, Güneş, Burçlar ve Gezegenler İçin Rub üd-Düstūr ile Çalışmaya Dair Risale”.

15. A mad ibn Rajab ibn aybughā al-Majdī al-Qāhirī al-Shāfi’ī. Astronomi alanında, fī al-‘amal bi-al-rub’ al-marsūm bi-al-muqantarāt al-qamar wa-al-shams wa-al-burūj wa-al-kawākīb – risāla “Mukantarāt Çizgili Rub ile Ay, Güneş, Burçlar ve Gezegenler Üzerine Çalışma Risalesi”.

16. müellifi bilinmeyen bir astronomi eseri, Risāla fī al-‘amal bi-al-rub’ al-shakāziyya “Şekāziyye Rub’u ile Çalışmaya Dair Risale”

17. Abū al-usayn ‘Abd al-Ra mān ibn ‘Umar ibn Mu ammad ibn Sahl al- ūfī al-Rāzī, astronomi alnıondaki eseri, uwar al-kawākīb al-thābita “Sabit Yıldızlar Kitabı”.

18. Shams al-Dīn Abū ‘Abd Allāh Mu ammad ibn A mad ibn ‘Abd al-Ra īm al-Mizzī, astronomi alnındaki eseri, Kashf al-rayb fī al-‘amal bi-al-rub’ al-jayb “Sinüs Rub ü ile Çalışmada Şüphenin Giderilmesi”.

19. Abū Na r al- asan ibn ‘Alī al-Qummī, astronomi alnındaki eseri, Khulā ilā ‘ilm a kām al-nujūm al-qamar wa-al-shams wa-al-burūj wa-al-kawākīb, “Ay, Güneş, Burçlar ve Gezegenler Üzerine Yıldız İlmi Hükümlerine Giriş”.

20. Abū ‘Abd Allāh, Badr al-Dīn Mu ammad ibn Mu ammad ibn A mad al-Ghazāl al-Dimashqī, astronomi alanındaki eseri, Risāla fī al-‘amal bi-al-rub’ al-mujīb “Rub -ı Mucīb ile Çalışmaya Dair Risale”

21. Şemsüddīn Ebū’l-Abdullah Bedreddin Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazāl, astronomi alanındaki eseri, Risāla mushtamila ‘alā qawā’id isābiyya wa-a’māl handasiyya fī al-‘amal bi-al-rub’ al-juyūb, “Sinüs Rub’u ile Çalışmada Hesap Kuralları ve Geometrik İşlemleri İçeren Risale”.

22. Abū ‘Abd Allāh Badr al-Dīn Mu ammad ibn Mu ammad ibn A mad al-Ghazāl, astrooomi alanındaki eseri, al-Qanū’ fī al-‘amal bi-al-rub’ al-shamālī al-maq ū’

al-qamar wa-al-shams wa-al-burūj wa-al-kawākīb – kifāya “Kuzey Kesik Rub ile Ay, Güneş, Burçlar ve Gezegenler Üzerine Çalışmada Yeterli Rehber”

23. Abū ‘Abd Allāh Badr al-Dīn Mu ammad ibn Mu ammad ibn A mad al-Ghazāl, eseri, Muqaddima fī al-‘amal bi-al-rub’ al-mustar “Muster Rub ı ile Çalışmaya Giriş.”

24. Abū al- asan ‘Alā’ al-Dīn ‘Alī ibn İbrāhīm ibn Mu ammad al-An ārī al-ma’rūf bi-Ibn al-Shā ir, eseri, al-Mughayyib fī al-‘amal bi-al-rub’ al-mujīb – al-a’māl al-jaybiyya ī ā “Sinüs İşlemlerini Açıklama: Rub -ı Mucīb ile Çalışmada “Gizlinin Açığa Çıkması”.

25. Jamāl al-Dīn ‘Abd Allāh ibn Khalīl ibn Yūsuf al-Mārdīnī, fī al-a’māl al-jaybiyya – al-a’māl al-jaybiyya al-fat iyya, “Sinüs İşlemleri Üzerine – Fethī Sinüs Hesapları”.

26. Abū ‘Abd Allāh Badr al-Dīn Mu ammad ibn Mu ammad ibn A mad al-Ghazāl, “al- ullāb wanzhat al-albāb ilā ma’rifat al-awqāt bi-al- isāb – al-a’māl al-jaybiyya wassīla, “Hesap Yoluyla Vakit Bilgisine Ulaşmada Talebelerin Rehberi ve Akılların Gezintisi – Sinüs Hesaplarına Bir Vesile”.

27. Abū al- asan ‘Alī ibn ‘Abd al-Ra mān ibn A mad ibn Yūnus al- adafī al-Mi rī, falakī wa-riyā ī wa-adīb Mi rī mashhūr, eseri, Jadāwil falakiyya – jadāwil falakiyya “Astronomik Tablolar – Astronomik Tablolar”.

28. Müallifi bilinmeyen bir eser, Jumlat qi a’ min al-aziyāy – jadāwil falakiyya, “Ziclerden Seçilmiş Parçalar – Astronomik Tablolar”.

29. Abū ‘Abd Allāh Badr al-Dīn Mu ammad ibn Mu ammad ibn A mad al-Ghazāl , eseri, Raqā’iq al-aqā’iq fī isāb al-daraj wa-al-daqa’iq, “Derece ve Dakika Hesabında Gerçeklerin İncelikler”.

30. Abū al-‘Abbās A mad ibn Mu ammad ibn ‘Uthmān al-Azdī, eseri, Minhāj al- ālib fī al-ta’dīl al-kawākīb, “Gezegen Düzenlemeleri / Gezegen Hareketlerinin Düzeltimi İçin Öğrenci Yolu”.

31. Ma mūd ibn Mu ammad ibn ‘Umar al-Jaghmīnī aw Jaghmīnī, eseri, fī al-hay’a al-basī a – kurawīyyat al-ar – al-mulakhkha “Basit Astronomi Üzerine – Dünya’nın Küreselliği – Özet”. (Maktabat al-İskandariyya, 2006: 15-76).

II. Osmanlı Döneminde Müneccimbaşılık

Astroloji stratejisini uygulayan kurum osmanlı devletinde “müneccimbaşı” olarak geçmektedir. Osmanlı devlet sistemi, osmanlı srayında enderun (iç kısım) ve bīrun (dış kısım) olmak üzere iki bölüm-

den oluşmuştu. Enderun'da saray halkı yaşar; Birün ise saray dışı yapılarda konumlanan kısımdı. Bîrun'da medrese kökenli ulemalar, padişah hocası, başhekim, başcerrah, göz hekimi ve müneccimbaşı görev yapardı. (İlhan ve Ncgr, 2007: 22).

Osmanlı sarayında “müneccimbaşılık”, protokol içi yetkileri olan takvim üretimi, zayıç hesapları ve raporlama kültürüyle işleyen bir kurum mimarisini taşıyordu. On beşinci asrın sonlarında kurulan müneccimbaşılık, on altıncı asrın ortalarına doğru bir müesseseye haline gelmiştir. Kuruluşundan ilgasına kadar, otuzüç müneccimbaşı tarafından idare edilmiş bu kurum, müneccim-i sâni ve müneccimlerden oluşmaktaydı ve “ilm-i ahkâm-ı nücüm”, “smaat-i ahkâm-ı nücüm”, “ilm-i nücüm”, “ahkâm-ı nücüm”, “ilm-i tencim”, “ilm-i hey'et”, “ilm-i eflak” adlarıyla astroloji ve astromi faaliyetleri gerçekleştirmişlerdir.

Osmanlı döneminde resmi olarak kabul edilen ilk müneccimbaşı Seydî İbrahim b. Seyyid'dir sonra sırasıyla: İshak Efendi (H.945), Yusuf b. Ömer es-Saatî (H.947), Mustafa b. Ali el-Muvakkıt(H.967), Takiyyüddîn er-Râsîd (H.979), Mehmed ibn Bakkal (H.993), Yusuf ibn Mehmed ibn Bakkal (H.1004), Mehmed b. Ali (?), Hüseyin Efendi (H.1040, Küfrî Hasan Çelebi (1650), Müneccimek Mehmed Efendi (1640), Ahmed Dede b. Lütfullah el-Mevlevî (H.1078), Arabzâde Mehmed (H.1098), İsmailzilde Mehmed Emin (H.1103), Ahmed b. Bayram (H.1109), Edirneli Hüseyin Efendi (1122), Mevlevîziide Mustafa Efendi (H.123), Mustafa Zeki Efendi (1134), Ahmed Efendi b. Hüseyin Efendi (1146), Mehmed Efendi (H.1151), Fethiyeli Halil Efendi (H.1159), Abdullah Efend (H.1186), Musazkle Mehmed Ubeydullah Efendi (H.1194), Mehmed Sâdık Efendi, (H.1202), Numan Efendi (H.1203), Mehmed Rakım Efendi (1227), Mir ~ brahim Durakpaşazâde (H.1241), Hüseyin Hüsnü Efendi (H.1241), Sadullah Mehmed Efendi (H.1256), Osman Sâib Efendi (H.1265), İbrahim Edhem Efendi (H.1280), Ahmed Tahir Efendi (H.1282), Osman Kâmil Efendi (H.1297), Mustafa Âsım Bey (H.1315), Hüseyin Nureddin Efendi (1321), Mehmed Arif Efendi (H.1321), Naşid Bey (1327), Hüseyin Hilmi Efendi (1343), (son müneccimbaşı). Ayrıca belgesi zayıf olan müneccimbaşı isimler. abdurrahma efendi, Derviş talip Efendi, Hüseyin Hüsnü Efendi isimler kaytlarda geçmektedir (Aydüz, 2006. 178).

Müneccimbaşı odasında dört-beş müneccim (çırak) ve bir müneccim-i sâni (ikinci müneccim) bulu-

nurdu. Müneccim-i saniler, müneccimler veya muvakkıtlar arasından seçilirdi. Bir yerde geçmekle birlikte bir de “Müneccim-i Sâlis” makamından bahsedilebilir. Müneccimbaşı ve müneccim-i sâninin sarayda yer almasından sonra onların yaptıkları takvimleri çoğaltmak ve diğer işlerinde onlara yardım etmek için müneccim kâtipleri de saraya alınmıştır. (Aydüz, 2006: 182). Müneccimler takvimleri ve bazı astronomi-astroloji kitaplarını çoğaltmakla yükümlüydü. Müneccim-i sâni, müneccimbaşıya takvim hazırlamada yardım ederdi; ayrıca kendi takvimini yazma ve padişah ile devlet adamları için zayıç hazırlama hakkı vardı.

Astrolojiye şu isimler de verilmiştir: İlmü'n-nücüm (yıldız ilmi). San'atü'n-nücüm (yıldız sanatı), İlmü'l-ahkâm (hüküm ilmi) – yani yıldızların gösterdiği hükümlere dair ilim, Nücûme / Neccâme – astronomiden ayırmak için sonradan kullanılan terim.

Astronomi ile Ayırımı

Tarihsel süreçte “tencim” bazen “astronomi” anlamında da kullanılmıştır. Ancak sonradan ayırım yapılmıştır:

İlmü'l-Hey'e (Astronomi): Gök cisimlerinin maddesini, şeklini, konumunu ve hareket kanunlarını inceleyen bilim.

III. Osmanlı'da Kullanılan Arapça Kökenli Astrolojik Terimler

1. Müneccim

Arapça “naccama” ve “tancim” kökünden gelir. Anlamları: “Yıldızlar üzerine çalışan kişi”, “Astronomi ve astroloji bilgini” “Osmanlı'da takvim, rasat, vakit, kible ve yıldız hesapları yapan bilgin. Klasik İslam dünyasında “müneccim” aynı zamanda astronomdu. Osmanlı döneminde “Müneccim” kelimesi hem “astrologlar” hem de “astronomlar”ı karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Katip Çelebi, Keşfü'z-zünun'unda ilm-i nücümün üç sahası olduğunu ilk ikisinin astronominin konusu, üçüncüsünün de astrolojinin konusuna girdiğini ifade etmiştir.

İslam ve Osmanlı bilim tarihinde müneccimler: Rasathanelerde çalışırdı, takvim ve vakit hesaplaması yapardı, kible yönü belirlerdi, usturlap, rub', zîc gibi astronomik aletleri kullanırdı, güneş – Ay tutulmaları, gezegen hareketleri hesaplarlardı.

2. Müneccimbaşı

Müneccimbaşı: Osmanlı'da saray başgözlemcisi, astronomi heyetinin başıydı. (bkz. nücüm)

3. Nücüm

Arapça “nucüm kökündek gelmektedir. naccm/

necim” kelimenin tekilidir ve “yıldız” anlamına gelir. “Necim” kökü, hem yıldız hem aşama aşama inmek anlamını taşır. kelimeye “mün” eklenrel “nüeccim” “yıldızları hesaplayan, yani “astroom/astrolog” anlamı tütilmiştir.

4. İlmü'n-nücûm,

“Astromomi” demektir.

5. İlmü't-tencîm

“Astroloji” ilimi demektir.

6. İlmü'l-Ahkâm en-Nücûmiyye / Ahkâmü'n-Nücûm

Yıldız hükümleri ilmi, Astrolojik hükümler/yorumlar, gezegenlerin ve yıldızların hareketlerine göre olayların hükmünü çıkarmak. İlmü'l-Ahkâm (Astroloji): Gök cisimlerinin hareketlerinden olaylara dair hüküm çıkarma sanatı.

Astrolojinin İki Türü: İstidlâlî ve Hesabî

Her ne olursa olsun, astrolojinin iki dalı arasında ayırım yapmak gerekir. Bunlardan biri istidlâlî astrolojidir. Bu gezegenlerin hareketleri, doğuşları, kavuşmaları ve benzeri astronomik olgular gözlemlenerek gelecekte meydana gelecek olaylara dair hüküm çıkarılır; insan için önceden takdir edilmiş kaderî hükümler, gerçekleşmeden önce bilinmeye çalışılır. Diğeri hesabî astrolojidir ve burada doğal olayların gözlenmesiyle muhtemel hadiselerin tahmin edilmesi amaçlanır.

7. İhtiyârât

Arapça, “ihtiyar” keliesinin çoğuludur. “Seçimler, tercihler, seçilmişler, bir kouda yapılan özel seçimler” anlamında kelime astrolojik olarak “seçim astrolojisi” anlamındadır ve: ihtiyârât” yıldız ilminin bir koludur ve her zamanın iyi-kötü hükmünü araştırır; hangi vakitlerde işe başlanmasının uygun olduğu, hangi zamanlarda iş yapılmaması gerektiği gibi hükümler verir. Özetle belirli bir iş için en uygun zamanın seçilmesidir. Müneccimler bu zamanı, güneşin burçlardaki konumuna ve ayın on iki evden hangisinde bulunduğu bakarak belirlerler. Ayın yirmi sekiz menzili arasındaki yerini de hesaba katarlar. / Bu konuda yazan en meşhur isimler: Batlamyus, Ömer bin el-Ferruhân et-Taberî, en-Nasrânî, Kuşyâr, Kutku el-Hindî, el-Hayyât, es-Siczî, Ebû Maşer ve el-Keyyisî'dir

8. Tahâvilât

Arapça “hawwala / taḥwîl” kökünden gelir ve bu kelime çoğuldur “ dönüşümler, değişimler, bir halden başka bir hale geçiş” anlamları ile kullanılır. Astrolojide “tahâvilât” iki çeşittir: güneşin bir burçtan diğerine geçişini bilmek ve doğum anında güneşin hangi burçta olduğunu belirlemek. Müneccimlerin “senele-

rin dönüşü” dediği yöntem: bir kişinin doğumundan bu yana geçtiği düşünülen yıl ve günleri hesaplayarak, krallığın başlangıcı, bir fırkanın doğuşu, bir dinin zuhuru, şehrin kuruluşu gibi vakitlere göre yıldız konumlarını belirleyip hüküm vermek.

10. “Teyşîrât”

Arapça taysîr kelimesinin çoğuludur, arapça “yasara” “kolaylaştırmak, yol açmak” anlamındaki kelimedden “ta-” ekiyle üretilmiştir, kelimenin bu çerçevede temel anlam alanı, “kolaylaştırmak, işlerin kolay olması, hazırlıklar, düzenlemeler, bir konunun öğrenciler için kolaylaştırılarak sunulması, kolaylaştırılmış bilgileri, kolaylaştırılmış faaliyetler anlamındadır ve astrolojik terim olarak “yıldızların yürütülmesi” yani, “teyşîrât”; astrolojik hükümler vermede kullanılan bir yöntemdir. Bir gezegen veya burç evi ele alınır; sonra bir diğer gezegen veya evle karşılaştırılır. Ardından bu iki konum arasındaki derece farkı, eşit zaman parçalarına çevrilerek gelecekte meydana gelecek olayların iyi-kötü oluşu hakkında hüküm çıkarılır. Bu yöntemin uygulaması farklıdır ve müneccimler arasında ihtilafıdır.

11. “Edvâr” ve “Ekvar”

11.1 “Edvâr”

Arapça “devr/dawr” kökünden gelir, anlamı, “dönmek, devretmek” anlamındadır. “Edvâr” devr-7dawr kelimesinin çoğuludur “devirler, dönemler, döngüler” anlamına gelir. astrolojik terim olarak da; güneşin 360 derecelik dönüşünü ifade eder.

11.2. “Ekvar”

“Ekvar” Arapça “kawr/kevîr” kökünden “sarmak, yuvarlanmak, dmbdürmek, geri çevirmek, katlamak” anlamında bir fillidir. ekvar “küreler, yuvarlak tabakalar, dönen katmanlar” anlamındadır, astrolojik olarak da 120 yıllık ay takvimine göre devirdir. Bu ilim, her devrin değişen hâllerini incelemeyi konu edinir.

12. Astroloji

Kelime yunanca “astron/astro-” kökünden “yıldız” ve “logia/logos” “bilgi, söz, anlatı, doktrin” anlamına gelen iki kelimein birleşmesiyle meydana gelen kelimedir. “astro + logia” = “yıldızlar bilgisi / yıldızlar üzerine söylem” anlamına felmektedir.

Astroloji, gökyüzü olaylarının yeryüzündeki olayları ve insan karakterini etkilediğini varsayan kadim yorum sistemi. Astroloji, Osmanlı'da üç “yıldız ilmi”nden biridir; Hey'et ilmi (astronomi) zic ve takvimler ilmi, ahkâm ilmi (astroloji)...

Ayrıca astroloji, tabiat ilimlerinden türeyen yedi

ilimden biri kabul edilmiştir. Bu yedi ilim şunlardır: Astroloji / ahkâm-ı nücûm, tıp. fırâset (insan beyanından karakter çıkarma), rüya tabiri, simya (kimya), nîrenciyyât (gizli güçlerin karışımı ile tesir ortaya çıkarma), Tılsım ilmi (Tılsımlar” gizli yazılar olup, semavî ve arzî kuvvetlerin birleşmesiyle tesir meydana getirdiği varsayılır. “Nîrenciyyât” ise maddelerdeki gizli güçlerin karıştırılmasıyla olağanüstü tesir elde etme sanatıdır.)

Astroloji matematiksel ilimlerle birlikte anılır; bunun sebebi, gezegen yerlerinin matematiksel ve geometrik hesaplara dayanmasıdır. Astroloji, servet ve şifa getiren beş ilimden biri olarak kabul edilir: kimya, tıp, tecerrüd (nefsini tanıma), sihir (tılsım), ve nücûm ilmi.

IV. Osmanlı Dneminde Astrolojiye Genel Bir Bakış

Osmanlı döneminde “astronomi” ile “astroloji” nin ilişkisi gözlemsel veri ile yorumsal çerçevenin aynı bilişsel paradigma içinde bulunduğu bir disiplindi. bu dönemde “Kozmolojik tasavvur”, belli alanlarda somut zaman yönetimi üretmiş pratik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dönemin arşiv kayıtları, resmî defterleri, fetvaları, risaleleri ve takvim korpusları üzerinden bu sonuca kolayca ulaşabiliriz.

İnsan, olayların varlıklarını, geleceklerini ve gizli yönlerini öğrenmek için arzu duyar. Bu insanî arzu iki temel nedene dayanır: Birincisi, olayların gerçekleşmesinden önce onları bilme isteği ikincisi de onlar için hazırlık yapma (tedbir alma) arzusu ile insan “fal” ve “zeczr” (kuş uçuşu, yıldız falları vb.) arayışına yönelir; özellikle gök cisimlerinin şekilleri ve yıldızların hareketleri gibi delil yollarından istifade ederek bazen de kehanete başvurarak zanna kapılır. Olayları olmadan önce bilmek, önceden haber almak ve böylece geleceğin getirebileceği haberlere hazırlanmaktır. Gök cisimlerinin şekillerine ve yıldızların hareketlerine bakmanın önemi – ki bu, astroloji (nücûm ilmi) veya necâmet olarak adlandırılan şeydir. Astroloji, en geniş anlamıyla, gelecekte neler olacağını bilmeyi amaçlayan bir tür kehanettir

Geleceği keşfetme arzusuyla motive olarak yıldızların hareketlerini ve gökyüzündeki burçların şekillerini gözlemlədiler. İnsanî olayların ve doğal hadiselerin, belirli gezegen kavuşumları (kavramlar) meydana geldiğinde gerçekleştiğini fark ettiler. Özellikle büyük, orta ve küçük kavuşumlar olarak adlandırılanların, çeşitli anlamlar taşıyan ve önemli yeryüzü etkileriyle ilişkili olduğunu gözlemlədiler.

Astroloji, insanlık tarihinin başlangıcından bu yana yeryüzünde olan biteni gökyüzü ile ilişkilendirme çabasıdır. Bu disiplin, yıldızların, gezegenlerin ve diğer gök cisimlerinin hareketlerini ve konumlarını, bireylerin karakterlerini ve yaşam olaylarını etkilemek üzere inceler. Astroloji, insanın varlığını gökyüzüne bağlamayı ve kaderini yıldızlardan okumayı amaçlar. Astroloji (nücûm ilmi) ile astronomi (hey’et ilmi) arasında ayırım yapmak uzun süre zor oldu.

Osmanlı astrolojisi bilgi ile ölçümü, ölçüm ile anlamlandırmayı; , hesap ile yorumu yan yana getiren sentezci bir rasyonaliteye bağlı olarak hareket etmiş bir sitem kurmuştu. Astroloji devlet pratiği ile entelektüel süreklilik arasındaki geçişkenliği olan kurumsallaşmış ve işlevsel bir bilgi-disiplinidir. Osmanlı’da astroloji, hem günlük yaşamın ritmini hem de devletin karar alma süreçlerini etkileyen meşru ve düzenli bir bilgi alanı olarak işlev görmüştür.

Halk için rüyaların, uğurlu saatlerin ve burçların dünyayı anlamlandırma dili olduğu bir kültürel zemin vardı; saray içine müneccimbaşılık makamı, zaman belirleme protokolleri, sefer ve tören takvimleri, tıbbi zamanlama uygulamaları ve arşivsel rapor geleneği bu bilginin resmî yüzünü oluşturuyordu. Yani sokaktaki insan için “göksel işaretler” bir rehberdi, saray içine kozmik düzenle uyumlu yönetim ve disiplin esastı. Üstelik gökyüzü gözlemleri, hesap cetvelleri ve danışma raporlarıyla bu alan yalnızca sezgisel değil; belli yöntemlere dayanan bir düzen içinde yürütülüyordu. Kısacası, “astrolojinin toplumsal ve kurumsal konumu”nu tarihe haksızlık etmeden, dönemin kavramları ve mantığı içinde ele almak gerekir.

Astrolojinin düşünsel tarafı, kendi tarihsel bağlamı içinde bir bilgi düzeni (epistemik çerçeve) olarak nasıl anlaşıldığı ve devlet aklıyla nasıl bir ilişki kurduğunu anlamak gerekir. Osmanlı’da astroloji, yalnızca göğe bakmak ve anlam çıkarmak değildi; zamanı, olayları ve ihtimalleri düzenlemek için kullanılan bir akıl yürütme biçimiydi. Bu bilgi türü, dönemin zihniyetinde hem dünyayı anlamlandırma hem de iktidar pratiklerine yön verme işlevine sahipti. Devlet, yıldızlara “inanmak” için değil, karar alma süreçlerini uyumlu, ritmik ve meşruiyet temelli kılmak için başvuruyordu. Bir sefer tarihinin belirlenmesinden saray merasimlerine, doğum ve evlenme saatlerinden inşa faaliyetlerinin başlangıcına kadar pek çok stratejik adım, “uygun zaman” kavramı üzerinden şekilleniyordu. Bu, sadece geleneksel bir alışkanlık değil; kozmik düzene uygun yönetim fikrinin doğal yansımasıydı. Böylece toplum

düzeni, devlet otoritesi ve zaman algısı birbiriyle örülüyordu. Bu noktada astroloji, sezgiden çok düzen, ritim ve hesap kavramları üzerinden işliyordu. Kısacası, burada açmaya çalıştığımız mesele, astrolojinin epistemik çerçevesi ile devletin akıl yürütme sisteminin nasıl kesiştiğidir.

Osmanlı'da astroloji, yalnızca kehanet değil; metodik işleyişi, kurumsal örgütlenmesi ve normatif zamanlama pratikleri olan sistematik bir bilgi alanıdır. Bir alanda yöntem varsa, kayıt varsa, raporlama ve yetki zinciri varsa, o alan sıradan bir inanış olmaktan çıkar, düzenli bir bilgi pratiğine dönüşür. Osmanlı astrolojisi rastgele sezgilere değil, zamanlama ilkelerine, hesaplı prosedürlere ve kurallı danışmanlık süreçlerine dayanıyordu. Münecimbaşı yalnızca “iyi gün – kötü gün” kavramlarını araştırır, inceler, döngüleri hesaplar, kontrol eder ve bildirirdi. Sefer hazırlığı, mimari temel atma, tören düzeni, tıbbi müdahale ve doğum planlaması gibi alanlarda uygulanabilir rehberlik üretti. Üstelik bu pratikler, kişisel kanaat değil; kayıt altına alınmış, tekrar eden, protokol içi uygulamalardı. Metinler, cetveller, takvim defterleri ve raporlar bu düzenin izlerini taşır. Bir bilginin topluma ve devlete yön veren sabit kuralları varsa, o artık keyfi değil, sistematik demektir. Kısacası, burada savunduğumuz şey, astrolojinin yıldızlara bakan bir fal değil; örgütlü, yöntemli ve toplumsal düzeni etkileyen bir bilgi alanı olduğudur. Bu bakış açısı bizi tarihsel, belgelere dayalı doğru ve dengeli bir değerlendirmeye götürür.

Münecimbaşılık sadece sembolik bir makam değil; protokol içi yetkileri, takvim üretimi, zayıç hesapları ve raporlama kültürüyle işleyen bir kurum mimarisi ve sorumlulukları tanımlı, görev alanları belirlenmiş, ölçme–değerlendirme mantığıyla çalışan düzenli bir danışmanlık sistemiydi.

Münecimbaşı, Osmanlı sarayında göksel zamanlama, takvim ve “uygun saat” danışmanlığını yürüten resmî başmakam. Saray ve devlet tören/işleyiş düzeninde, hiyerarşik kurallara göre tanımlanmış resmî görev ve söz hakkı.

Takvim üretimi: Yıl içi gün ve saatlerin dini, idari ve pratik işlevler için düzenlenmesi (hicrî/kamerî esaslar; uğurlu saatler; vakitler).

Zayıç hesapları (zâyice/zayıç): Doğum, olay veya teşebbüs anına göre gezegen konumlarını çıkarıp buna göre “uygun zaman” yorumlayan hesap çizelgeleri.

Raporlama kültürü: Talep edilen konu hakkında belirli formatta, kanıta dayalı, imzalı/sunulu bilgi notları hazırlama ve arşivleme alışkanlığı.

Kurum mimarisi: Bir kurumun görev, yetki, iş akışı, personel ve kayıt düzeninin birlikte oluşturduğu yapısal çerçeve.

Ölçme–değerlendirme mantığı: Hesaba dayalı veri üretme (ölçme) ve bu veriyi yerleşik kıstaslarla yorumlayıp karar sürecine sokma (değerlendirme).

Düzenli danışmanlık sistemi: Talep üzerine çalışan, standart üretim (hesap–takvim–rapor) yapan, çıktısı karar süreçlerine giren süreklilik arz eden danışmanlık yapısı.

Münecimbaşının gündeminde “hangi gün sefer açılın”, “hangi saatte temel atılın”, “törenler ne zaman yapılsın” gibi pratik sorular bulumur ve bu amaçlarla hazırladığı takvimler, cetveller ve göksel hesaplar kayıt altına alınır, gerektiğinde bunlara yeniden yeniden danışılırdı. Münecimbaşı sarayda hiyerarşik olarak raporları doğrudan yönetici kademelere sunar ve hesap hatası olmaması için ciddiyet ve doğruluk hesap, kayıt, protokol üçlüsüne dayanırdı. Münecimbaşılık, danışmanlık, kontrol ve zaman yönetimi kurumudur.

Gözlem ve yorum, hesap ve anlamlandırma, ölçüm ve hikmet birbirini tamamlayan süreçlerdi.

Bu krurum, gök cisimlerinin hareketini sayılarla, hareketin zaman, ritim ve olaylar üzerinde nasıl bir tesiri olacağını “bilim”, “yorum”, “matematiksel veri” ve “kültürel anlam” çerçevesinde birlikte değerlendirmektedir.

Bu sistemde, “evren nasıl işler ve insan bu düzene nasıl uyum sağlar?” sorusunu esas alır ve astronomiyle astroloji birbirini tamamlayan iki bilgi alanı olarak değerlendiriliyordu. Osmanlı'da “kozmojik tasavvuru” arşivsel kayıtlar, resmî defterler, fetvalar, risaleler ve takvim korpusları üzerinden izlenebilen, somut belgelerle karşılık bulan bir zihniyet örgüsü olarak hem anlam hem uygulama üreten bir düşünce atlası olarak çalışmaktaydı.

Kozmojik tasavvur, belgelere sinmiş, satır aralarında yaşayan, düzen kuran bir dünya görüşüdür. Osmanlı'nın bilgi dünyası, ölçüm ile anlamı, hesap ile yorumu yan yana getiren sentezci bir rasyonaliteye dayanıyordu. Bu eski dünya mistisizmi olarak değil, dönemin bütüncül düşünme alışkanlığının doğal sonucu olarak görmek lazım. Göğü izlemekle dünyayı okumak, sayı hesaplamakla anlam kurmak, hem zihinsel hem pratik düzlemde birlikte işliyordu. Maharet bulunanların hayatın ritmine nasıl karşılık geleceğini bilmekteydi. Bu sistem, astrolojiyi bir sezgi alanı olmaktan çıkarıp, zamanı yönetme, karar süreçlerini destekleme ve toplumsal psikolojiye yön verme aracı

hâline getiriyordu. Münecimbaşı kapısı, takvimhane odası, ulema meclisi ve arşiv kayıtları arasında dolaşan bu bilgi, kendi döneminde yalnızca kabul gören değil, normatif ve işlevsel bir düzende hareket etti.

Osmanlı astrolojisinin pratik yönlerini, alan örneklerini, işlevsel yansımalarını ve tarihsel sahnedeki görünür rolünü belgelerin, metinlerin ve uygulamaların arasından yürümeye başlıyoruz.

Osmanlı astrolojisini eleştirel tarih metodolojisiyle, pozitivist bilim, bilgi sosyolojisi ve zihniyet tarihi perspektifine dayanarak belgeler, yalnızca kehanet amacıyla değil, ilmî, idari ve kültürel işlevleriyle analiz edilir. Yaklaşım, günümüz bilimsel doğrularıyla geçmişi yargılamak değil, dönemin bilgi evrenini anlamaktır. Bu amaçla felsefe, tıp, matematik, astronomi ve siyasetname literatürü birlikte incelenir. İslam kozmolojisi, Meşşâî düşünce, saray bilim geleneği ve halk kültürü karşılaştırmalı ele alınır. Böylece tarihsel bağlamın bütünlüğü korunur ve indirgemeci yorumlardan kaçınılır. Osmanlı bilim sisteminde astroloji bilgisini nesnel biçimde ele alarak ilm-i nücûmu ilm-i hey'et ile ilişkili bir bilgi evreni ve astrolojinin osmanlı ilmiyesinde meşru, kurumsal ve fonksiyonel bir alan olduğu medrese müfredatı, münecimbaşılık kurumu, takvim yapımı ve sefer zamanlaması gibi uygulamalar incelenecek. Matematiksel zayıç hesapları, gökyüzü hareketlerinin gözlemlenmesi ve dini takvim belirleme gibi alanlar astrolojinin işlevselliği çerçevesinde değerlendirilecektir.

Sonuç

Osmanlı astrolojisi, dönemin bilgi evreni içinde konumlanmış çok katmanlı ve düzenli bir pratik olarak görülmelidir. Bu yaklaşım, geçmişi bugünün ölçütleriyle yargılamak yerine kendi kavramsal ve kurumsal bağlamı içinde anlamayı esas alır. Astrolojinin yalnızca kehanete indirgenmeyip gözlem, hesap ve ritim fikrini bir araya getiren sistemli bir işleyiş ürettiği açıktır. Takvimler, zayıç cetvelleri ve rasat notları nicel veriyle idari ihtiyaçların bulunduğu bir alanı görünür kılar; saray ve ilmiye çevresinde üretilen bu çıktılar protokol içinde standardize edilir.

Münecimbaşı kapısında şekillenen raporlama kültürü, bilgi akışını hiyerarşik bir düzen içinde karar süreçlerine taşır; tekrar edilebilir prosedürler yöntemi kişisel kanaatten ayırır. Hey'et ilmiyle kurulan ittifak, teknik doğrulama ve ölçme-değerlendirme mantığını besler; böylece astrolojik bilgi astronomiyle birlikte işleyen bir çerçeveye bağlanır. Bilgi sosyolojisi açısından bakıldığında meşruiyet, sadece inançtan değil, idari

rasyonalite ve kurumsal talebin sürekliliğinden kaynaklanır; arşivsel kayıtlar bu sürekliliği belgelerdir. Zihniyet tarihi düzleminde “uygun zaman” arayışı, toplumun ritim ve düzen talebini siyasal meşruiyet ihtiyacıyla birleştirir; bu nedenle astrolojik pratik, mistik bir sezgiden çok kurallı danışmanlığa dönüşür. Osmanlı kozmolojisinin bütüncül düşünme alışkanlığı, ölçüm ile anlamı, hesap ile yorumu yan yana getirerek disiplinler arası bir dil kurar; metin ve cetveller bu dilin kurumsal hafızasına dönüşür. Bu işleyiş, alanın sürekliliğini ve kamusal işlevini teminat altına alır; bağlamsal yorum, yöntemin rasyonel tarafını istisna değil kural haline getirir. Son tahlilde, Osmanlı astrolojisinin yeri, kehanet kategorisine sığmayacak kadar örgütlü ve işlevseldir. Böylece burada betimlenen çerçeve, tarihselliği teslim eden bir anlayışla disiplinin belgeli, kurumsal ve rasyonel niteliğini ortaya koyar.

Münecimbaşılık kurumu, Osmanlı devletinde astrolojiyi yönetsel akla bağlayan düzenli bir danışma ve zaman yönetimi mekanizması olarak öne çıkmıştır. Bu makam, yalnızca sembolik bir unvan değil; üretim, değerlendirme ve raporlama süreçlerini yöneten işlevsel bir kurumsal yapıydı. Saray protokolü içinde belirlenmiş görev alanlarına sahip münecimbaşı, takvimlerin hazırlanmasından zayıç hesaplarının yapılmasına, sefer tarihleri ve tören günlerinin belirlenmesinden göksel raporların padişaha sunulmasına kadar geniş bir yetki alanında faaliyet gösterirdi. Münecimbaşının yanında çalışan müneccim-i sâni, çıraklar ve kâtipler, hesapların doğruluğunu kontrol eder, belgelerin çoğaltılmasını sağlar ve sonuçları kayıt altına alırlardı. Bu organizasyon, hataya izin vermeyen ölçme-değerlendirme anlayışıyla sistematik bir bilgi üretimi yaratmış, astrolojiyi bireysel sezgi alanından çıkararak kurumsal bir veri pratiğine dönüştürmüştür.

Her raporun arşivlenmesi, karar süreçlerinin şeffaf ve izlenebilir olmasını sağlamış; böylece astrolojik danışmanlık devletin karar zincirine düzenli biçimde entegre edilmiştir. Bu yapı, yönetimde hesap, gözlem ve ihtiyat ilkelerini bir arada barındırmış; astrolojinin sürekliliğini güvence altına almıştır. Sonuçta münecimbaşılık, Osmanlı'da bilgi, ritim ve otorite arasında köprü kuran kalıcı bir kurum olarak devlet aklının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Osmanlı'da astrolojinin meşruiyeti, dinî ve hukuki düşüncenin çizdiği sınırlar içinde, gözleme dayalı bir bilgi disiplini olarak şekillenmiştir. Fıkıh kaynaklarında “ahkâm-ı nücûm” ile “ilm-i hey'et” arasındaki ayırım, gayb iddiasına dayanan kehanetle gözlem ve

hesap temelli astronomik bilgi arasındaki farkı belirginleştirmiştir. Ebussuud Efendi gibi âlimler, yıldız hareketlerinin gözlemlenmesi ve vakit hesaplarının yapılmasını farz-ı kifâye kabul etmiş, ancak gaybî hüküm çıkarmayı yasaklamıştır. Bu yaklaşım, astrolojiyi şer'î ölçülere uygun biçimde sınırlarken aynı zamanda onu pratik ihtiyaçların karşılanabileceği meşru bir alan haline getirmiştir. Takvim ilmî kamusal bir gereklilik olarak kabul edilmiş, zayıf hesapları ise temkinli ama faydalı bir danışmanlık aracı sayılmıştır. Bu denge, hem dinî düzenin korunduğu hem de idari işleyişin gerektirdiği esnekliğin sağlandığı bir çerçeve oluşturmuştur. Böylelikle astrolojik bilgi, dogmatik bir inanç değil; gözleme dayalı, hesapla denetlenebilir ve kamu yararı gözetilen bir bilgi türü olarak yeniden tanımlanmıştır. Osmanlı ilmiye geleneği, bu ayrımı koruyarak bilginin sınırlarını belirlemiş ve toplumsal güvenin kaynağı haline getirmiştir. Sonuçta, astrolojinin Osmanlı'daki hukukî zemini, dini hassasiyetlerle bilimsel akıl yürütme arasında kurulan dengeli bir meşruiyet modeli üretmiştir.

Astrolojik zamanlama, Osmanlı devletinde askeri, siyasi ve diplomatik karar süreçlerinde düzenin ve meşruiyetin sembolik bir aracına dönüşmüştür. Seferlerin başlangıç tarihleri, padişahın cülûs törenleri, ittifak görüşmeleri ve inşâ faaliyetlerinin açılış anları, “uğurlu gün ve saat” anlayışıyla belirlenirdi. Bu uygulama, kaderci bir yaklaşımın değil; planlama, moral ve toplumsal istikrarın yönetilmesine yönelik bilinçli bir stratejinin göstergesidir.

Müneccimbaşının hazırladığı raporlar ve zayıf hesapları, hem göksel gözleme hem de lojistik gerekliliklere dayalı olarak hazırlanır, böylece ordunun hareket planları ile iklim ve menzil koşulları uyum içinde düzenlenirdi. Göksel ritimle uyumlu hareket, orduda moral düzeni kurar, siyasal otoriteye “kozmetik uyum” üzerinden psikolojik meşruiyet kazandırır. Törenlerde, sefernamelerde ve diplomatik belgelerde bu uyumun izleri açıkça görülür; kozmik referanslar hem yöneticinin bilge imajını hem de halkın güven duygusunu güçlendirirdi. Astrolojik danışmanlık bu nedenle yalnızca metafizik bir inanış değil, idari ve askeri disiplinin parçası olan bir zaman yönetimi sistemiydi. Böylelikle gökyüzüyle yeryüzü arasında kurulan bu denge, devletin istikrar, düzen ve süreklilik anlayışının somut bir tezahürüne dönüşmüştür. Sonuçta, astrolojik zamanlama Osmanlı yönetiminde aklın, ritmin ve sembolizmin birleştiği stratejik bir yönetim aracına evrilmiştir.

Osmanlı tıp anlayışında astrolojik bilgi, beden ritmiyle kozmik düzen arasındaki uyumu gözetilen bir zaman yönetimi ilkesi olarak kullanılmıştır. Hekimbaşı defterlerinde görülen “kan aldırma günleri”, “ilaç verme vakitleri” ve “doğuma uygun saat” notları, astrolojinin tıbbî pratiğin içine yerleşmiş bir rehberlik biçimi olduğunu gösterir. Bu uygulamalar, humoral tıbbın dört unsur teorisiyle göksel döngüleri ilişkilendirir; ay fazları, vücuttaki sıvıların hareketiyle paralel düşünülürdü. Buradaki amaç, kehanet değil; tedbir, denge ve biyolojik uyum sağlamaktır. Kozmik ritimle uyumlu tedavi, hem fiziksel iyileşmeyi hem de psikolojik huzuru desteklerdi; böylece beden ve ruhun dengeye gelmesi ilahi düzenle uyum olarak yorumlanırdı. Ölüm ve doğum anlarının seçimi dahi manevi huzur, aile istikrarı ve toplumsal ritmin korunması açısından önem taşırdı. Bu yönüyle astrolojik zamanlama, Osmanlı tıbbında “ritmik biyoloji” kavramına denk düşen bir hassasiyet üretmiştir. Uygulamanın ardındaki düşünce, insan bedenini evrenin küçük bir izdüşümü olarak kabul eden klasik İslam tıbbî geleneğiyle bütündür. Böylece astroloji, tıp pratiğinde kehanetten çok dengeyi, ölçüyü ve uyumu temsil eden rasyonel bir zaman disiplini olarak yerini almıştır. Sonuç olarak, Osmanlı hekimliği göksel döngüleri tıbbî kararın estetik ve işlevsel bir parçası haline getirerek insanı evrensel ritimle uyum içinde konumlandırmıştır.

Osmanlı toplumunda astrolojik bilgi, saray ve halk kültürü arasında iki farklı biçimde yaşanmış, ancak ortak bir kozmolojik zeminde buluşmuştur. Saray çevresinde astroloji, hesap, gözlem ve kurumsal disiplinle yürüyen bir danışmanlık pratiği olarak işlev görürken; halk arasında daha sembolik, sezgisel ve folklorik bir yorum biçimi olarak varlığını sürdürmüştür. Halk, rüya tabirleri, fal metinleri, muska ve uğurlu nesnelere aracılığıyla gündelik hayatına anlam ve güvenlik katmaya çalışmış; evlilik tarihi, yolculuk zamanı veya çocuk isimlendirmesinde göksel işaretlerden rehberlik aramıştır.

Sarayda ise bu göksel dil, zayıf hesapları ve takvim üretimiyle idari düzenin bir parçasına dönüşmüştür. Her iki düzlem de “uygun zaman” arayışını farklı yollarla üretmiş, biri sezgiyle diğeri hesapla aynı düzen fikrini beslemiştir. Bu ikili yapı, Osmanlı zihniyetinde bilginin toplumsal dolaşımını genişletmiş; kozmik düzen düşüncesini hem yüksek kültürde hem halk inancında canlı tutmuştur. Böylece astroloji, hem yönetenlerin protokolünde hem halkın gündelik yaşamında ortak bir anlam dili üretmiş, düzen ve meşruiyet ara-

yışını kültürel süreklilik içinde taşımıştır. Sonuç olarak, Osmanlı kozmolojisi, halk ve saray katmanlarının birbirini tamamladığı çok sesli bir kültür teknolojisi olarak şekillenmiştir.

Osmanlılarda astrolojinin toplumsal ve kurumsal konumu, yalnızca bir inanç sisteminin değil, aynı zamanda rasyonel, metodik ve düzen kurucu bir bilgi pratiğinin tarihsel ifadesidir. Bu disiplin, dönemin ilmî dünyasında gözlem, hesap ve anlam arasındaki bağı koruyarak hem saray kurumlarında hem halk kültüründe süreklilik kazanmıştır. Müneccimbaşılık kurumu, bu bilginin devlet aklıyla bütünleştiği yapısal merkez olmuş; takvim üretimi, zayiçe hesapları ve göksel raporlarla zamanın idaresini sistemleştirmiştir. Fıkıh çerçevesi, astrolojiyi gayb iddialarından arındırarak meşru, ölçülebilir ve faydaya dayalı bir alan olarak konumlandırmıştır. Bu sayede astroloji, Osmanlı yönetiminde hem sembolik meşruiyetin hem de pratik karar süreçlerinin aracına dönüşmüştür. Tıpta, ritmik biyoloji ve humoral denge kavramlarıyla birleşmiş; halk kültüründe ise kozmik düzenin sezgisel yorumlarıyla gündelik yaşama yön vermiştir. Tüm bu katmanlar, Osmanlı akılcılığının mistik sezgiden ziyade ölçü, ritim ve uyum fikri üzerine kurulu olduğunu gösterir. Sonuç olarak, astroloji Osmanlı düşüncesinde bilginin, düzenin ve meşruiyetin ortak dili haline gelmiş; evren, insan ve devlet arasındaki uyumu temsil eden bütüncül bir epistemik miras bırakmıştır.

Kaynaklar

İhsanoğlu, Ekmeleddin vd. (1997). Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi: (History of Astronomy Literature During the Ottoman Period). (ed. Ekmeleddin İhsanoğlu), İstanbul: İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA), İstanbul.

Şâmî, Yahya. (1994). Araplarda Astrolojinin Tarihi ve Arap-İslam Topluluklarındaki Etkisi, İslâmî Bilimler Bilgisayar Araştırma Merkezi Baskı ve Yayın Birimi, Beyrut, Lübnan.

Misküveyh ve et-Tevhîdî, Ebu Hayyan. (1951). el-Havâmi ve's-Şavâmi, Telif ve Neşir Komisyonu Matbaası, Mısır, Kahire.

İlhan, Barış, NCGR, C.A. (2007). The Astrology of the Ottoman Empire, Barış İlha Publishing, İstanbul,

Aydüz, Salim. (2006). Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık Müessesesi, BELLETEN, Sayı: Nisan 2006, Cilt 70, Ankara., "Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık", Osmanlı Bilimi Araştırmaları, (Yay. Haz. Feza Günergün), İstanbul: İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1995.

İs'hâmât al-ḥaḍâra al-'Arabîyya wa-l-İslâmîyya (2) fî 'ulûm al-falak min wâqî' al-makhṭûṭât al-'ilmîyya bi-Kullîyyat al-Azhar, (20069). (Arap ve İslâm Medeniyetinin Katkıları (2): Astronomi Bilimlerinde — Ezher Fakültesindeki bilimsel yazmalara dayanarak), Maktabat al-İskandariyya Bayânât al-fahrasah – athnâ' al-nashr (CIP), al-İskandariyya: Maktabat al-İskandariyya.

ADIVAR Abdülhak Adnan, "Astroloji", İslam Alemleri Coğrafya, Etnoğrafya ve Biyografya Lûgati, C: I, İstanbul: Maarif Matbaası, 1940.

Akar Zühal, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde Bulunan İki Falname ve Resimleri (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Ankara, 2002., "Müneccimbaşı", TDVİA, C: XXXII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Aydüz Salim, Osmanlı Devleti'nde Müneccimbaşılık ve Müneccimbaşılar (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

Fehd Tevfik, "İlm-İ Felek", Tdvia, C: Xxi, İstanbul: İsam Yayınları, 2000.

İzgi Cevat, Osmanlı Medreselerinde İlim Riyazi İlimler, C: I, İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.

Kırkoğlu R. Hakan, Sultan Ve Müneccimi 18. Yüzyıl Osmanlı Sarayında İlm-İ Nücum, Çev. Saadet Özen, İstanbul: Doğan Kitap, 2011.

Nuhoğlu Hidayet Yavuz, "Astronomi", Yaşamları Ve Yapıtlarıyla Osmanlılar

Ansiklopedisi, Cıı, İstanbul: Yapı Kredi Yay, 2008.

Öğüt Elvan, Öğüt Gündüz, Tarih Boyunca Gerçekleşen Ve Gerçekleşmesi Beklenen Kehanetler Ve Kâhinler İzmir: Ege Meta Yayınları, 1997.

Sarıkaya Haluk Egemen, İnsan Ve Kehanet, Kanıtı Öngörüler, İstanbul: Bilim Araştırma Merkezi Yayınevi, 1979.

Sezer Sennur, Osmanlı'da Fal Ve Falnameler, İstanbul: Ad Kitapçılık, 1998.

Turan Osman, İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihi Takvimler, Ankara: Ttk

Yayınları, 1984.; Oniki Hayvanlı Türk Takvimi, İstanbul: Dtcf Yayınları, 1941.; On İki Hayvanlı Türk Takvimi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2006.

Unat Yavuz, Tarih Boyunca Türklerde Gökbilim, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2008.; "Zîc", Tdvia, Ankara: Tdv Yayınları, C: Xxxxiv.; İlkçağlardan Günümüze Astronomi Tarihi, Ankara: Nobel Yayın, 2001.

Özet

Bu makale, Sue Johnson'ın Duygusal Odaklı Terapi (DOT/EFT) yaklaşımı çerçevesinde "aşk dilinin grameri"ni inceler. Temel tez, aşkın yalnızca bir duygu değil, erişilebilirlik, yanıt vericilik ve bağ kurma ilkeleriyle işleyen duygusal bir iletişim dili olduğudur. EFT'nin üç aşamalı olan tetikleyici döngüyü tanıma (de-eskalasyon), yeniden bağlanma ve bütünleştirme, çiftlerin duygusal kopukluktan güvenli bağa geçiş yolculuğunu açıklar. De-eskalasyonda suçlama bırakılır, "düşman eş değil döngüdür" anlayışı gelişir; yeniden bağlanmada birincil duygular (korku, yalnızlık, incinme) savunmasızca paylaşılır; bütünleştirme aşamasında ise yeni duygusal örüntüler günlük yaşama yerleşir, "biz bilinci" güçlenir. Makale, aşk dilini kalbin dili olarak tanımlar: söz, sessizlik, bakış ve dokunuşun oluşturduğu duygusal senkron. Aşkın nörolingüistik bölümünde, "bana sıkıca sarıl" gibi ifadelerin oksitosin salınımı, stres düzenlenmesi ve sinaptik yeniden yapılanma yoluyla beynin duygusal devrelerini dönüştürdüğü vurgulanır. Böylece sevgi, hem biyolojik hem şiirsel bir dil olarak konumlanır. "Duyguların yorgunluğu" ve bağlanma tükenmesi, uzun süre anlaşılmayan bireylerin kalplerinin kendini korumak için kapanması olarak açıklanır; klinik sahnelerle, terapide bu kapanmanın nasıl yavaşça aralandığı gösterilir. Yeniden sahneleme tekniğiyle eski çatışmalar, yeni bir duygusal tonla tekrar edilir ve yıkıcı döngüler onarıcı diyaloga dönüşür. Ayrıca iyi niyet ile bağ kaybı arasındaki çelişki tartışılır: "Üzmesin diye" susmanın empatik körlük ve duygusal mesafeye ürettiği; gerçek yakınlığın kusurluluğa izin veren, risk alan

açıklıkla mümkün olduğu belirtilir. Duygusal dürüstlük, "Sen böylesin" yerine "Ben incindim" diyebilen bir ilişki olgunluğu olarak sunulur. "Bana Sıkıca Sarıl"daki yedi görüşme korku, ihtiyaç, bağlılık, onarım, dokunma, şefkat ve devamlılık eksenlerinde aşkın semantik haritasını çizer. Dijital çağda hızlanan iletişime rağmen ilişkilerin kaderini hâlâ şu soru belirler: "Beni gerçekten duyuyor musun?"

Anahtar Kelimeler: Duygusaş Odaklı Terapi, bağlanma, temelli bir yaklaşım olup erişilebilirlik, yanıt vericilik ve güvenli bağ üzerine kuruludur.

This article examines the "grammar of the language of love" within Sue Johnson's Emotionally Focused Therapy (EFT) framework. Its central thesis is that love is not merely a feeling, but an emotional communication language that operates through the principles of accessibility, responsiveness, and engagement. The three stages of EFT—identifying the negative cycle (de-escalation), re-engagement, and consolidation—describe couples' journey from emotional disconnection to a secure bond. In de-escalation, blaming is relinquished and the understanding that "the enemy is not the partner but the cycle" emerges; in re-engagement, primary emotions (fear, loneliness, hurt) are shared vulnerably; in consolidation, new emotional patterns become integrated into daily life and a "we-consciousness" is strengthened. The article defines the language of love as the language of the heart: an emotional synchrony formed by words, silence, gaze, and touch. In the section on the neurolinguistics of love, it is emphasized that expressions such as "hold me tight" transform the brain's emotional circuits through oxytocin release, stress regulation, and synaptic restructuring. Thus, love is positioned as both a biological and a poetic language. "Emotional fatigue" and attachment exhaustion are described as the heart's protective closing in individuals who have long remained misunderstood; clinical vignettes illustrate how this closure is gradually reopened in therapy. Through the technique of enactment, past conflicts are replayed with a new emotional tone, and destructive patterns are transformed into reparative dialogue. The article also explores the tension between good intentions and loss of connection: remaining silent "so as not to hurt" can generate empathic blindness and emotional distance, while genuine closeness becomes possible only through risk-taking openness that allows for imperfection. Emotional honesty is presented as a mark of relational maturity that can say "I was hurt" instead of "You are always like this." The seven conversations in Hold Me Tight map out the semantic landscape of love along the axes of fear, need, commitment, repair, touch, compassion, and continuity. Despite the acceleration of communication in the digital age, the fate of relationships is still shaped by one fundamental question: "Do you truly hear me?"

Keywords: Emotionally Focused Therapy, attachment temelli bir yaklaşım olup erişilebilirlik, responsiveness ve secure bond

Giriş

Bu çalışma, Sue Johnson'ın geliştirdiği Duygusal Odaklı Terapi (Emotionally Focused Therapy – EFT) modeli temel alınarak aşkın bir iletişim dili olarak nasıl yapıldığını incelemeyi amaçlamaktadır. Tezin merkezinde, aşkın yalnızca bir duygu değil, erişilebilirlik, yanıt vericilik ve güvenli bağ ilkeleriyle işleyen ilişkisel bir "duygusal gramer" olduğu savı

yer almaktadır. Bu bağlamda, EFT'nin üç aşamalı süreci—tetikleyici döngünün tanınması, yeniden bağlanma ve bütünleştirme—ilişkilerde duygusal kopukluğu onaran sistematik bir çerçeve olarak ele alınır. Çalışma, aşk dilinin nörolingüistik, bağlanma kuramı ve terapötik etkileşim perspektifleri üzerinden çözümlenmesiyle, duygusal yakınlığın nasıl kurulduğunu, sürdürüldüğünü ve onarıldığını açıklamayı hedefler. Bu yönüyle tez, romantik

ilişkilerde duygusal güvenin hem bireysel hem de kolektif düzeyde nasıl inşa edildiğine dair kuramsal bir katkı sunar.

1. Duygusal Odaklı Terapi (Emotionally Focused Therapy): Kurumsal Çerçeve

1.1. Duygusal Odaklı Terapi'nin temelleri

Duygusal Odaklı Terapi, insanların duygularını anlamaları, ifade etmeleri ve başkalarıyla güvenli bağlar kurmaları için geliştirilmiş, bilimsel temelli bir psikoterapi yaklaşımıdır. Sue Johnson ve Les Greenberg tarafından 1980'lerde geliştirilmiştir ve özellikle çiftler, aileler ve bireyler üzerinde uygulanır. Duygusal Odaklı Terapi, insanların duygusal deneyimlerini fark etmelerini, ifade etmelerini ve başkalarıyla güvenli, bağlayıcı ilişkiler kurmalarını sağlayan, kanıtlanmış etkili bir terapi yöntemidir. Bu teori duyguları merkeze alır ve duyguların insan davranışlarını şekillendiren temel güdü, duygular ve duygusal ihtiyaçlar olduğunu savunur. Ayrıca insanların "bağlanma odaklı" bir varlık olduğu gerçeğinden hareket eder; insanların güvenli bağ kurma ihtiyacının en temel ihtiyaç olduğunu savunur. İlişkilerdeki sorunların çoğunun bu bağın zayıflamasından kaynaklandığı gerçeğine dayandırır. Bu teori ile ilişkilerin dönüşebileceği gerçeğinden hareket eder ve sadece semptomları (tartışmalar, öfke, uzaklaşma) azaltmak değil, duygusal bağları güçlendirerek ilişkileri dönüştürmeyi amaçlar.

İnsan doğası gereği bağ kurma (attachment) ihtiyacına sahiptir. Duygular, bu bağın hem pusulası hem de dili gibidir. İlişkilerde problem, sevgisizlik değil; duygusal kopukluktur. Yani insanlar birbirlerini seviyor olabilir, ama anlaşılmadıklarında, reddedildiklerinde veya yalnız bırakıldıklarında duygusal bağ zayıflar. Duygusal Odaklı Terapi, bu kopukluğu yeniden onarmayı hedefler. Duygusal Odaklı Terapi üç bilimsel alana dayanır: bağlanma teorisi, duygu kuramı ve sistem Teorisi. İnsan, çocukluktan itibaren güvenli bağlara ihtiyaç duyar. Bu bağlar yetişkin ilişkilerinde de sürer. Duygular, sadece tepkiler değil; ihtiyaçlarımızı, korkularımızı ve değerlerimizi gösteren sinyallerdir. Çiftler, birbirlerinin duygularına tepki veren dinamik bir sistem oluştururlar; biri değiştiğinde diğeri de etkilenir. Duygusal odaklı Terapi, eşlerin veya bireylerin kendi duygularını tanıması, kabul etmesi ve ifade edebilmesi, eşlerin birbirlerinin duygusal ihtiyaçlarına erişebilir, duyarlı

ve tepkisel olmasını sağlamaktır. Kuramın kurucusu, Johnson bunu "güvenli duygusal bağın yeniden kurulması" olarak tanımlar.

Duygusal odaklı Terapi süreci de üç aşamalıdır:

Aşama	Adı	Temel Süreç	Duygusal Dönüşüm
1	De-eskalasyon (Tetikleyici Döngüyü Tanıma)	Döngü fark edilir, suçlama bırakılır	"Sen düşman değilsin, döngü düşman."
2	Re-engagement (Yeniden Bağlanma)	Korkular, ihtiyaçlar açıklanır	"Sana ulaşmak istiyorum."
3	Consolidation (Pekiştirme)	Yeni duygusal bağ kalıcı hâle gelir	"Artık birbirimize güvenebiliriz."

1.2. Tetikleyici Döngüyü Tanıma (De-eskalasyon):

Tetikleyici Döngüyü Tanıma, ilişkideki duygusal çatışmayı yavaşlatma, yüzeydeki tartışmaların ardındaki duygusal ihtiyaçları ve korkuları fark ettirme sürecidir. Bu aşamada terapist, çiftin birbirini nasıl tetiklediğini, hangi duygusal döngü içinde tekrar tekrar aynı acıyı yaşadığını ortaya çıkarır. Çiftin birbirini nasıl yaraladığını, hangi duygusal döngü içinde sıkıştığını anlamak. "Sen bağırınca ben kapanıyorum, ben kapanınca sen daha çok bağıyorsun" döngüsünü fark ettirmek. Johnson göre, "İlişkilerde sorun, insanlar değil; onların arasında oluşan duygusal danstır." çiftler genellikle şu tarz bir otomatik tepki zinciri içinde kalır: Ayşe → incinir → öfkeyle eleştirir; Murat → eleştiriden kaçır → duygusal olarak geri çekilir. Ayşe → bu sessizliği reddedilme olarak yorumlar → daha çok bağırır. Murat → daha da uzaklaşır. Bu döngü, her tartışmada aynı şekilde tekrar eder. Terapist bu kalıbı görünür kılmak için çalışır.

De-eskalasyon'un Amacı: Suçlamayı bırakıp döngüyü suçlamak "the cycle is the enemy": "Sen böylesin" yerine "İkimiz de bu döngüye giriyoruz" demek. Düşman eşin değil, döngüdür. Yüzeydeki tepkilerin altındaki duyguları bulmak: Öfkenin altında: korku, incinme, terk edilme kaygısı vardır. Sessizliğin altında: değersizlik, yetersizlik, reddedilme korkusu vardır. Duygusal güvenlik yaratmak: Taraflar artık birbirini "tehdit" değil, "incinmiş insan" olarak görmeye başlar. Bu farkındalık, ilişkiyi sakinleştirir (de-eskalasyon = gerginliği düşürme).

1 2. 2. Örnek Sahne: Tetikleyici Döngünün Tanınması

Terapist: Murat, Ayşe sana bağırdığında ne hissediyorsun?

Murat: Sanki ne yapsam beğenmeyecek. Boşuna uğraşıyorum. O an uzaklaşmak istiyorum.

Terapist: Yani içten içe “Yine yetersizim” diyorsun kendine. Bu seni geri çekilmeye itiyor, doğru mu?

Murat: Evet...

Terapist: Ayşe, o an Murat uzaklaşınca sen ne hissediyorsun, senin dünyanda ne oluyor?

Ayşe: Yalnız hissediyorum. Sanki artık benimle ilgilenmiyor diye düşünmeye başlıyorum. Korkuyorum, o yüzden daha çok bağıriyorum.

Terapist: İşte bu sizin tetikleyici döngünüz: Ayşe korktuğunda bağıriyor → Murat yetersiz hissedip geri çekiliyor → Ayşe daha çok korkuyor → Murat daha çok uzaklaşıyor. Bu döngü aranıza giriyor; aslında ikiniz de yalnızlaşıyorsunuz.

Terapötik Etki: Bu farkındalıkla birlikte çift şunu hisseder: “Demek ki biz birbirimize düşman değiliz; sadece aynı döngüde farklı roller oynuyorduk.” Bu an, DOT’de ilişkinin duygusal tansiyonunun düştüğü, yani “de-eskalasyon”un gerçekleştiği andır.

Tetikleyici Döngüyü Tanıma (De-eskalasyon): Çiftin arasındaki çatışmayı besleyen otomatik duygusal tepkileri fark etme, bu döngünün ilişkide nasıl işlediğini anlama ve suçlama yerine ortak bir farkındalık alanı oluşturma sürecidir.

1.3. Yeniden Bağlanma (Re-engagement):

Yeniden Bağlanma, eşlerin duygusal olarak birbirine yeniden açıldığı, derin ihtiyaçlarını ve korkularını savunmasızca ifade etmeyi öğrendiği aşamadır. Tarafların bastırdıkları temel duygularını (örneğin korku, incinme, yalnızlık) fark edip açıkça paylaşması. “Sana bağırdığımda aslında seni kaybetmekten korkuyorum.” gibi. Bu, artık tarafların “düşman değil, müttefik” olduklarını fark ettikleri noktadır. Artık “Birbirimizi incitiyoruz” yerine “Birbirimize nasıl ulaşabiliriz?” sorusu sorulur.

Duyguların Derinleştirilmesi: Terapist, tarafların “birincil duygularını” keşfetmesine yardım eder. Yüzyeideki öfke, kırgınlık, sessizlik yerine altındaki duygular görünür hâle gelir: “Terk edilmekten korkuyorum.”, “Yeterince değerli değilim diye korkuyorum.”

Savunmaların Azalması: Artık taraflar birbirine

bağırmak, geri çekilmek, suçlamak yerine kendi iç dünyasını paylaşmayı öğrenir. Bu, Johnson’un deyişiyle bir “duygusal yeniden yapılandırma” sürecidir.

Duygusal İhtiyaçların İfadesi: Terapist, çiftin bağ kurma ihtiyacını açıkça ifade etmesine destek olur: “Yanımda olmanı istiyorum.”, “Beni duyduğunu hissetmeye ihtiyacım var.”, “Korktuğumda bana sarılmanı isterim.”

Bu tür ifadeler, bağlanma sistemini yeniden düzenler ve güveni inşa eder.

1. 2. 3. Duygusal odaklı Terapi Seansından

Terapist: Ayşe, Murat seninle tartışmalardan kaçtığında ne hissediyorsun?

Ayşe: Sanki artık önemli değilim... İçimden “beni sevmiyor” diyorum. Korkuyorum, yalnız kalacağım diye.

Terapist: Bu korkunu Murat’a söyleyebilir misin, öfkesiz bir biçimde? Murat, bu korkuyu ondan duymaya hazır mısın?

Ayşe (ağlayarak): Korkuyorum Murat... Sen uzaklaştığında sanki kalbim boşalıyor. Yanımda olmanı istiyorum, bağırmak istemiyorum artık.

Murat: Ben de seni kaybetmekten korkuyorum. Ama kendimi yetersiz hissedince geri çekiliyorum. Senin bana gerçekten ihtiyaç duyduğunu şimdi hissediyorum.

Terapist: İşte yeniden bağlanma böyle olur... Birbirinizi duygusal olarak yeniden duyuyorsunuz.

Yeniden Bağlanmanın Terapötik Etkisi: Eşler artık birbirinin düşmanı değil, birbirinin yarasını bilen dostu olur. Bu aşama, ilişkide duygusal güvenliği yeniden tesis eder. Artık çift, tartışmalarda bile bu güveni kaybetmeden iletişim kurabilir.

Sevgi, duygusal erişilebilirlik ve cevap verebilirlik demektir. Yeniden bağlanan çiftler, ‘Artık seni kaybetmeyeceğim’ hissine kavuşur.’

Kuramsal Temel: Bağlanma Teorisi

Bu aşama, John Bowlby’nin bağlanma kuramına dayanır. DOT’ye göre her insanın temel ihtiyacı şudur: “Benim için orada mısın? Bana döner misin?” Yeniden bağlanma süreci, bu soruya duygusal bir “evet” cevabı verebilme sürecidir.

Yeniden Bağlanma (Re-engagement): Eşlerin, korku ve savunmaların ötesine geçip duygusal ihtiyaçlarını açıkça ifade etmeyi öğrenerek ilişkide güvenli bir bağlanmayı yeniden kurdukları evredir.

1.4. Bütünleştirme (Consolidation)

Btünleştirme, Sue Johnson'un kuramında ilişkinin yeniden doğduğu, çiftin "birbirine güvenmeyi" artık içselleştirdiği evredir. Yani artık bağ kurulmuş, duygusal yaralar iyileşmiştir ve sırada bu yeni bağın kalıcı hâle gelmesi vardır. Bu evre, sadece "mutlu son" değil; ilişkinin sürdürülebilir olmasını sağlayan duygusal olgunluk dönemidir.

Duygusal Odaklı Terapi (EFT)'nin son ve tamamlayıcı aşamasına: Bağlanma (Consolidation)" çiftin terapi sürecinde kazandığı yeni duygusal farkındalıkları, iletişim biçimlerini ve güvenli bağlanmayı günlük yaşantılarına taşımayı öğrendikleri son aşamadır.

Amaç:

1.Yeni duygusal bağın istikrara kavuşması

Çift artık birbirinin ihtiyaçlarını görebiliyor, korkularını anlayabiliyor, savunmaya gerek duymuyor.

2. Sağlıklı iletişim örüntüsünün yerleşmesi

Artık öfke ve geri çekilme yerini açık, dürüst konuşmalara bırakıyor. "Sen hep..." yerine "Ben böyle hissettim" dili kullanılmaya başlanıyor.

3.Yeni kimliğin inşası: "Biz bilinci" Bu aşamada "ben" dili "biz" diline dönüşür. Johnson buna secure base (güvenli üs) der: Her iki birey de artık birbirini duygusal anlamda güvenli liman olarak görür.

1. 4. 1. Duygusal odaklı Terapi Seansı

Terapist: Ayşe, bugün geçmişte tartışma yaşadığınız bir konudan bahsetmek istediniz. Artık nasıl tepki veriyorsunuz?

Ayşe: Eskiden bağırırdım. Şimdi önce duruyorum. O an Murat'ın geri çekilmesinin aslında korkudan olduğunu hatırlıyorum. O yüzden daha yumuşak konuşuyorum.

Murat: Ben de onun bu şekilde yaklaşmasıyla kendimi savunmak zorunda hissetmiyorum. Birlikte çözüm arayabiliyoruz artık.

Terapist: İşte bu, aranızda oluşan yeni bağın kalıcılığını gösteriyor. Artık tetikleyici döngü sizi yönetmiyor; siz döngüyü yönetiyorsunuz.

Terapötik Etki: Çift, artık "birlikte krizi yönetme" kapasitesi kazanır. Kavgalar yok olmaz ama yıkıcı olmaktan çıkar. Taraflar, birbirine karşı duygusal erişilebilirlik (emotional availability) ve cevap verebilirlik (responsiveness) göstermeyi sürdürür.

Sue Johnson bunu şöyle açıklar: "Aşk kalıcı olduğunda, güven yeniden inşa edilmiştir. Artık kaybolma korkusu yoktur; çünkü kalpler birbirini bulmuştur." Yeni duygusal iletişim biçimini ilişkiye yerleştirmek,

güvenli bağın sürdürülebilir hâle gelmesi.

Bu aşama, Bowlby'nin bağlanma kuramındaki şu kavrama dayanır: "Güvenli bağlanma modeli (secure attachment model)". Çiftin yeniden kurduğu güvenli bağlanmayı günlük yaşamlarına taşıması, iletişim becerilerini kalıcı hâle getirmesi ve ilişkide "biz bilinci"ni inşa etmesiyle tamamlanır.

Çift artık içselleştirmiştir: "Eşim bana ihtiyaç duyduğumda ulaşılabilir.", "Korktuğumda bana dönecek.", "Ben de onun için oradayım."

Bu içsel güven, yalnızca ilişkide değil, bireyin benlik yapısında da dönüşüm yaratır. Kısacası, Duygusal Odaklı Terapi, yalnızca ilişkiyi değil, insanın duygusal kimliğini de onarır. Duygusal odaklı terapi, insan kalbinin haritasıdır. Duygularımız bizi yönlendirir, ama aynı zamanda birbirimize geri götürür."

2. Aşk Dilinin Grameri

2.1. Aşk Dili Nedir? (Erişilebilirlik, Yanıt Vericilik, Bağ Kurma)

Aşk dili bir anlamda eşimizi (parter, ötekin) anlamaya yönelmiş kadim ifadelerin dilidir. Amaç kendimiz dışında bir kişiyle en iyi bir ilişki kurma temeline dayanır. Aşk dilinin merkezi aklın, mantığın dilinden farklıdır, çünkü aşk dilinin merkezi kalptir. Bu nedenle aşk dili kalpte hissedilen yoğun bir duyguyu tetikleyen müzik ötesi tınılara bağlı bir sistemdir. Aşk insanın eşiyile (öteki ile) kurduğu duygusal bir bağlıdır. Aşk dili bir ruhu diğerine açan ve birbirlerinin ruhuna köprü kuran bir sistemin dilidir. Aşk dili ses ve sessizliğin birleştiği ötekiyle sağlıklı ilişki kurmamızı sağlayan bir öğretidir. Aşkın dili, bizden farklı bir varlıkla duygusal güvenliğimizi kurma gücüne sahiptir manevi bir inşa sistemidir ve bu gücün hem sözel hem de sözel olmayan iki farklı boyutu vardır. Bu farklı boyuta sahip sistemin temelinde eşler arasında duygusal güvenliğimizi sağlayan taraf aşk dilinin konuşma biçimidir.

Eşler arasında güvenli ve sağlıklı ilişki kuran aşk dili hem sesli hem sessiz dilin gramer yasalarıyla çalışır. Bu gramerin doğru kurulmasını sağlayan ifadeler "Beni dinliyor mu?", "Yanımda mı?" sorularının doğru cevabında kodlanmıştır. Eşlerin birbirini temel de dinliyor olması ve birbirlerinin yanında olması gerekir. Aşk bir tutku değil, karşılıklı kurulan sesli ya da sessiz duygusal iletişimin ortak dilidir. "Aşk bir duygular dansıdır: biri ulaşır, diğeri yanıt verir, ikisi de bağ kurar." Aşkın dili, bir duygusal senkron kur-

ma sürecidir. Aşk, “duyguların dilinde yazılmış şiirsel bir güven hikâyesidir.”

Eşler, birbirlerini dinlemeli, birbirlerinin yanında olabilmeli ve bunu hissettirebilmelidir. Özellikle bu süreçte samimiyet ve dürüstlük duyguları doğru bir şekilde iletmenin yoludur. Sesli ya da sessiz iletişime giren bir eş sadece öteki tarafından duyulduğunu hissetmek ister. İçinde bulunduğumuz anlık zamanda “Oh, ne güzel duyuluyorum O, yanımda ve ben mutluyum” ifadeleriyle iç sesle kurulan bu diyalog kalpları arasında manevi köprüyü devreye koyar ve o an eşimizle hemhal oluruz. Evet, önemli olan eşimize onun yanında olduğumuzu hissettirmek, bunu ifade etmek, onun duygusuna açık kalmak ve o duyguda güvenle kalabilmek inanın para vererek alacağınız hediyelerden daha kıymetli... Aşkın dili, kelimelerle başlamalı, sessizlikle sürmeli ve şefkatle derinleşmeli.” dir.

Aşkın dili, insanın kalbini kelimelerle yeniden kurma çabasıdır. Aşkın dili, duygusal erişilebilirlik, yanıt vericilik ve bağ kurma davranışlarının dili olarak tanımlanır. Aşk, yalnızca hislerle ilgili değildir; insanın eşiyle ilişki içinde duygusal güven inşa eden bir iletişim biçimidir. Eşimizin bize nasıl davranacağını, ulaşacağını, nasıl tepki vereceğini ve bizi nasıl kucaklayacağını bildiğimizde, ilişkimiz güvenli bir sığınak hâline gelir. Aşkın dili “ben buradayım, seni duyuyorum, seninle güvendeyim” diyen bir dildir. Duygusal Odaklı Terapi çerçevesinde kurulan aşk dili, üç unsura dayanır: Bunlardan birincisi erişilebilirlik, yani eşlerin birbirlerine duygusal olarak ulaşılabilir olması; ikincisi yanıt vericilik; yani, eşlerin sinyallere duyarlı biçimde karşılık vermesi; üçüncüsü, “bağ kurma”, yani, eşler arasında duygusal etkileşimin aktif biçimde sürdürülebilmesidir. Aşkın dili, sadece kelimelerden oluşmaz, bakış, dokunuş, beden yönelimi, sessizlik ve tonlama hepsi bu duygusal dilin parçalarıdır. Bir çiftin arasındaki “duygusal müzik”, söylenen kelimelerden çok altındaki tınıyla anlaşılır. “Sözler bir ilişkiyi başlatabilir, ama ses tonu, bakış ve temas onu yaşatır.” Aşkın dili, sözel ve sözel olmayan iletişimin duygusal bütünlüğü olarak ele alınabilir.

Aşkın dili, Sue Johnson’ın “Bana Sıkıca Sarıl” adlı eserinde, insanın duygusal sürekliliğini taşıyan en eski ve en temel iletişim biçimi olarak tanımlanır. Yazar, aşkı yalnızca romantik bir deneyim değil, insan türünün bağlanma ihtiyacını düzenleyen evrimsel bir

mekanizma olarak görür. Bu bakış açısına göre aşk, bir duygu değil, duyguları konuşma biçimidir. Her “bana sıkıca sarıl” ifadesi, “ben buradayım, beni duy, beni yalnız bırakma” alt metnini taşır. Johnson’a göre bu dil, kelimelerden çok duygusal yanıt vericilikle anlaşılır. Bir ilişkide aşkı sürdüren şey, tutku değil, duygusal güvenin sözel ve sözel olmayan ifadelerle yeniden üretilmesidir. Eserde “aşkın dili” bu anlamda hem biyolojik hem sembolik bir araçtır: kalbin sesini, insanın diliyle yeniden kurar. Aşk, insanın varoluşuna eşlik eden en eski diyalogdur; Johnson bu diyalogu modern psikolojinin kavramlarıyla yeniden tercüme eder.

Sue Johnson, duygusal odaklı terapi (EFT – Emotionally Focused Therapy) yaklaşımının kurucusudur. Bu yaklaşımda “duygusal yanıt (emotional response)” kavramı, insan ilişkilerinin merkezinde yer alır. Johnson’a göre duygular, yalnızca bireysel içsel deneyimler değil, bağ kurma (attachment) ihtiyacımızı yönlendiren temel sinyallerdir. Eşimize verdiğimiz duygusal yanıt, onun bize bağlanma ihtiyacına verdiğimiz; sevgi, güven, kabul, yakınlık ile verilen içsel tepkimizdir. Bu tepki, çoğu zaman eşin ya da yakın birinin davranışına karşı ortaya çıkar. Duygusal yanıt, bağ kurma sistemimizin “yaklaş” ya da “geri çekil” kararını yönlendirir. Eşiniz size ilgisiz davrandığında hissettiğiniz incinme, yalnızlık ya da öfke duyguları birer duygusal yanıtıdır. Bu yanıtın derininde ise genellikle “önemsenmek istiyorum” ya da “güvende hissetmek istiyorum” gibi temel bağlanma ihtiyacı vardır.

Duygusal yanıt kişilerin yüzünde ifade bulan tepkilerin şekillenmesidir. Eşlerin birbirine karşı kendini savunma ihtiyacı hissetmesi, onu eleştirmek istemesi ya da ona o an duyduğu öfke insanın yüzündeki ifadeyle adeta resimlenir. Bu duyguların aslında beden dili ile şekillenmesi bunları anlayarak bu duyguların ardında yatan temel duygusal tepkileri fark etmemize yardımcı olurlar ve o anda onları anlayarak, bu duyguları güvenli biçimde paylaşmamızı ve ona göre davranış sergilememizi sağlar. Bu ifade şekillenmeleri duyguları anlamamızı sağladığı gibi bozulan duygusal yakınlığı yeniden kurmamızı bozulan ilişkiyi onarmamızı ve birbirimiz yeniden anlamamızı sağlar, ya da yardımcı olur. Kısaca: Duygusal yanıt, kişinin bir ilişki içindeki duygusal güvenliğini tehdit eden bir durumda verdiği içsel, bağlanmaya dayalı

duygusal tepkidir. Johnson'a göre bu yanıtı anlamak ve paylaşmak, duygusal bağın iyileşmesi için temel koşuldur.

Sue Johnson, "aşkın dili"ni "Duygu Odaklı Terapi (Emotionally Focused Therapy – EFT)" çerçevesinde açıklar. Bu yaklaşım, John Bowlby'nin bağlanma kuramına dayanır ve duyguların ilişkilerdeki rolünü merkeze alır. Aşk burada bir "duygu yönetimi" değil, duygusal erişilebilirlik biçimidir. Duygu Odaklı Terapinin üç temel ilkesi: "erişilebilirlik, yanıt vericilik ve bağ kurma"dır ve bunlar aşkın dilinin gramerini oluşturur. Bir partnerin "ulaşılabilir" olması, diğerinin duygusal sisteminde güven hissi yaratır. Yanıt vericilik, sevginin sürekliliğini sağlar; duygusal tepkiler eşleştğinde bağ güçlenir. Bağ kurma ise, duyguların birbirine dokunduğu alanı temsil eder. Johnson bu süreci "duygusal rezonans" olarak tanımlar: iki kalbin aynı ritimde titreşmesi. Dolayısıyla aşkın dili, nörolojik, psikolojik ve davranışsal düzeyde bir senkronizasyon dilidir. Aşkın dili iletişimi kalbin müziğiyle birleştirir.

Johnson'un tanımında "aşkın dili", yalnızca kelimelerden ibaret değildir. Bir bakış, bir dokunuş ya da bir sessizlik de bu dilin parçasıdır. "Konuşmadan anlamak" ifadesi burada gerçek bir psikolojik fenomene dönüşür: duygusal eşduyum (emotional attunement). Beden dili, ses tonu ve hatta nefes ritmi, eşlerin birbirine verdiği duygusal yanıtların taşıyıcısıdır. Bu bağlamda "aşkın dili", sözel ve sözel olmayan işaretlerin bütünleşmiş iletişim ağıdır. Johnson, bir çiftin kopuşunun çoğu zaman kelimelerle değil, duygusal ton farklılıklarıyla başladığını vurgular. Eserde sarılma eylemi bile bir tür dilsel mecaz (metafor) hâline gelir. Aşkın dili, güvenli bir bağ kurulduğunda en sade hâline ulaşır: sessizlik bile anlaşılır olur. Bu nedenle aşk, konuşarak başlar ama sessizlikte olunabilir. Eserdeki örneklerde, duygusal onarımın ilk adımı "duyulmak" değil, "hissedilmek"tir; işte bu, aşkın dilinin özüdür. Duygusal Dilin Katmanları: Sessizlik, Dokunuş ve Şefkattir.

"Aşkın dili" yalnızca bir anlatım biçimi değil, bir varoluş biçimi olarak ele alınır. Aşk, sözcüklerle değil, davranışlarla yaşanır; dil bu davranışların duygusal yansımasıdır. Bu yüzden aşkın dili "konuşmak"tan çok orada, o anda, o kişiyle birlikte var olabilmeye dayanır. Aşkın dili hem biyolojik hem kültürel bir ortaklıktır. Aşk, teknolojinin değil, kalbin diliyle

yaşar. Johnson'ın ifade ettiği aşkın dili aslında, insanlığın ortak duygusal sözlüğüdür. O sözlükte "aşk" maddesi tek cümleyle tanımlanabilir: "Aşk, iki kalbin aynı cümlede yanıt verebilmesidir.

Bağlanma Teorisi ve Duygusal Mıknatıslanma

İnsan kalbi, güvenli bir bağa yönelen bir mıknatıs gibidir. Bağlanma, aşkın en sessiz ama en güçlü dili. Güvenli bağın dili "ben buradayım" cümlesinde yankılanır. Bağlanma, bir bağımlılık değil, duygusal düzenin temelidir. İnsan, sevilmemesinde değil, duyulmadığında yalnız hisseder. Bu yalnızlık duygusu, sevgiyi bir ihtiyaçtan çok varoluşsal bir denge aracına dönüştürür. EFT yaklaşımı, duygusal yakınlığı bir terapötik strateji değil, bir yaşam refleksi olarak görür. Bağ kurmak, insanın en temel öğrenilmiş dili; bebekken ağlayarak başlar, yetişkinlikte "beni anla"ya dönüşür. İlişkiler, kelimelerle değil, duygusal yankılarla sürer. İnsan kalbi, güvenli bir bağa yönelen bir mıknatıs gibidir. Ve bu mıknatıs, sevildiği kadar var olur.

2. 2. Aşkın Nörolinguistiği

Aşkın nörolinguistiği, "seninleyim" diyen kelimelerin beyinde iz bırakacak bir nitelikte telaffuz edilmesidir. İnsanın birbirine her "bana sarıl" cümlesi, oksitosinle yazılmış bir biyolojik şiir gibidir. Bu tür ifadeler güvenli ilişkilerin temelini sağlam bir bina üzerine inşa eder ve bu ifadeler, beyinde stres merkezlerini yatıştırır. Yani aşk, insan biyokimyasını gerçek insani özelliklerine ulaştıracak bir yapıda çalışmasını sağlar. Kelimeler beynin duygusal devrelerini yeniden bağlar; bir "seni seviyorum", bir tür sinaptik yeniden yapılanmadır. Bu yüzden aşk dili, sadece duygusal değil, nörolojiktir. Johnson'un yaklaşımı, sevgi kelimelerini birer "sinirsel dokunuş" olarak yorumlar. İletişim, beyinde düzen kurar; kelimeler birer "mini-terapi" gibi işler. Aşkı, aşk diliyle anlaşılabilir duygularla yaşamak ve yaşatmak, huzuru, sinir sistemine ilmek ilmek nakşettirir. Aşkın nörolinguistiği, "seninleyim" diyen kelimelerle eşimizin beyindeki aşk-sevgi duygularını doruğa çıkaran sisteme ulaşmamızı sağlayan bir dilin bilimdir. Aşkın nörolinguistiği, beyinden kalbe köprü kuran dilin bilimdir ve o dil beynimiz ile kalbimizi aşkın potansında eriterek fiziki bedenimizi ruhun eriştiği bu hal ile kendi ateşiyle eriyen adeta bir muma dönüştürür. Karşılıklı yaşanan bu hal ile farklı bedenler biz olmanın hazında mutluluğun doruk noktasına yükselir.

Bu hal ile o an öyle bir iz bırakır ki, insanın kalıcı hafızasına adeta silinmeyen mürekkeple yazılır. Aşkın dili böylece şiirsel bir ifadeye ve sözsüz tınılarla dolu bir müzikalite ile birleşerek aşkın nörolingusitiğini oluşturan bir bilim haline gelir. Bu nedenle aşk hem ölçülebilir bir duygu hem de anlatılamayan bir anlam haritası oluşturur.

Ancak bu bilimin bir yönü bilimsel olarak açıklanabilirken diğer yönü yaşanarak anlaşılabilir; çünkü bu hali bilim açıklayamaz biz onu sadece yaşayabiliriz. Bu yüzden bilim, sevginin biyokimyasını ve hormonlarını açıklayabilir ama sevgilinin sesindeki titreşimi anlamlandırıp anlatamaz. Aşkın dili, şiirsel bir nörolingusitik bilim arasında bir köprüdür. Kalp ritimleri, ses titreşimi, yüreğin uçar gibi bir halde insanın bulunduğu frekansı üç boyutun ötesine taşıması her kültürde farklı kelimelerle ama aynı anlam haritasında yankı bulur. İngilizce’de “Hold me tight”, Türkçe’de “Bana sıkıca sarıl” deriz; ikisi de bir tür ruhsal sığınma talebidir. Duyguların evrenselliği, kelimelerin kültürel farklılıklarını aşar. Bu yüzden aşkın dili, en çok şiirle anlaşılır — çünkü şiir, kalbin matematiğidir. Aşkın dili, bilimin açıklayamadığını şiirle söyler. Aşk, o iki dilin arasındaki sessizlikte yaşar.

“Aşkın dili”, eşleri birbirine sıkı sıkıya bağlayacak bağı kurmanın dilidir. Aşkın devamlılığı, duyguların yalnızca hissedilmesiyle değil, anlatılabilesiyle mümkündür. İlişkilerde kelimeler yalnızca iletişimi değil, güveni taşır; bu yüzden dil, duygusal bağın aracı değil, ta kendisidir. Bu eserde bu eseri bu bakış açısıyla yazan Sue Johnson’ın bakışıyla aşk, konuşmayla değil “duyulmakla” anlam bulur. Bir çiftin kurduğu her cümle, bağın harcına bir taş koyar ya da onu sessizlikle yıkar. Duygusal süreklilik, sözcüklerin ritminde nefes alır; sevgi, dil aracılığıyla sürekli yeniden üretilir. Bu nedenle aşkı anlatmak, aslında aşkı sürdürmenin en insani biçimidir. Duyguların dile dökülmediği ilişkiler, yavaşça sessizliğe boğulur. Dilin görevi, duygunun sıcaklığını muhafaza etmektir; çünkü kelimeler bir tür duygusal oksijendir. Aşkın dili, insanın kalbini kelimelerle yeniden kurma çabasıdır ve bu çaba sürdükçe, aşk yaşamaya devam eder.

Sue Johnson, bu eserinde aşkı psikolojinin soğuk laboratuvarından çıkarıp insan kalbinin sıcak gerçekliğine taşımaya çalışmıştır. Bu eserinde aşkı ölçülebilir bir şey değil, yaşanabilir bir bilim

haline getirmek istemiştir. Bu bakımdan, “Bana Sıkıca Sarıl” ve önerdiği yollar, bilimi, şiiri ve terapötik sezgiyi ve iletişimi birleştiren bir köprü gibidir. Bu eserde sunulan Duygu Odaklı Terapi (Emotionally Focused Therapy), romantik aşkı bir “duygusal yanıt sistemi” olarak yeniden tanımlar. Johnson’a göre insanlar sevgi için değil, “duyulmak” için konuşurlar. Bu yönüyle kitap, romantizmin değil, bağlantının bilimi haline gelir. EFT, terapinin duvarlarını aşip günlük hayata yayılan bir konuşma biçimi öğretir: “Seni duydum, buradayım.” Johnson’ın dili, akademik olmaktan çok insancadır; onun satırlarında empati, bilimden daha açıklayıcıdır. Bu yüzden onun aşk tanımı, hem bilimsel hem şiirsel — bir kalp ritmi kadar ölçülebilir, bir nefes kadar sezgisel. Sue Johnson, aşkı psikolojinin soğuk laboratuvarından çıkarıp insan kalbinin sıcak gerçekliğine taşıdı. Ve bunu yaparken, aşkı yeniden insanileştirdi.

Sessizlik, aşkın boğulduğu ama hâlâ nefes aldığı yerdir. Eşlerin birbirinden kopuşu, kelimelerin değil, duyguların yorgunluğudur. Duyguların yorgunluğu, tekrarlanan duygusal döngülerin yıpranması, yaşanan duygusal acılarla duyguların bastırılması ve bağlanma umudunun azalması anlamına gelir. Tekrarlayan duygusal döngülerin yıpratması: Çiftler birbirlerini anlamadıklarında, aynı kısır döngüyü (örneğin biri geri çekiliyor, diğeri saldırıyor) tekrar tekrar yaşarlar. Bu durum, kişide “artık denemeye gücüm kalmadı” hissi yaratır. Bu, duyguların “yorgunluğu”dur, kişi hâlâ seviyor olabilir ama artık o sevgiyi ifade edecek enerjiyi bulamaz. Duygusal savunma ve uyuşma hali: Uzun süre duygusal acı yaşayan kişi, kendini korumak için duygularını bastırır veya hissizleşir. Bu “duyguların donması” ya da “yorgunluk hali”dir. “Artık ağlamıyorum, kızmıyorum, sadece içim boş gibi” bu sözler “emotional fatigue” kavramını çok iyi yansıtır. Bağlanma umudunun azalması: İnsanın sevgiye inanma kapasitesinin zamanla yıpratılabilir, yani “duyguların yorgunluğu”, aslında bağ kurma umudunun zayıfladığı bir noktayı da anlatır. “Ne kadar denesem de anlamıyorum” diyen biri, artık bağ kurma sistemini kapatmıştır. Kısaca: “Duyguların yorgunluğu”, kişinin ilişkide sürekli reddedilme, anlaşılma ya da yalnız kalma deneyimleri sonucunda, duygusal enerjisinin tükenmesi, hissizleşmesi ve bağ kurma kapasitesinin zayıflamasıdır. Sue Johnson bu durumu bir tür “kalbin savunmaya geçmesi”

olarak görür: “İnsan, sevdiği kişiden duygusal olarak uzaklaştığında, kalp de yavaş yavaş kapanır. O kapanışın adı, duyguların yorgunluğudur.”

İlişkilerde sessizlik genellikle bir savunma mekanizmasıdır, ama bazen kırılmalı bir yardım çığıdır. İşte insanın kendisiyle kurduğu “şeytani diyaloglar” tam da bu sessizliğin yankısıdır. Eşlerin konuşmamasının temelinde yatan şey şeytani diyalogların oluşturduğu birbirleri tarafından duyulmayacakları duygusu vardır. Oysa sessizlik, duygusal korkunun maskesidir: “Söylersem incinebilirim.”. Bu döngüyü kırmamanın yolu, sessizliği suçlamak değil, dinlemektir. Kopuşun dili, çoğu zaman duyulmamış cümlelerle örülür. Aşkın yeniden başlaması, suskunluğun altında saklanan duyguyu dile getirmekle mümkündür. Sessizlik, aşkın boğulduğu ama hâlâ nefes aldığı yerdir. Ve o nefes, doğru kelimelerle yeniden can bulabilir.

2.3. Duyguların Yorgunluğu ve Bağlanma Tükenmesi

2.3.1. Duyguların Yorgunluğu Kavrama da Tükenmiş Bir Eşin Terapi Sahnesi

Duyguların yorgunluğu kavramanın en iyi yolu duygusal tükenmiş bir eşin terapi sahnesini canlandırmak olacaktır. Bu terapi sahnesinin amacı “İnsanın kalbinin yeniden hissedebilmesi”ni göstermeyi amaçlamıştır ve bu sahnenin en güzel adı da “artık hiçbir şey hissetmiyorum.” Cümlesi olacaktır

Karakterler: Elif: Eşiyle 10 yıllık bir evliliği var. Son yıllarda iletişim tamamen kopmuş. “Artık hiçbir şey hissetmiyorum.”

Kemal: Sessiz, içine kapanık... Eşinin soğukluğunu anlamlandıramıyor.

Terapist (T): Duygusal odaklı terapi uyguluyor.

Sahne- Terapistin Odası:

Terapist: Elif, az önce “Artık hiçbir şey hissetmiyorum” dedin. “Bu çok güçlü bir cümle. Bana biraz anlatır mısın, nasıl bir his bu “hiç hissetmemek”?

Elif: (Omuzları düşer.) “Bilmiyorum... Sanki içimdeki her şey sustu. Eskiden üzülürdüm, ağladım, bağırdım... Şimdi ne yapsa fark etmiyor. Yorgunum. Duygusal olarak çok yorgunum.

Terapist: “Sanki o kadar çok kırılmışsın ki, artık kırılacak yer kalmamış gibi...”

Elif: “Evet... Tam olarak öyle... Sanki içimde bir kapı vardı, o kapı kapandı. Artık ne içeri biri girebiliyor, ne de ben çıkabiliyorum.”

(Sessizlik. Terapist Elif’in bu cümlesine izin verir. Duygusal Odaklı Terapi’nin en önemli anlarından biridir: duygunun fark edilmesi.)

Terapist: “O kapı, seni koruyor gibi... ama seni yalnız da bırakıyor. Doğru mu?”

Elif: “Evet... Çok doğru. Bazen yeniden hissetmek istiyorum ama korkuyorum. Yine kırılmaktan korkuyorum.

(Terapist dönüp Kemal’e bakar.)

Terapist: “Kemal Bey, Elif’in yorgunluğu senin yanında yaşadığı bir savunma gibi görünüyor. O seni umursamıyor gibi görünse de, aslında bu yorgunluk yıllarca duyulmamaktan doğmuş. Onun sessizliği bir duvar değil, bir yaradır.

Kemal: (Sesi titrer.) “Ben hep onun uzak durduğunu sanıyordum. Ama şimdi anlıyorum... Belki de ben o kapıyı kapattıran kişiydim.

Terapist: “İşte şu an, o yorgun duygunun altındaki canlı bağı görüyoruz. Elif’in duygusal yorgunluğu, sevmenin bitmesi değil korunma çabasıymış. Evet, siz, Kemal Bey, bunu fark ettiğinde o kapı yavaş yavaş açılmaya başlıyor.

(Elif’in gözlerinden yaşlar süzülür. İlk kez uzun süredir bir şey “hisseder.”)

Açıklama: Elif’in “duyguların yorgunluğu” yıllarca anlaşılmasından doğan bağlanma tükenmesidir, yani sevgi bitmemiştir; sadece acıyı durdurmak için kalp kapanmıştır. Terapist, yorgun duygunun ardındaki incinmiş, korunmak isteyen bağlanma yanını görür kılar. Duygusal farkındalık (emotional awareness) yeniden canlanınca, kişi yeniden hissetmeye başlar, bu da Duygusal Odaklı Terapi’nin şifalı anıdır. “İnsanlar sevgiden vazgeçtikleri için değil, umutsuzluk onları duygularından kopardığı için sessizleşirler. Duygusal yorgunluk, kalbin bir süreliğine dinlenmeye çalıştığı andır.”

2.3.2. Sahne- Kalbin Kapısı Yeniden Aralanıyor

Bir önceki seansın üzerinden iki hafta geçti. Elif, önceki seansta “artık hiçbir şey hissetmiyorum” demişti. Bugün biraz daha yumuşamış. Terapist o sessizliğin içinden çıkan ilk kıvılcımı fark ediyor. Terapist: “Elif, geçen sefer ‘içimdeki kapı kapandı’ demiştin. Bugün o kapı nasıl hissettiriyor sana?” Elif: (Bir süre düşünür.) “Tam kapalı değil sanki. Aralık bir yerinden ışık sızıyor gibi. Kemal geçen gün yanıma oturdu... hiçbir şey söylemedi ama omzuma

dokundu. Garip bir şekilde... o dokunuşu hissettim. Sıcaktı. Uzun zamandır ilk kez bir şey hissettim.

Terapist: “Yani o yorgun kalp, güvenli bir dokunuşla hafifçe kıpırdadı. Bu çok değerli bir an, Elif. Belki de hissetmek yeniden mümkün.

Elif: Evet... ama hâlâ korkuyorum. O ışık yeniden söner diye.

Terapist: Korkmak doğal. Çünkü o ışık senin için çok kıymetli. Onu korumak istiyorsun. Ama bak, bu kez Kemal’in bir sözü değil, bir varlığı seni iyi hissettirdi. Yani artık duyguların seni korumak için kapanmak zorunda değil.

(Terapist Kemal’e döner)

Terapist: Kemal Bey, Elif’ Hanımın o ışığı hissetmesi senin orada olmanla başladı. Senin sessizce yanında durman, “Ben buradayım, kaçmıyorum” demen... Ona yeniden güvenme izni verdi. Senin içinde o anda ne oldu? Kemal: Bilmiyorum... sadece onu görünce içim doldu. Uzun zamandır bir duvarın arkasından bakıyor gibiydim. O an, “artık denemek istiyorum” dedim içimden. Terapist: İşte tam bu, “duyguların yorgunluğunun” bitmeye başladığı andır. Yorgunluk, yerini yeniden bağlantıya bırakıyor. Kalpler birbirine dokunmayı yeniden öğreniyor.

Bu sahnede “duyguların yorgunluğu”, yerini “duygusal yeniden uyanışa” bırakıyor. Elif’in yeniden hissetmesi, terapide “emotional re-engagement” olarak tanımlanır. Johnson’a göre bu, ilişkideki “güvenli bağın” ilk yeniden kurulma işaretidir. Terapist, yargılamadan, yönlendirmeden yalnızca duyguların görünür olmasına alan açar. “Duyguların yorgunluğu, sevginin bittiği yer değil; sevginin yeniden güvenli bir zemin bulmak için geri çekildiği yerdir.”

2. 4. İyi Niyet ve Kayıp Bağ Çelişkisi

İnsanlar ilişkilerinde çoğu zaman iyi niyetle hareket ederler, ama bağ kurma biçimleri sağlıklı ya da savunmacı hâle geldiğinde bu iyi niyet, bağ kaybına yol açabilir. Bazen en çok seven, farkında olmadan uzaklaştırır. Bana göre aşırı uyum, sevginin değil, kaygının maskesidir. Sue Johnson, ilişkilerdeki “iyi niyetli uzaklaşmaları” analiz eder: “Ben seni üzmemeyim” diyerek kurulan duygusal duvarları. Gerçek temas, ancak kusurluluğa izin verildiğinde mümkündür. Empatik körlük, iyi niyetle başlar ama duygusal bağlantıyı zedeler. Birini korumak isterken onu izole ederiz; susarak sevmek, bazen sevgiyi görünmez kılar. Duygusal Odaklı Terapi yaklaşımı, duygusal açıklığı bir zayıflık değil, bağın zemini olarak görür. Aşk, risk almadan yaşanamaz — bu risk,

içini açma cesaretidir. Kayıp bağın onarımı, “kusurlu ama dürüst” bir sevgiyle mümkündür. Bazen en çok seven, farkında olmadan uzaklaştırır. Ve bunu fark etmek, sevginin olgunlaşma anıdır.

2.5. Duygusal Dürüstlüğün Yeniden İnşası

Gerçek sevgi, insanın sahiciliği yeniden öğrenmesidir. Aşk, rol yapmayı bırakıp gerçeği söyleme cesaretidir. Johnson’ın vurguladığı gibi “Ben dili” suçlamak için değil, kendini duyurmak içindir. “Sen beni kırdın” yerine “Ben incindim” dediğimizde, ilişkideki yön değişir; savunma hattı yerine bağ kurma alanı açılır. Duygusal dürüstlük, romantik ideallerin değil, insani kırılmanın ürünüdür ve güvenli bağın ön koşuludur. Bir ilişkide her açıklık, evet, bir risktir; ama aynı zamanda derin bir yakınlaşma ihtimalini de içinde taşır. Devam eden ilişkiler, yalanın hiç söylenmediği değil, duyguların saklanmadığı ilişkilerdir. Aşk, dürüstlüğün dilinde nefes alır. Çünkü bazen en dönüştürücü cümle, yalnızca şudur: “Kırıldım ama buradayım.”

3. “Bana Sıkıca Sarıl” da Yedi Görüşmenin Dili

3.1. Duygusal Diyaloğun Ritüeli

Aşkın sürdürülebilmesi için konuşmak bir görev değil, bir ritüeldir. Konuşma, ilişkide her seferinde yeniden doğuşa benzeyen içsel bir tören gibidir; her kelimeyle bağ biraz daha yeniden kurulur. Sue Johnson’ın “yedi görüşme” modeli, her diyalogu birer duygusal kapı olarak ele alır: İlk kapı, tanınma kapısıdır – “Ben seni görüyorum.” İkinci kapı, korkunun ardındaki gerçek ihtiyacı dile getirebilme cesaretidir. Üçüncü kapıda savunma değil, “duyulma arzusu” öne çıkar. Dördüncü kapı, “birlikte ağlayabilme” yetisidir; çünkü paylaşılan acı, bağın çimentosu hâline gelir. Beşinci kapı affetmeyi, altıncı dokunmayı, yedinci ise bağın sürekliliğini taşır. Bu görüşmeler, aşkı soyut bir duygudan çıkarıp somut davranışlara dönüştürür; aşkın dili hem içselleşir hem de ritüelleşir. Böylece konuşmak, aşkı sadece sürdürmenin değil, onu zamanın aşındıramadığı bir hafızaya dönüştürmenin yolu hâline gelir.

3.2. İlişkisel Dilin Kodları

Her sağlıklı ilişkinin içinde, tekrar tekrar söylenen ama hiç eskimeyen bazı cümleler vardır. Bu cümleler, duygusal güvenliğin sessiz şifreleri gibidir. Sue Johnson, “ilişkisel dil”in merkezine üç temel ifade yerleştirir: “Beni duydun mu?”, “Sana ihtiyacım var.”, “Seninle güvendeyim.” Bu sözler adeta psikolojik protokoller gibi işler; duygusal yakınlığı yeniden başlatan birer tuş görevi görür. Bir çiftin birbi-

rine “seni duyuyorum” onayı vermesi, ilişkiyi anında yatıştırır. “Sana ihtiyacım var” demek zayıflık değil, duygusal cesaretin ifadesidir. “Seninle güvendeyim” cümlesi ise bütün tartışmaların ötesinde bir barış cümlesi olarak yankılanır. İlişkinin dili, uzun monologlardan çok bu kısa, derin yankılarla güçlenir. Bu cümlelerin her biri, sevginin nörolojik düzeydeki “güvende hissetme” devresini harekete geçirir. İşte bu nedenle, sağlıklı ilişkilerin içinde tekrar eden bu sözler, aşkın sessiz kalp atışlarıdır.

Duygusal güvenliğin sessiz şifreleri, ilişkide iki kişinin birbirine sözlü ya da sözsüz olarak gönderdiği, “Buradasın, beni duyuyorsun, benimle güvendesin” mesajlarını taşıyan küçük ama yüksek etkili sinyallerdir. Bu şifreler: Kriz olmadan yatıştırır, mesafeyi azaltır, bağı güçlendirir, “Ben senin için varım” duygusunu görünmez bir işaret gibi iletir. Sessizdirler çünkü çoğu zaman büyük cümleler gerektirmezler; bakış, tonlama, küçük dokunuşlar ya da kısa bir kelime bile bu güvenli alanı yaratır. Sue Johnson’ın modelinde bu şifreler, erişilebilirlik, yanıt vericilik, etkileşim üçlüsünün mikro ifadelerle dönüşmüş hâlidir.

“Buradayım.” → Yalnız değilsin, mesajımı veriri; “Seni duyuyorum, seni anlıyorum.” → Hislerin bana ulaştı; seni önemsiyorum; “Devam edebilirsin, dinliyorum.” → Yargılanmıyorsun, güvendesin; “Sana ihtiyacım var.” → Sana yaklaşmak benim için değerli; “Korktuğumu hissediyorum.” → Duygun benim için tehdit değil; ben buradayım; “Benim için önemlisin.” → Bağımız benim için anlam taşıyor; “Tamam, buradayım... sakın ol.” → Seninle birlikte duyguyu taşıyabilirim.

3.3. Oyun ve Pratik: Aşkın Laboratuvarı

Aşk, kuramsal çerçeveden ziyade uygulama içinde şekillenen bir disiplindir; ilişkilerde en çok öğrenilen beceri, duyguyu doğru zamanda ve uygun biçimde ifade edebilme yetisidir. Sue Johnson’ın “oyna ve pratik yap” olarak adlandırdığı bölümler, aşkı öğrenilebilir bir süreç olarak ele alır ve çiftlerin duygularını odaklı alıştırmalarla iletişim biçimlerini yeniden denemelerine imkân tanır. Bu tür duygu oyunları, otomatik duygusal refleksleri yavaşlatarak, yerlerine bilinçli farkındalık ve düzenlenmiş tepkiler yerleştirir. Duygusal Odaklı Terapi uygulamalarında sıkça kullanılan “yeniden sahneleme” tekniği, geçmiş tartışmaların yeni bir duygusal dil ve farklı bir bağlanma perspektifiyle tekrar edilmesini sağlayarak, eski örüntüleri dönüştürmeyi hedefler. Böylece sevgi, yalnızca spontan bir yaşantı olmaktan çıkar; sürdürülebilmesi

için pratik gerektiren, bilinçli olarak geliştirilebilen bir ilişki becerisine dönüşür. Bu bağlamda “oyun”, aşkın laboratuvarı olarak düşünülebilir: duyguların nasıl çalıştığının güvenli bir ortamda gözlemlendiği ve yeniden yapılandırıldığı deneysel bir alan. Her tekrar ve her küçük pratik, çiftlerin “kalp dili”ni biraz daha akıcı ve düzenli hâle getirir.

3.3.2. Yeniden sahneleme

Yeniden sahneleme, Duygusal Odaklı Terapi’de çiftlerin geçmiş bir çatışma sahnesini, bu kez düzenlenmiş duygusal tepkiler, birincil duyguların farkındalığı ve güvenli bağlanma perspektifiyle yeniden canlandırmalarını sağlayan terapötik tekniktir. Bu yöntem, yıkıcı iletişim döngülerini görünür kılar, bağlanma ihtiyaçlarını açığa çıkarır ve çiftin aynı olayla yeni bir bağ kurma biçimi geliştirmesine olanak tanır. Yeniden sahneleme, Duygusal Odaklı Terapi’de (DOT) kullanılan ve çiftlerin daha önce yaşadıkları bir çatışma sahnesini, bu kez yeni bir duygusal farkındalık, düzenlenmiş bir tepki ve güvenli bağ kurma niyeti ile adım adım yeniden canlandırmalarını sağlayan terapötik tekniktir. Amaç, eski kırıcı iletişim döngüsünü tekrarlamak değil; aynı deneyimin içinde bu kez farklı duyguları, ihtiyaçları ve ifadeleri görünür kılarak bağlanmayı onarmaktır. Yeniden sahneleme, bireyin geçmişte otomatikleşmiş savunma tepkilerini güvenli bir ortamda yavaşlatmasına ve bu tepkilerin altında yatan birincil duygulara erişmesine yardımcı olur. Çift, eski bir anıyı “daha derin, daha yumuşak ve daha bağlantılı” bir dille yeniden yaşar.

3.3.2.1. Tekniğin Terapötik İşlevi:

1. Yeniden sahneleme: Eski döngüyü görünür kılar, (Öfke → geri çekilme → yalnızlık → daha çok öfke gibi tekrarlayan zincirler somutlaşır.)

2. Birincil duygulara erişimi sağlar. Öfke yerine “korkuyorum”, “yetersiz hissediyorum” gibi gerçek bağlanma sinyalleri ifade edilir.

3. Güvenli bağlanmayı yeniden düzenler: Taraflar birbirine “tehdit” değil, “incinmiş bir insan” olarak bakmayı öğrenir.

4. Yeni bir iletişim örüntüsü oluşturur: Yıkıcı tartışma, yapıcı bir yakınlaşma deneyimine dönüşür.

3.3.2.2. Yeniden Sahneleme Nasıl Uygulanır?

Terapist önce eski tartışmayı nötr biçimde hatırlatır. Taraflara o anlarda neler hissettikleri sorulur. Savunma tepkileri yavaşlatılır; altında yatan “birincil duygular” ortaya çıkarılır. Taraflardan biri

bu derin duyguyu, terapistin desteklediği bir dille yeniden ifade eder. Diğer eş (partner), bu yeni ifadeyi duyup yanıt vermeye davet edilir. İki taraf da aynı sahneyi, bu kez “bağ kuran” bir duygusal tonla yeniden yaşar.

3.3.2.3. Somut Örnek – Yeniden Sahneleme Sahnesi

Durum: Ayşe ile Emre geçen hafta, Emre’nin eve geç gelmesi nedeniyle büyük bir tartışma yaşamışlardı. Ayşe bağırması, Emre sessizce odasına çekilmişti.

Terapist, seansı yeniden sahneleme için düzenler:

Terapist: Ayşe, o akşam Emre geç geldiğinde ne hissetmiştin? Bu kez öfkenin altındaki duyguyu bulalım.

Ayşe: (Konuşmakta zorlanır.) Aslında... korktum. Yine unutulduğumu hissettim. Öfkelenim ama gerçek his... yalnızlıktı.

Terapist: Harika. Şimdi bunu Emre’ye, o anki öfke tonunla değil, bugünkü farkındalığınla söylemeyi deneyelim. Yumuşak bir dille...

Ayşe (Emre’ye bakarak): “Sen geç geldiğinde... aslında çok yalnız hissettim. Unutulduğumu düşündüm. Korktum.” (Emre duyunca yüzü yumuşar.)

Terapist – Emre’ye: Bu yeni ifadeyi duyunca içinde ne oluyor?

Emre: Ben Ayşe’nin sadece kızdığını sanıyordum. Meğer... yalnız hissetmiş. Keşke o akşam bunu bilebilseydim. (Ayşe’ye dönerek)

“Ben seni korkutmak istemedim. Senin yalnız hissetmeni hiç istemem.”

Terapist: İşte bu, sizin eski tartışma sahnenizin yeni versiyonu. Aynı olay, ama bu kez savunmalar değil, gerçek duygular konuşuyor.

Teknikte oluşan dönüşüm

Eski Tepki	Yeniden Sahneleme Sonrası Yeni Tepki
Ayşe → öfke	Ayşe → yalnızlık + ihtiyaç dile getirmesi
Emre → geri çekilme	Emre → duygusal erişilebilirlik
“Sen hep böylesin!”	“Yalnız hissettim; bana yaklaşmanı istedim.”
Savunma	Bağlanma

4. Aşkın Şifa Verme Gücü ve Kolektif Boyutu

4.1. Sevginin Terapötik Dili

Sevgi, travmanın dilini anlamlandırabilen ve onu iyileştirebilen tek duygusal kaynaktır. Aşk, insanın kendi yarısını iyileştirirken aynı zamanda partnerinin acısına da şefkatle dokunabilme kapasitesidir. Sue Johnson, klinik gözlemlerinde sevginin bu onarıcı niteliğini açıkça ortaya koyar: güveni zedelenmiş

ilişkilerde bile, doğru duygusal temasla bağ yeniden kurulabilir. Travma güveni sarsar; ancak sevgi, güvenin yeni bir biçimde yeniden inşa edilmesine olanak tanır. Bu süreçte merkezî kavram, Johnson’un “merhametli duyma” olarak tanımladığı pratiktir. Merhametli duyma, affetmenin bir adım öncesidir; çünkü affetmeden önce anlamayı, anlamadan önce de duyguyu güvenle duymayı gerektirir. Bu nedenle ilişkide söylenen her cümle yalnızca iletişim değil, aynı zamanda bir onarım aracıdır; kelimeler, duygusal bütünlüğü yeniden kuran birer mikro-terapi işlevi görür. Aşkın iyileştirici gücü, duyguların doğruluğunda değil, paylaşılabilir olmasında yatar. Duygusal Odaklı Terapi’nin en önemli başarılarından biri, sevgiyi yalnızca bir his değil, bir iyileşme dili olarak konumlandırmasıdır. Gerçek iyileşme, kalbin yalnızca dinlendiğinde değil, duyulduğunda gerçekleşir. Bu nedenle sevgi, travmanın bıraktığı boşluğu doldurabilen en derin duygusal bağ yapısıdır.

4.1.1. Klinik Örnek: “Duyulduğunda İyileşen Kalp”

Karakterler:

Selin: Eşinin öfkelenmediği anlarda kendini tehdit altında hisseden, geçmişte travmatik reddedilme deneyimleri olan bir kadın.

Arda: Selin’in duygusal kapanışını “uzaklaşma” olarak yorumlayan, bu nedenle daha çok kontrol etmeye çalışan bir eş.

Terapist: Duygusal Odaklı Terapi uygulayıcısı...

4.1.2. Seans – Sevginin Terapötik Dilinin Açığa Çıkışı

Terapist: Selin, Arda sesini yükselttiğinde o anda içinde ne oluyor? Bugün bunu birlikte adlandırmayı deneyelim.

Selin (sessizce): Sanki aniden küçük bir kız oluyorum... O eski korku geri geliyor. Sanki birazdan terk edileceğim. Kapanıyorum çünkü içim acıyor.

Terapist: Bu acıyı şimdi Arda’ya yumuşak bir şekilde söyleyebilir misin? Öfkenin ardındaki gerçek duyguyu onun duymasına izin verelim.

Selin (gözleri dolarak Arda’ya bakar): “Sen sesi ni yükselttiğinde korkuyorum... Seni kaybetmekten korkuyorum. O yüzden susuyorum.”

Arda (beklenmedik şekilde duygulanır): Ben bunu hiç böyle düşünmemiştim... Senin uzaklaştığını sanıyordum. Meğer... korkuyormuşsun. (Selin’e döner)

“Sen korktuğunda yanında olmak isterim, seni incitmek değil.”

Terapist: İşte bu, sevginin terapötik dilidir. Arda, sen şu anda Selin'in travma kökenli acısını tercüme ediyorsun. Bu, öfkeyi değil bağı güçlendiriyor.

Selin başını sallar; ilk kez "duyulduğunu" hisseder. Ses tonu, yüz ifadesi ve kelimeler, kırılabilirliği taşıyan bir iyileşme alanı yaratmıştır.

4. 1. 3. Terapötik sonuç:

Selin'in travmatik duygu aktivasyonu, Arda'nın merhametli yanıtıyla düzenlenmiştir.

Bu sahne, sevginin travmayı yeniden anlamlandırmanın bir "iyileştirici dil" olduğunu gösterir.

Sevginin terapötik dili, partnerin travmatik ya da acı veren duygu aktivasyonunu merhametli bir şekilde duymasını ve bu duyguyu tehdit olarak değil, bir bağlanma çağrısı olarak yorumlamasını sağlar. Bu süreçte duygular adlandırılır, yumuşatılır, yeniden düzenlenir ve ilişki güvenli bir zeminde yeniden örgütlenir. "Kalp duyulduğunda iyileşir" ilkesi bu mekanizmanın özüdür.

4.1.4. Şema

4.2. Aşkın Kolektif Boyutu

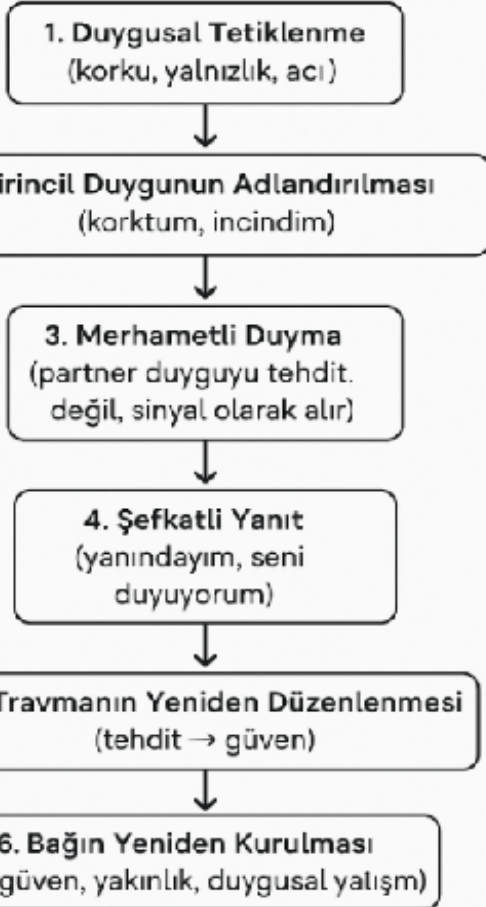
Toplumun duygusal dokusu, bir toplumda bi-

reylerin birbirleriyle kurduğu ilişkileri şekillendiren ortak duygusal ton, karşılıklılık düzeyi, empati kapasitesi, güven algısı ve duygusal tepkilerin paylaşılan normlarıdır. Bu kavram; toplum içindeki yakınlık-mesafe ayarı, çatışmalara verilen duygusal yanıtlar, bireyler arası duyulma ve görülme ihtiyacının karşılanması biçimleri, toplumsal güvenin yaygınlığı, insanların birbirlerine karşı sergilediği şefkat, tolerans ve empati düzeyi gibi unsurların birleşmesiyle oluşan görünmez bir "duygusal iklim"i ifade eder. Bir toplumdaki ilişkilerin kalitesini belirleyen ortak duygusal atmosferdir. Eğer bu atmosferde empati, duyulma ve güven hakimse toplum "duygusal olarak sağlıklı"dır. Eğer bu atmosferde savunma, duyarsızlık ve yabancılaşma hakimse toplum "duygusal açıdan kırılabilir"dır. Sue Johnson'un yaklaşımında çift ilişkilerindeki güvenli bağlanma örüntüleri, bu toplumsal dokunun en küçük hücresidir.

Bağlanma örüntüsü, bireylerin yakın ilişkilerde duygusal ihtiyaçlarını nasıl ifade ettiği, tehdit algıladığında nasıl tepki verdiği, güveni nasıl kurduğu ve sürdürdüğü konusunda geliştirdiği tekrar eden davranış, duygu ve düşünce döngüleridir. "Temel bir bağlanma örüntüsü" ise: erken yaşam deneyimlerinden, aile içi ilişkilerden, duygusal temas biçimlerinden gelişen ve kişinin yetişkinlikte partneriyle, arkadaşlarıyla ve toplumla kurduğu tüm yakın ilişkilerde kendini tekrar eden çekirdek bağlanma stratejisidir.

Buna şunlar dahildir: Yakınlığa yaklaşma biçimi (yakınlaşma, kaçınma, kaygılı yaklaşım), duygusal sinyalleri yorumlama şekli, tehdit karşısında verilen tipik tepki (kapanma, saldırı, geri çekilme), güven oluşturma ve sürdürme tarzı, Bağlanma örüntüsü, kişinin sevgi ve güveni nasıl inşa ettiğini belirleyen temel ilişki haritasıdır. Sue Johnson'a göre romantik ilişkilerde görülen bu örüntüler, yalnızca iki kişiye özgü değildir; bireyin iş ortamı, aile, arkadaşlıklar ve hatta toplumla kurduğu bağlantılara da taşınır.

Sue Johnson'a göre aşk, yalnızca iki kişi arasındaki özel bir deneyim değil, toplumun duygusal dokusunu şekillendiren temel bir bağlanma örüntüsüdür. Duygusal odaklı yaklaşım, çift ilişkisinde öğrenilen erişilebilirlik, yanıt vericilik ve bağ kurma becerilerinin, daha geniş sosyal ilişkilere de model olduğunu varsayar. Eşlerin duygusunu duyabilen, onu tehdit değil sinyal olarak okuyabilen birey; iş yerinde, mahallede, kamusal alanda da benzer bir empatik tutumu sürdürebilir. Bu anlamda duygusal okuryazarlık, yalnızca kişisel iyi oluşun değil, toplumsal huzurun

da altyapısıdır.

Modern toplumun temel krizlerinden biri, Johnson'ın vurguladığı gibi "bilgi fazlası" değil, duygusal duyma yoksunluğudur: insanlar birbirlerinin sözcüklerini işitir, fakat duygularını duyamaz hâle geldiğinde hem ilişkiler hem kurumlar kırılgaştır. Aile içinde kurulan güvenli bağlar, kuşaklar boyunca aktarılan bir "kültürel empati sermayesi"ne dönüşür; tam tersine, iletişimin kopması, kalbin dilinin unutulmasına ve toplumsal parçalanmaya zemin hazırlar. Bu çerçevede sevgi, yalnızca bireysel bir duygu değil, kolektif bir zekânın ve ortak insani kapasitenin göstergesi olarak ele alınır. Johnson'ın perspektifinde aşk, bu yüzden, en derin anlamıyla "insani bir toplumsallık ve sorumluluk biçimi"dir; yalnızca özel alanda değil, kamusal düzeyde de iyileştirici bir potansiyel taşır.

4.3. Sessizlikten Şefkate: Duygusal Uyanış

Aşkın en uygun biçimi, affetmenin sessizlik içinde yeniden öğrenilmesiyle görünür hâle gelir. Affetmek, Sue Johnson'ın kuramsal çerçevesinde bir "hafızayı silme" değil, acı veren hatıralarla yeni bir duygusal bağ kurma ve onlarla barışma sürecidir. Son görüşmelerde affetme, duygusal uyanışın zirve noktası olarak ele alınır: incitilmiş benlik, öfke ve savunmadan yavaş yavaş geri çekilerek, yerini anlamaya ve şefkate bırakır. Bu aşamada sessizlik bile anlam yüklüdür; kimi zaman hiçbir şey söylemeden yanında kalmak, bağırmadan "seni anlıyorum" demenin en güçlü yoludur. Şefkat, artık spontan bir refleks değil, bilinçli bir ilişki tercihi hâline gelir. Affeden taraf, sevgiyi yeniden tanımlar; ilişki güç mücadelesi olmaktan çıkar, karşılıklı güvenin akışına dönüşür. Duygusal uyanış, geçmişi unutmak değil, geçmişe yeni bir anlam atfetmektir. Bu nedenle aşkın iyileştirici süreci çoğu zaman konuşmaktan çok, dikkatle ve açık kalple dinlemeyle başlar. Affetmek, nihayetinde kalbin kendi yankısını huzur içinde duyabilmesidir.

Sonuç

Aşk, yalnızca söylenen değil, yaşanan bir dildir. Bana göre sevgi, duygusal tutarlılıkla ölçülür; söylenenden çok yapılanla var olur. Johnson'ın modelinde aşkın dili, davranışlarla kodlanır: dinlemek, sarılmak, yanıt vermek. "Söylemeden söylemek", duygusal sezginin en olgun biçimidir. Bir bakış, bazen bin cümle kadar anlam taşır. Sözcüklerin ötesinde bir ahenk vardır; o ahenk, duygusal güvenin melodisidir. İlişkilerde tutarlılık, dilin grameridir: aynı kelimeler, farklı tonlarla yeniden anlam bulur. Sevginin dili, ke-

limelerle başlar ama davranışta doğrulanır. Aşkı kalıcı kılan da sözcük ile eylemin tutarlılığıdır. Aşk, yalnızca söylenen değil, yaşanan bir dildir ve bu dil, kalbin en sessiz ama en güvenli sığınağıdır.

Aşkın devamlılığı, üç temel eksene dayanır: açıklık, yanıt vericilik ve güvenli sarmalanma. Bu üç unsur ilişkiyi yalnızca sürdürmez, aynı zamanda derinleştirir. Açıklık, duyguların perdesini aralayarak kişinin iç dünyasını görünür kılmadır; yanıt vericilik, bu duygulara nazik ve duyarlı bir biçimde karşılık verebilme kapasitesidir; güvenli sarmalanma ise, "her şeye rağmen buradayım" diyen kalıcı bir duygusal varoluş hâlidir. Dil, bu üçlünün işleyişinde merkezi bir role sahiptir; çünkü açıklık paylaşma, yanıt vericilik duyma, güvenli sarmalanma ise sarılma ve "yanında durma" eylemleriyle somutlaşır. Duygusal Odaklı Terapi modeli, bu dilsel ve duygusal eylemleri sistematik bir çerçeveye oturtarak sevgiyi öğrenilebilir bir ilişki becerisine dönüştürür. Bu açıdan bakıldığında model, ilişkilerde bir tür "duygusal mühendislik" sunar; aşkın nörolingüistik ise, kalbin güven ve bağlılık algoritmasını tarif eden kuramsal bir zemin hâline gelir.

Yapay zekâ çağında bile aşkın dili kaybolmayacak; yalnızca biçim değiştirecektir. Teknolojik ilerleme, duygunun ortadan kalkmasından çok, ifadesinin sadeleşmesine ve mecrasının dönüşmesine yol açar. Ekranlar fiziksel mesafeyi artırsa da, özlemin ve "duyulma" arzusunun dilini çoğu zaman daha da görünür kılar. İnsan, hangi platformu kullanırsa kullansın, temel olarak aynı soruyu sormaya devam eder: "Beni gerçekten duyuyor musun?" Sue Johnson'ın "güvenli bağ" modeli, bu nedenle dijital ilişkiler için de geçerliliğini korur; çünkü duygusal bağ, verinin niceliğiyle değil, yankısının derinliğiyle var olur. Mesajların hızlandığı bir çağda kalp, yavaşlamayı ve derinleşmeyi özler. Aşkın geleceği, hızda değil, temasın niteliğinde saklıdır. Teknoloji, sevginin biçimini dönüştürebilir; ancak özünü silemez. Her çağda insan, bir cümlenin içinde sahiden duyulmayı bekler. Muhtemelen bu yeni çağ, duyguların dijital ortamda bile yankı bulabileceğini, fakat gerçek bağın hâlâ "güvenli duygusal temas" a dayandığını daha açık biçimde gösterecektir.

Bazı kelimeler vardır ki, hangi dilde söylenirse söylenir benzer bir duygusal titreşim taşır:

"Seninleyim", "Anlıyorum", "Güvendeyim." Bu üç ifade, aşkın en küçük ama en etkili mimarileri gibidir.

"Seninleyim", varlığın teyididir; "yalnız değilsin, buradayım" demektir. "Anlıyorum", empatik bağın

kilidini açar; kişinin deneyiminin görüldüğü ve ciddiye alındığı anlamına gelir.

“Güvendeyim” – aşkın sürdürülebilirliğinin temelidir; ilişkinin duygusal zeminini sağlamlaştırır.

Türkçede “sarılmak” fiili ise yalnızca fiziksel bir temas değil, ruhsal bir korunma ve sığınma hareketidir. Etimolojik düzeyde “sar-” kökü, “çevreleme, koruma, içine alma” anlam katmanlarını taşır; bu yönüyle sevginin bir tür koruma içgüdüğü olduğunu da ima eder. Bu kelimeler, aşkın hem kültürel hem biyolojik belleğini birlikte taşır. İlişkilerde, yönümüzü şaşırdığımızda bize duygusal bir rehberlik sunarlar. Bu açıdan bakıldığında, bu tür ifadeler adeta duygusal bir “Küresel Konumlama Sistemi” gibidir; yön kayb olduğunda kalbin tekrar yolunu bulmasına yardım eder.

Her görüşme, belirli bir duygusal alanın diliyle örülüdür ve bu perspektif, aşkın gramerini anlamak için bize bir duygusal harita sunar. Birinci görüşme “korku” alanındadır: kaybetme korkusunun dili. İkinci görüşme “ihtiyaç” alanında seyredir: duyulma ve görülme arzusu. Üçüncü görüşme “bağlılık”la ilgilidir: güvenin yeniden inşa edildiği yer. Dördüncü görüşme “onarım”ın dilini taşır: hatanın sevgiyle tamir edildiği alan. Beşinci görüşme “dokunma*ya odaklanır: tensel temasın duygusal yankısı. Altıncı görüşme “şefkat” eksenindedir: kalbin olgunlukla verdiği yanıtlar. Yedinci görüşme ise “devamlılık”tır: birlikte yaşamın, birlikteliği, bir aradalığı sürdürmenin dili. Bu semantik harita, aşkın sözcük düzeyindeki matematiğini görünür kılar. Her görüşmede baskın duygu ve kelime alanı değişse de temel anlam aynıdır: “Birlikte varız.” Böylece her görüşme, kalbin kendi iç haritasının bir durağı hâline gelir ve bu haritanın bütün yolları eninde sonunda sevgiye çıkar.

Sonuç olarak bu çalışma, aşkın dilini Duygusal Odaklı Terapi’nin kuramsal yapısı içinde yeniden anlamlandırarak, romantik ilişkilerde duygusal bağın rastlantısal değil, öğrenilebilir ve düzenlenebilir bir süreç olduğunu göstermektedir. Aşkın grameri; erişilebilirlik, yanıt vericilik ve bağ kurma ilkeleri üzerinden işleyen, hem bilişsel hem nörobiyolojik temellere sahip bir iletişim alanı olarak ortaya çıkmıştır. Tetikleyici döngülerin fark edilmesi, birincil duygulara erişim ve yeniden bağlanma süreçleri; ilişkilerde kopukluğun temel nedenlerini görünür kılmış, sevginin yalnızca his düzeyinde değil, davranış ve iletişim örüntüleri içinde somutlaştığını göstermiştir. Bu yönüyle EFT, aşkı soyut bir kavram olmaktan çıkarıp duygusal güvenliğin yeniden inşa edildiği, sistematik

bir ilişki mühendisliği olarak konumlandırmaktadır. Çalışmanın genel bulguları, aşkın sürdürülebilirliğinin nörolingüistik, bağlanma ve terapötik etkileşim arasında kurulan çok katmanlı bir dengeye dayandığını ortaya koymaktadır. “Beni duyuyor musun?” sorusu etrafında şekillenen bu duygusal ihtiyaç, hem bireysel hem toplumsal düzeyde ilişki kalitesinin belirleyici eksenini olarak görünmektedir. Sessizlik, dokunuş, bakış ve kelimelerin taşıdığı duygusal ton; güvenli bağın temel yapıtaşlarını oluşturmakta ve ilişkilerin uzun vadeli sağlığını belirlemektedir. Bu çerçevede makale, aşkın geleceğinin teknolojik hızda değil, duygusal temasın niteliğinde saklı olduğuna işaret ederek, modern ilişkilerde duygusal okuryazarlığın önemini vurgular. Aşkın dili, insan kalbinin en eski ama hâlâ en anlamlı iletişim biçimi olarak, duyulduğu sürece yaşamaya devam eder.

Genel olarak değerlendirildiğinde, bu makale aşkın yalnızca bireysel bir duygu değil, iki insan arasında kurulan dinamik, etkileşimsel ve iyileştirici bir süreç olduğunu göstermektedir. Aşkın dili; güven, açıklık ve duygusal erişilebilirlik üzerine kurulu bir iletişim biçimi olarak, hem kriz anlarında hem de günlük ilişki akışta çiftlere yön gösteren bir içsel rehber niteliği taşır. Sue Johnson’un EFT yaklaşımı, bu dilin nasıl konuşulabileceğini, nasıl yeniden öğrenilebileceğini ve hatta travmatik kırılmalar sonrasında nasıl onarılabileceğini somut tekniklerle açıklayarak, romantik ilişkilerin derin yapısına ışık tutmaktadır. Böylece aşk; kırılmanın, karşılıklılığın ve duygusal düzenlemenin ortak bir sahnesine dönüşür ve ilişkiler, duyguların doğru okunması ve paylaşılması sayesinde daha güvenli bir bağın zeminine oturur.

Aşk, sonunda bizi hep aynı hakikate götürür: İnsan, duyulduğu yerde kök salar. Bir çiftin kelimeleri bittiğinde bile bakışı konuşuyorsa, o ilişkide bağ hâlâ yaşıyor demektir. Çünkü aşk, güdültülü anlarda değil, iki kalbin aynı sessizliğe sığabildiği yerde olgunlaşır. Sevgi, bir duygu değil; iki ruhun birbirine “buradayım” diye fısıldayabildiği bir varoluş hâlidir. Kimi zaman bir dokunuşun sıcaklığı, bir cümlenin kuvvetinden daha çok iyileştirir. Kimi zaman da en büyük yakınlık, yalnızca bir omzun varlığıyla kurulur. Aşk, insanın en kırılabilir yerini açtığında korku değil, güven bulabildiği andır. Ve bu yüzden aşk, sözden çok duruştur; konuşmaktan çok kalbin ritmidir. Bir ilişkide sevgi görünür oldukça, hayat da anlamını bulur.

Giriş

YAZIDAN ÖNCEKİ KOLEKTİF SÖZLÜ BİLİNÇ VE KÜLTÜREL ÖRGÜTLENMEYE DAYALI SÖZLÜ ANLATILARIN YAPISI

Mehmet BİLGEHAN

Bu makalenin amacı, Türk sözlü geleneğini yalnızca edebî ürünler bütünü olarak değil, sözlü bilinç ve kolektif hafıza temelli bir “kültürel hafıza mekanizması” olarak kuramsal açıdan incelemektir. Çalışma destan, sagu, sav, koşuk ve ilgili ritüel-performans ortamlarının; ses, ritim, metafor, abartı, töre ve tengrici kozmolojiyle birlikte kimlik, değer ve tarih bilinci üreten yapılar olarak çözümlenmesi oluşturmaktadır. Makalenin ana fikri, Türk sözlü anlatı geleneğinin bireysel benliği, toplumsal düzeni ve millet olma bilincini inşa eden çok katmanlı bir kültürel zemin olduğu; hafızayı yalnız geçmiş taşıyan değil, sosyal meşruiyeti ve etik kodları üreten etkin bir güç gibi işlettiği düşüncesine dayanmaktadır.

I. Kuramsal Çerçeve

1. Sözlü Bilinç: Yazı Öncesi Epistemik Yapı

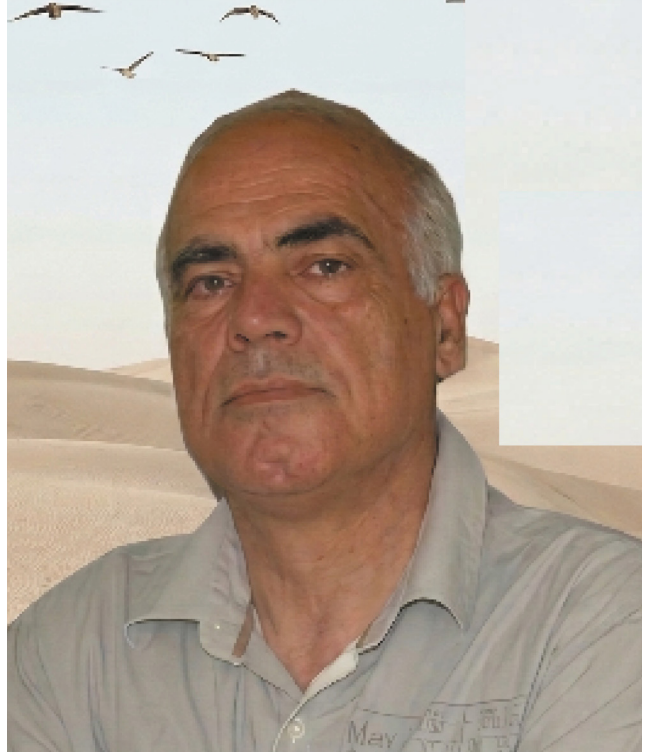
Sözlü bilinç, yazıdan önceki zihinsel ve kültürel örgütlenme biçimidir. Yazıdan önceki kolektif sözlü bilinç ve kültürel örgütlenme: Bilgi, hafıza ve anlamın ses, ritim ve toplu hafıza aracılığıyla kurulduğu bir “bilinç evresini” ifade eder. Sözlü toplumların düşünce sistemini yalnızca yazının olmadığı bir dönem olarak değil, kendine ait gelişmiş bilişsel teknikler barındıran bağımsız bir epistemik yapı olarak görmeyi gerektirir (Ong, 2014:31-48).

Bu bağlamda, Türk sözlü geleneği örnekleri sözlü bilincin ritim, formül, tekrar ve toplu icraya dayalı mekanizmalarını açıkça gözler önüne serer. Türk epik kültürü, varlığı sözle kuran yapıdadır; söz, yalnızca ifade değil, doğuran ve meşrulaştırıcı güçtür. Bu yönüyle, sözlü bilinç Türk kültür yapısında hatırlama ve kimlik taşıma fonksiyonu görür.

Dolayısıyla, sözlü bilinci anlamak Türk tarihsel hafızasının köklerini çözümlenmek anlamına gelir. Türk sözlü ürünlerinin düşünce evrenini anlamak için bu ürünleri taşlaştırmış bir mekanizma değil canlı bir varlık olarak algılamak gerekir.

2. Söz, ses ve Bilinç

Sözlü bilinç, yazılı kültürün soyutlama gücünden ziyade deneyime, hafızaya, topluluk ritmine ve duygusal yoğunluğa yaslanır. Bu bağlamda Türk kültüründe de söz, insanı dünyaya bağlayan

ontolojik bir araç olarak değerlendirilmiştir.

Oğuz Kağan'ın doğum destanında olduğu gibi ad vermek, kaderi belirlemektir. Sözlü belleğin bu işlevi, toplumun kimlik kazanmasında merkezi rol üstlenmiş ve bir kültürel süreklilik mekanizması doğurmuştur. Bu nedenle söz, hafızayı taşıyan bir gemi ve toplumsal düzenin ahlaki taşıyıcısı olmuştur. Türk bilinci açısından kültürel yapı sözlü bilinçle gelişmiş ve kadim dönemlerde zengin bir zihinsel örgütlenme meydana getirmiştir.

Sözlü bilincin gücü, Türk epik geleneğinin temelini oluşturur. Sözlü bilinç, anlamın ses üzerinden varlık kazandığı bir yapı olarak nefes ve ritimle canlılık bulmuştur. Türk koşuklarında kamların/din adamlarının nefesleri, kelimenin sadece anlam değil varlık taşıdığını gösterir; nefes, ruh anlamıyla birleşir. Bu ses-merkezli dünya, anlatının ezberlenmesinden çok duyumsanmasına dayanır. Toplumun evren tahayyülü her dize, her tekrar ile tazelenmiştir. Böylece sözlü bilinç Türk geleneğinde şiirsel hafızanın temel taşı haline gelmiştir.

3. Türk Sözlü Geleneğine Kuramsal Yaklaşım

Sözlü bilinç, hatırlamayı yalnızca zihinsel bir süreç değil, toplu bir ritüel olarak kurar. Destan anlatıcısı yalnız başına değil, topluluğun belleğiyle konuşur; dinleyici pasif değil, ritmik bütünü parçasıdır. Türk toylarında ve şölenlerinde ozanın sesi, toplumsal ruhun yankısı haline gelmiştir. Bu kolektif bilinç yalnızca tarih değil, değer aktarımıdır. Sözlü bilinçte bilgi sabit değil, süreklidir; hafızada yaşayan bir canlı mekanizmadır. Türk destanları da sabit metinler değil, değişen ama özünü koruyan hafıza alanlarıdır. Her icra yeni bir doğum, her tekrar tazelenmiş bir anlamdır. Bu yapı, sözün ve sözlü bilincin hem koruyucu hem de üretici niteliğini vurgular. Sözlü bilinç bütüncül, sezgisel ve eylem merkezli bir mekanizmadır (Ong, 2014: 73).

Türk kültüründe destan kahramanları önce yapan bir karakter olarak eylemci kimlikleriyle hayat bulurlar. Söz ve sözlü bilinç Türk koşuk, sagu, destan ve savlarında somutlanarak ses-merkezli dünyanın bilincini görünür kılar.

Türk sözlü türler ve geleneğin de söz de eylem niteliğindedir ve bilgiyi olay içerisinde anlatmak için olay doğurarak sunar. Koşuklarda söz doğa, duygu ve toplum ilişkisini nefesle örer; soyutlama yerine sezgisel, ritmik ve duygusal yoğunluk hâkimdir. Sözlü bilinç parçalamaz, birleşik ebruli bir bütünlük oluşturur. Koşuklarda tabiat-insan-ruh bütünleşmesi bu özelliğin göstergesidir.

Ozanların doğaya seslenişi, kopuzla icra edilen şiirleri ve Kam nefesler bir varlık akışını temsil eder. Doğa betimi yalnız dış dünya değil iç duygunun sesidir. Bu nedenle koşuk sözü sadece estetik değil varoluşsal bir aktarımdır. Koşuklar sözlü bilincin duygusal bütünlüğünü taşır. Sagular sözün yas ve hafıza boyutunu ifade eder. Sagu, iç acısının kolektif seslenişe dönüştüğü bir formdur. Alp Er Tunga Sagusu'nda hüznün yalnız bireysel değil toplumsal kimlik sarsıntısıdır: “Öd tengri yaşar / kişi oğlı kop ölü.” Ölümün evrenselliği nefesin kesilişi ile sembolleşir. Sagu hafızayı diri tutar; kayıp, sözle sonsuzlaştırılır. Böylece söz hem yas hem dirilticidir. Sagular sözlü bilincin duygusal derinliğini gösterir. Sözlü bilincin belleğe dayalı düşünme karakteri, Türk destanlarının kalıplaşmış betimlemelerinde açığa çıkar. Bu anlayışa göre, söz ve hafıza ayrılmazdır; çünkü söz, hafızanın işleyen hâlidir. Dolayısıyla destan kahramanlarının “alplık”,

“bilgelik” ve “kut” ekseninde tekrar eden sıfatlarla sunulması tesadüf değildir. Oğuz Kağan “göğsü pars, beli kurt” gibi imajlarla anılır; bu tanım hem hatırlamayı kolaylaştırır hem mitik gücü pekiştirir. Saguların “alp er Tunga öldü mü” kalıbı ise kolektif hafızanın matem formunu temsil eder. Bu nedenle Türk sözlü geleneğinde tanımlama, estetikten önce bir hafıza teknolojisidir. Sözlü bilinç, kalıplaşmış betimlemeyi belleğin düzeni olarak kurar.

II. Sözlü Bilincin Temel Özellikleri

1. Ses-Merkezlilik, Nefes ve Ritim

Sözlü bilinç, dramatik yapıyı ritme bağlar; ritim düşüncenin taşıyıcısıdır. Bu yaklaşımda ritim bir estetik tercih değil, zihinsel örgütlenme aracıdır. Koşuk ve saguların hece ölçüsü ile örüntülenmesi, işte bu hafıza-ritim ittifakının poetik kanıtıdır. “7’li ve 8’li hece” kalıpları, Türk anlatılarında duyguyu sabitlemek ve hatırlanabilirliği artırmak için kullanılmıştır. Kopuz eşliğinde söylenen şiirlerde ritim, dinleyiciyi hem duygusal hem bilişsel olarak odakta tutar. Destanlarda savaş sahnelerinin hızlı, öğüt sahnelerinin ağır ritimde verilmesi, ritim-duygu senkronudur. Söz, nefes, tempo ve hareket tek bir hafıza sahnesinde birleşir. Sonuçta ritim, Türk sözlü anlatılarında anlamın değil, hatırlamanın taşıyıcısıdır.

2. Kolektif Bellek ve Toplumsal İcra

Sözlü kültürde anlam bireyde değil, toplulukta tecessüm eder. Bu bakışa göre söz, bireysel iddiadan ziyade kolektif hakikatin sesidir. Toy, şölen, kurultay, yas gibi ortak mekânlarda sözün icra edilmesi bu kolektif bilinç doğasını gösterir. Savlar, sadece bilgelik değil, topluluğun ortak doğruları olarak işler. Türk saguları, bireysel acıyı değil, toplumsal matem ritüelini taşır. Söz kutsaldır; çünkü toplumun ruhu sözde tecelli eder ve sözlü bilinç, bireyden ziyade toplumun topyekûn milletinin hafızasını önceleyen bir hakikat anlayışı kurar.

3. Somut Düşünme ve Görsel İmge

Bellek, olayları somut imgelerle kaydeder. Somut düşünme, özellikle” Türk destanlarında nettir. Ergenekon’da “demir dağ” sadece coğrafya değil, zihinsel direncin somutlaştırılmış sembolüdür. Oğuz Kağan’ın çadırı, sancakları, av sahneleri—hepsi görülebilir sembollerdir. Koşuklarda tabiat unsurları duyguyu bedenleştirir: “Yel estikçe gönlüm coşar.” Sagular, ölüm soyutluğunu somut

görüntülerle anlatır: “Kara toprak aldı.” Türk sözlü geleneği, düşünceyi görsel imgeye bağlayarak hafızayı şekillendirir. Türk şiirselliğinde kavramlar doğayı imgeleştirerek görüntüyle konuşur.

3. Metaforun Düşünme Aracı Olarak İşlevi

Sözlü bilinçte metafor, sadece süs değil düşünce aracıdır. Bu anlayışta mecaz, soyutlamanın temel biçimidir. Türk destanında kurt, yalnız hayvan değil kader rehberidir. Ağaç, yalnız bitki değil soyun bedenleşmesidir (ağaç-ata motifi). Koşukta gül-bülbül metaforu aşkın ses-nefes ilişkisini taşır. Saguda kara bulut, kederin ağırlığıdır, yağmur gözyaşındır. Metafor, duygu ile hafıza arasındaki köprüdür. Bu yüzden mecaz, Türk sözlü bilincinin düşünme dilidir.

4. Abartı: Hafızanın Epistemik Stratejisi

Sözlü anlatıda abartı, gerçekliği bozmaz; gerçekliği hatırlanır kılar. Bu bakış açısında abartı, epistemik bir stratejidir, yanılısına değil. Oğuz Kağan’ın çocukken konuşması, Kurda benzeyen yüzü, olağanüstü büyümesi—hep hatırlama tekniğidir. Alp Er Tunga’nın hünerleri, destanda insanüstü seviyede betimlenir. Dolayısıyla sözlü destanda kahramanlığın abartılarak sunumu zorunlu bir bellek biçimidir. Bu nedenle abartı, gerçekliğin değil hafızanın yasasıdır. Kopuz çalmak, diz vurmak, yas töreninde yüz çizmek—hepsi sözün bedenleşmesidir. Sözün maddi doğası, hafızayı bedene yazar (bkz. Ong, 2014:1-96).

Sözlü zihinde bilgi, toplumsal düzeni koruma amacına yönelir. Bu bağlamda söz, kaosu düzenleyen erktir. Bu edenle, sözlü bilinçte söz sadece bir anlatıya dayalı aktarım sistemi değil; tarihi, toplumsal kimliği, töreyi, dini ritüeli ve estetik bilinci bir arada taşıyan çok katmanlı bir “kültürel hafıza mekanizmasıdır. Eski Türk gelenekli türler, yazıya geçişten önce toplumun “temel kayıt ortamı” insan belleği (hafızası) oluşmuş millî değerlerlerdir. Sözlü hafıza dönemi, hafızanın kutsal bir değer olarak kabul edildiği bir dönemdir ve bu dönemde insan hafızası bir kütüphane de bulunan kültür ve bilgileri taşıyabilecek derecede hafıza teknikleriyle geliştirilebilen kadim zamanların doğal kayıt ortamı olmuştur. Türk kültürünün, toplumsal kimliğin, temel değerlerin ve tarih bilincinin temel taşı başlangıçta sözlü geleneğe dayalı olarak akılda kalması bakımından ritim, müzik, aliterasyon gibi hafızamayı kolaylaştıran gelenekli sözlü anlatı ürünleriyle ortaya çıkmıştır ve bu ürünler nesilden nesile inşa hafızasıyla aktarılmıştır. Bu nedenle gelenekli sözlü anlatı

ürünlerinin temel taşı da “sözlü hafıza” olmuştur. Bu evrede bilgi, kültür sadece bireyin zihninde değil toplumun ortak sesiyle oluşturulduğundan milleti meydan getiren, her fert geçmişi taşıyan bu zincirin bir halkasıydı. Sözlü anlatılarda gelenekli bir tutum hâkimdi ve hafızaya kaydedilecek bilgi, sözlü anlatı ürünleri kafiye, aliterasyon, ritim ve tekrar gibi ezberi mümkün kılacak unsurlarla oluşturulmaktaydı. Bu unsurlar aynı zamanda aktarımın güvenilirliğini artıracak semboller aracılığıyla oluşturulan kozmik dünya düzeninde silinmeyen bir mürekkeple insan zihnine unutulmayacak şekilde nakşedilmiştir.

Hafıza milletlerin hayatında önemli olan bilgi ve değerleri töreyi nesilden nesile aktararak onu her dönemin şartlarına uygun bir biçimde yeniden üretme bilincini de taşıyordu Sözlü hafıza bu yüzden yalnızca geçmişi taşıyan bir araç değil topluma yön veren bir rehberdi. Kısacası sözlü hafıza Türk kültüründe tarih öncesi dönemin en büyük sermayesi ve en etkili öğretim sistemi olmuştur.

Bu temel, yazının doğmasına zemin hazırlayan güçlü bir kültürel bilinç olarak sonraki evrelerin oluşmasını mümkün kılmıştır. Bu nedenle her milletin söylem ve anlatı tarihinde olduğu gibi Eski Türk söylem ve anlatı temelleri, yazıdan önceki dönemde toplumsal bilinci taşıyan kuvvetli bir sözlü hafıza geleneği ile oluşturulmuştur.

Bu dönem, salt yazının yokluğu değil, hafızanın kutsal bir kültürel görev olarak algılanmasıyla tanımlanmalıdır. Türk topluluklarında bilgi, bireysel zihnin sınırlarını aşarak kolektif bir yapıda, töre merkezli sosyal dokuda korunmuştur. Toplumsal bellek bireyin değil toplumun sürekliliğini sağlamıştır. Bu bağlamda söz, yalnızca ifade aracı değil; kimlik, davranış normu ve otorite üretme aracıdır. Bu dönemi sözlü ve gelenekli sözlü türleri: Destanlar, sagular, savlar ve koşuklar hem tarihî bilinç aktarımı hem değer üretimi bakımından kurucu işlev üstlenmiştir.

Eski Türk söylem ve anlatı geleneğinin ilk aşaması, milletlerin kolektif belleğini taşıyan bu sözlü hafızaya dayanmaktadır. Türk topluluklarında sözlü gelenek, toplumsal kimliğin, değerler sisteminin ve tarih bilincinin asli taşıyıcısı olarak işlev görmüştür. Bilgi, bireyin zihninde değil, boyun ortak sesinde ve töre merkezli ortak bilinçte saklanmış; her birey geçmişi geleceğe bağlayan zincirin etkin bir halkası

olarak bu sistemde görev almıştır.

Destanlar, sagular, savlar ve koşuklar yalnızca sözlü ve gelenekli türler değil, kolektif hafızayı kuran ve aktaran pedagojik araçlar olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede başlangıçta bu sözü üreten ozan-kam-baksı gibi söz yaratıcıları boyun ortak zihninin da yaratıcı ve aynı zamanda da hem ruhani hem tarihsel otoriteyi temsil etmişlerdir. Bu temsilleri aynı zamanda anlatıcı figürler olarak karşımıza çıkmışlardır. Onlar sadece söz yaratıcısı, yalnızca bir sanatçı değil; aynı zamanda töre aktarıcısı, ritüel yürütücüsü ve belleğin kurumsal koruyucusu sayılmışlardır.

III. Kurumlar ve Aktarım Ortamları

1. Toy-Şölen-Yuğ: Kolektif İcra ve Meşruiyet

Sözlü hafızanın aktarımı, kopuz eşliğinde icra edilen ritmik performansa, müzikle desteklenen ritüel söyleyişe ve tekrar-formül kalıplarına dayanarak güvenilir hâle getirilmiştir. Konar-göçer yaşam biçimi, bilginin mekâna değil insana bağlanmasına yol açmış; böylece hafıza, bedenleşmiş kültür (embodied culture) niteliği kazanmıştır. T

oy, şölen ve yuğ gibi toplumsal ritüeller, ortak söyleyişi ve epik bilinci canlı tutmuş; kozmik düzeni gözetin inanç sistemi, sözün yalnızca iletişim değil dünyayı kuran ve düzenleyen bir güç olarak algılanmasına imkân vermiştir.

Bu nedenle sözlü hafıza, geçmişi pasif biçimde taşıyan bir araç değil, toplumsal sürekliliği, hukuki normları (töreyi), etik değerleri ve siyasal meşruiyeti üreten başat kültürel mekanizma olmuştur. Türk sözlü kültürü tarih öncesi dönemin en büyük epistemik sermayesini ve en etkili eğitim sistemini temsil eder.

2. Ozan-Kam-Baksı: Belleğin Kurumsal Taşıyıcıları

Sözlü kültürün taşıyıcıları olan ozan, kam ve baksılar, yalnızca sanatçı değil; ritüel yürütücü, tarihsel aktarıcı ve toplumsal düzenin bekçileri olarak görülmüştür. Bu figürler, hem tarihçi hem ideolog hem de kutsal bilginin taşıyıcılarıdır. Bu anlatıcılar, sözün kutsiyetini muhafaza eden, kamusal hafızayı kontrol eden ve göçebe yaşamda bilginin sürekliliğini sağlayan kültürel kurumlar niteliği taşımıştır. Ritüel söyleyiş, müzik ve kopuz eşliğinde icra edilen epik anlatı, sözün yalnızca duyumsanmasını değil, katılımcı bir hafıza pratiği hâline gelmesini sağlamıştır. Türk sözlü geleneği, müzik, ritim ve tekrar temelli bir performans kültürü etrafında örgütlenmiştir (bkz.:Rubin, 1995:

65-90). Sözlü kültürlerde formüller, tekrar kalıpları ve melodik yapıların varlığı belleği güçlendiren araçlardır. Eski Türklerde bu işlev, kopuz eşliğinde epik söyleyiş, toy ve şölenlerde kamusal icra, yuğ törenlerinde sagu (ağıt) geleneği gibi ritüeller üzerinden somutlaşmıştır. Söz, yalnızca aktarılmakla kalmaz; aynı zamanda kutsallaştırılır, ortak duyguyu ve tarihsel bilinci harekete geçirir. Erken Türk şiiri koşuk ve destanlar da bu gelenekli yapıda ritmik ve fonetik yapılarla ezberi mümkün kılan bir form üzerine inşa edilmiştir.

IV. Vaka İncelemesi: Oğuz Kağan Doğum Sahnesi

Bilginin aktarımı (transmission), hikâyenin, destanın, şiirin, törenin veya kültürel öğenin bir kişiden diğerine aktarılması sürecidir. Hikâye ve destan sözlü gelenekli türlerinde bu aktarım, şema temelli aktarımdır (chema transmission). Yani, Hikâyenin iskeletinin, olay örgüsü şemasının kuşaktan kuşağa aktarılması (kelimeler değil yapı korunur). Oğuz Kağan Destanı farklı varyantlarda farklı anlatılır ama aynı şemayı izler: “doğum – mucize (kut) - savaş - hükümdarlık.” Genellikle bu aktarımda ortak hafızanın bildiği “Ak atına bindi”, “Yiğit çıktı meydana”, “Gözleri sürmeli kız” gibi kalıplaşmış dizelerin, motiflerin, söz formüllerinin kullanılarak formüllü söyleyişe (Formulaic composition) dayalı anlatı üretimi gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bu aktarımda bellek tema temelli ve odaklı bir hafıza (Theme-based memory) yapısıyla anlatıyı gerçekleştirir. Hafızanın kelimeleri değil temaları saklaması, anlatının tema üzerinden yeniden kurulmasını ve anlatının doğru bir algoritmayla ilerlemesini sağlar. “Kahraman dara düşer; Tanrı/ atalar yardım eder; Zafer → Toy kurulur” anlatı kelime kelimesine değil tema akışı korunarak gerçekleşir. Bu nedenle bu dönemin ürünleri her anlatıda yeniden doğar ve kendi varlık döngüsünü her zaman uygun bir biçimde canlı bir varlık gerçekleştirir. **Sözlü gelenekli türlerin anlatısı, episodik, semantik ve metrik hafıza yapısıyla, performans temelli, Epik formül, Tipik sahne (typical scene), varyant / versiyon farkı temelinde millî hafıza ve kolektif bellek ilişkisiyle ortaya çıkar**(bkz.:Rubin, 1995: 122-227).

2. Parataxis, Triadik Diziler ve Epitet Düzeni

1 bolsun-ğıl dep dediler . anung angağu-su
2 uşbu durur : dakı mundın song sevinç

3 daptılar . k(e)ne künler-din bir kün ay kağan
4 nug kösü yarıp bodadı, irkek oğul doğurdu. .
5 oşul oğul-nung öng-lük-i çırağı kök
6 irdi, ağısı adaş kısıl irdi, kös-ler-i al, saçları kaş-
lar-ı

7 kara irdi-ler irdi . yakşı nepsiki-ler-din
8 körük-lüg-rek irdi . oşul oğul ana
9 sı-nıng kögüsündün oğuz-m içip, mundın
10 ardık-rak içmedi . yig ed, aş, sürme
11 diledi . dili kile başladı . kırık kündin song
12 bedükledi, yürüdi, oynadı . adakı ud adakı deg,
bil-ler-i

13 böri bil-ler-i deg, yağrı kiş yağrı deg, kögüsü
14 aduğ kögüsü deg irdi . bedeni-nüing kamağı
15 dük dülük-lüg irdi . yıldı-lar küde-ye
16 durur irdi ; ad-lar-ka mine durur irdi; kik
17 av avla-ya durur irdi . künler-din
18 song, keçe-ler-din song igid boldı . bu . (Bang
ve Rahmeti, 1936: 14)

Oğuz Kağan Destanından aldığımız bu pasaj: Eski Türk epik geleneğine özgü formül tekrarları, motor-ritmik nefes birimleri, üçlü fiil dizileri, zoomorfik benzetmeler, parataktik yapı, kutsal doğum motifi ve ses paralellığı ile sözlü gelenekli türünün klasik bir örneğidir. Metin, anlamdan önce ritim + bellek + performans örgüsüyle işlev görür. Oğuz Kağan'ın doğum sahnesi, sözlü destan geleneğinin tipik özelliklerini taşır: kısa motor-ritmik diziler, tekrar ve formül yapıları, üçlü fiil zincirleri, hayvanî epitetler ve parataktik akış, anlatıyı hafızaya dayalı performans için işlevsel kılar.

3. Ses Paralellığı ve Alliterasyon

Sözlü gelenekli bir anlatı türo olan bu destanda:

1. Formülatik söyleyiş (Formulaic composition) ön plandadır. Metin, belirli tekrar kalıplarına yaslanır: “kene künlerdin bir kün → “günlerden bir gün” kalıbı, “... irdi, ... irdi, ... irdi” fiil tekrar klişesi, “teg (gibi)” paralel benzetme formülü, “turur irdi”, süreklilik ekli epik formül yapısı ve tekrarlar, hafıza ve ritmik akış içindir.

2. Motor-ritmik ifadeler (Motor phrases): Cümleler kısa, nefesli, tempo uyumlu bloklar hâlinde:

“Yürüdi”, “oynadı”. “Bedükledi.” Av avlaya durur irdi.” 2–4 kelimelik nefes birimleri; Fiiller dizisi (seri halde hareket kaydı) Bu, epik anlatıcının doğaçlama söyleme sistemidir.

3. Triadik (üçlü) yapı: Epik sözlü

gelenekte tipik, “yürüdi – oynadı – bedükledi mine durur”, “küdeye durur”, “avlaya durur, üçlü diziler, belleksel kilit oluşturur.

4. Epitet ve benzetme formülleri: Kahraman hayvan metaforlarıyla tanımlanır, “öküz ayağı gibi”, “kurt beli gibi”, “aygır göğsü gibi”, bu, Türk epik geleneğinin totemik zoomorfik söyleyişidir. Aynı zamanda görsel hafıza imgesi oluşturur (Imagery).

5. Hızlı olgunlaşma motifi: Epik kahraman doğar-doğmaz, “konuşu.” yürür”, “avlanır”, bu, “olağanüstü doğum” formülüdür (epic hero pattern).”

6. Alliterasyon ve fonetik paralellik: Ses yinelemeleri ritim sağlar, “d/k/g/r sesleri” kene – kün – kögüs – kök – kösü – küde“ Bunlar ses hafızasını tetikler.

7. Parataktik yapı (yan yana dizim): Bağlaçsız, koşut cümle dizilimi, “yürüdi”, “oynadı” mine durur, “avlaya durur” Bu, sözlü kompozisyonun temel yapısıdır.

8. Doğa ve kutsal motifleri: “gökten ışık” , “mucizevi doğum”, “kutsal süt (Oğuz)” Bu, kam temelli tengricilik yani Türk kozmolojisi temelli epik dizgedir.

9. Sözlü performans göstergeleri: Metin seslendiğinde ritim ortaya çıkar, “kısa nefes durakları”, “fiil kümeleri”, “tekrar-ses – nefes döngüsü”, dinleyen kitle için hafıza + ritim + dramatik ton üretilir.

Sözlü Bellekte temel birim olarak ritmik ifade ve cümleler, bilgiyi kelime kelime değil; ritmik olarak yapılandırarak kısa ses-birimleri hâlinde depolar ve geri çağırır. Bellek ritimle paketlenmiş dil bloklarını saklar. Bu bloklar: melodi, vurgu, tekrar ile güçlü hâle gelir. Ozan, âşık, hafız, masal anlatıcı kelimeleri değil, ritmik kalıbı hatırlar. Ritmik bu kalıp hifzedilen bilgi bloğunu kelime kelimesine de çağrıştırabilir. Sözlü gelenekli ritmik ifadeler; yani ritim, dikkati sabitler, söz akışını organize eder, solunum ve konuşma sistemiyle uyumlu hareket eder, belleği tetikleyen ipucu oluşturur. Ritim bellek için işaretleme sistemidir; cümle değil, ritmik paket hatırlanır. Bellek bilgiyi bloklara ayırır kümeleme (Chunking), “ve motor ifade (Motor phrase) devreye girer, motor ifade sadece söz değil; beyin, nefes, ses üretimi ve hareket programına bağlı olarak hareket eder. Motor ifade, sözlü destan icrası, şiir, ilahi/zikir, ezan/hafızlık,

aşık/ozan geleneği, rap/sözlü ritim gibi ritmik ve ezgili söyleyişlerde merkezi rol oynar. Motor phrase, beynin konuşma ve ses üretimini yürüttüğü otomatik, ritmik, nefes uyumlu söyleyiş bloklarıdır. Bellek bilgiyi kelime kelime değil nefes – ritim – ağız hareketi – tonlama blokları hâlinde saklar. Bu küçük bloklar: Her seferinde aynı uzunlukta, aynı vurgu yerlerinde, aynı nefes noktasında ortaya çıkar. Dil: nefes, ritim, motor hareket, tek bir hafıza birimi, pre-motor–motor korteks: konuşma hareketlerini planlar; broca alanı: ses dizisini organize eder, serebellum: ritim ve zamanlama; subkortikal devreler: otomatik tekrar / ezber; solunum merkezi, nefes kalıbı...

4. Kozmolojik İmgeler ve Kut Motifi

külse, kök tengri küle durur ; ığlasa, kök tengri ığlaya durur . (Bang ve Rahmeti, 1936: 14)(Gülse, Kök Tengri güler; / Ağlasa, Kök Tengri ağlar.)

V. Kozmos, Töre ve Siyasal Meşruiyet

1. Tengricilik ve Kozmik Düzenin Dilsel İzleri

Sözlü hafızanın işlevi, yalnızca bilgi depolama değil, kozmik düzeni koruma ve toplumsal meşruiyet üretme görevini de üstlenmiştir. Bu dönemde tengricilik temelinde gelişen kozmoloji yorumunda görüldüğü üzere, kam-baksılar **SÖZ**, ritüel, ruhani düzenle dünyasal düzen arasında köprü kurar. Türklerde sözün kutsiyetinin kökeni de töre, atalar ruhu ve kozmik düzen (Gök–Yer–İç Dünya) tasavvuruna bağlıdır. Bu nedenle söz, sosyal normların korunmasında ve tarihsel sürekliliğin sağlanmasında merkezi rol üstlenmiştir. Birey, geçmişi yalnızca kişisel deneyimlerinin sınırları içinde değil, toplumun kadim hatırlarıyla kesiştirerek kavrar. Bellek, toplumsal çerçeveye yerleştirildiğinde belirginleşir ve doğrulanır. Bu kuramsal çerçeve, Türk sözlü geleneğinin bir toplum ve millet olarak kimlik inşasındaki belirleyici rolünü destanlar, sagular, savlar ve ritüel söyleyişler, bireysel hafızayı aşarak ortak bir geçmiş duygusu, tarih bilinci ve kültürel süreklilik yaratır. Her bir birey, kendi kişisel yaşam deneyimlerini, tarihî-kolektif anlatıların yankısıyla anlamlandırır. Sözlü kültürün kolektif üretimi ve kuşaktan kuşağa aktarımı, toplumsal belleği sabitleyen bir doğrulama mekanizması işlevi görür. Sözlü edebî ürünler, yalnızca geçmiş nakleden araçlar değil, bugünün kimliğini, değer

dünyasını ve millî aidiyet duygusunu kuran dinamik hafıza alanlarıdır. Sözü ritüel niteliği, ortak söyleyiş ve performans, hatırlamanın bireysel bir süreç olmaktan çıkıp toplumsal bir inşa haline gelmesini sağlar; böylece ortak tarih, ortak duygulanım ve ortak tasavvur, millet olma bilincinin sürekliliğini teminat altına alır (Halbwachs, 2017: 45-50).

VI. KOLEKTİF HAFIZA VE BENLİK

1. Bellek Çerçevesi

İnsan zihni salt bireysel tecrübelerle değil, iç dünyasında taşıdığı hem toplumsal değerlerin hem de öteki bilinçlerin yankısıyla şekillenir; kişisel hatıralar bile kolektif referanslardan beslenir ve başkalarının bize hatırlatığı kültürel çerçeveler içinde anlam kazanır. Bu bağlamda, Türk kültüründe çocukluktan itibaren duyumsanan destanlar, efsaneler, masallar, ağıtlar ve tarihî anlatılar yalnızca birer hikâye değil, bireysel benliğin inşasında içselleştirilmiş ortak hafıza mekanizmalarıdır. Oğuz Kağan'dan Ergenekon'a, Bozkurt mitinden tarihî kahramanlara uzanan anlatı sürekliliği, bireyin dünyayı algılama biçimlerine model oluşturur; cesaret, sadakat, adalet, fedakârlık ve topluluk bilinci gibi değerleri kişisel ahlaki çerçeveye dönüştürür. Bu sözlü miras, kişi tefekküre daldığında dahi yalnız olmadığı hissini üretir; zira zihninde taşıdığı figürler, sesler ve anlatılar bireysel düşünme süreçlerini kültürel ortaklık içinde konumlandırır. Dolayısıyla, kişisel bilinç, bireyin soyut ve tecrit edilmiş benliğinden değil; geçmiş kuşakların hafızasını, mitik tasavvurunu ve tarihsel tecrübelerini taşıdığı kolektif seslerden doğar. Bu yönüyle Türk sözlü geleneği, yalnızca toplumsal kimliğin değil, bireyin kendilik bilincinin de temel harcıdır (Halbwachs, 2017: 50-55).

2. Benlik, Etik Kodlar ve Ortak Anlam

Sözlü bellek, bireysel bir veri bankası değil, toplumsal ve kurumsal bir örgütlenmedir. Hatıralar, içsel çağrışım ağları ve ortak şemalar devreye girmedikçe yaşantıya dönüştürülemez. Türk sözlü geleneğine bağlı destan, efsane, masal, sagu, ağıt ve destansı hikâyeler birlikte hem bireyin hem de toplumun hafızasında ortak şemalar oluşturur. Ayrıca, bunlar kopuz eşliğinde icra, formül tekrarlar, ortak kahraman repertuarı ve töre merkezli değer dili, bireyin çözülmüş anı izlerini yeniden bağlamsallaştırır; Oğuz Kağan'dan Ergenekon ve Bozkurt mitine uzanan anlatı sürekliliği, "ben" in dünyayı okuma

şemalarını (cesaret, vefa, adalet, aidiyet) diğerleriyle benzeşecek biçimde yeniden kurar. Sözlü ürünler, kadim atalarımızın düşünme alışkanlıklarını ve ortak kavramlarını şimdiye taşıyarak hem bireysel hafızayı diriltir hem de millet ölçeğinde süreklilik ve meşruiyet üretir (Halbwachs, 2017:59-65).

3. Grup Dayanışması ve Aidiyetin İnşası

Kolektif hafıza kuramının gösterdiği üzere bellek, bireysel izlerin toplamı değil, grup ve toplumla kurulan ilişkilerin içinde yeniden üretilen bir ağıdır; bu nedenle sözlü ürünler—destan, efsane, masal, sagu/ağıt, halk hikâyesi, atasözü—yalnız kişisel benliği değil, grup dayanışmasını ve millet kimliğini de kurar. Kopuz eşliğinde ritüel-performans, kalıp ifadeler ve ritmik tekrarlar, dağınık anı parçalarını ortak bir şemaya bağlayarak “ben”i töre, değerler ve ortak geçmiş ile hizalar; böylece söz, hem meşruiyet hem aidiyet üretir. Sözlü gelenek, hem unutulamaz olanın (kurucu mitler, kahraman örüntüleri, ortak dil) taşıyıcısıdır hem de unutulabilirlik karşısında bellek için “filizlenme ortamı” sağlar; yani eski deneyimleri bugünle eklemleyen hatırlatma teknolojisi gibi işler. Sonuç olarak sözlü anlatı, bireyin kendilik bilincini, toplumun normatif çerçevesini ve milletin tarihsel sürekliliğini eşzamanlı biçimde kuran; unutmayı mümkün kılan koşulları da dengeleyen, yerine koyucu ve diriltici bir kültürel mekanizmadır.

Çocuklukta dinlenen masallar, ninniler, destanlar ve aile içi anlatılar, kişisel benlik şemasının ilk yapı taşlarını oluşturur. Bu sözlü birikim, kişiye “kim olduğuna” dair bir iç ses verir; iyilik, cesaret, sadakat, emek, sabır gibi değerler mitik kahramanlar üzerinden duyumsanır ve kişisel etik, duygulanım ve anlam kurma zeminine dönüşür. Böylece sözlü kültür, bireyin dünyayı yorumlama araçlarını, duygusal reflekslerini ve ahlaki pusulasını şekillendirir; kişi, hatırlayamadığı olayları bile toplumdan aldığı “anlam kalıpları”yla konumlandırarak iç bütünlük kazanır. Kısacası sözlü ürünler, bireysel bilinci yalnızca bilgilendirmez — inşa eder. Kişi, sadece kendi zihninin tanıklarıyla değil, bir toplumun parçası olarak hatırlar; sınıf, aile, akran çevresi, cemaat, kabile veya oba gibi topluluklar, ortak ritüel ve anlatılarla “biz” duygusunu pekiştirir. Destanların kolektif söylenişi, ağıtların topluca yakılması, toy ve şölenlerde ortak ritim — tümü, hatırayı kişisellikten çıkarıp paylaşılan duygusal alana dönüştürür. Bir kahramanın cesareti

yalnızca onun değildir; gruptaki her bireyin cesaret koduna dönüşür. Böylece sözlü ürünler, yalnız yaşanmayan hayatlara ortak yaşantı izleri ekler; unutmaya ihtimaline karşı dayanıklılık ağları kurar. Bu bağlamda söz, grubu hem duygudaşıklıkta hem hatırlamada birleştirir.

Toplum, kendini yalnızca hukuki normlarla değil, anlatı yoluyla kurar. Atasözleri, savlar, halk hikâyeleri ve destanlar, töreyi soyut kurallar hâline getirmek yerine “örnek olaylar ve örnek insanlar” üzerinden somutlaştırır. Davranış normları böylece soyuttan somuta geçer: kahramanlık, merhamet, misafirperverlik, adalet, emanete riayet, ahde vefa, yiğitlik, alpik ve bilgelik, anlatılardan toplumsal kodlara dönüşür. Sözlü kültür, bireyi topluma bağlayan ahlaki çimentodur; unutmaya olasılığına karşı toplumun kendini tekrarlama ve yenileme mekanizmasıdır. Toplum, bu sayede yalnız birlikte yaşayan insanlar değil, aynı şeyleri doğru ve değerli bulan insanlar hâline gelir. Millet, soyut bir sözleşme değil, ortak hafıza ve ortak kader duygusudur; bu duygu en önce sözlü mirasta belirir. Oğuz Kağan’dan Ergenekon’a, Bozkurt’tan Dede Korkut’a, Alper Tunga’dan Manas’a uzanan epik süreklilik, bireyi bin yıllık bir zaman çizgisine yerleştirir. Sözlü anlatı, bugünü geçmişe bağlar; geçmişi kutsar, geleceğe söz verir. Millet olma bilinci böylece yalnız kan bağından değil, anlatı bağından doğar. Bu nedenle sözlü kültür, unutulmaz olanın taşıyıcısıdır; fakat unutmamanın mümkün olduğunu da hatırlatır ve her kuşağı, kimliğini yeniden üretmeye davet eder. Böylece söz, tarihsel sürekliliği “yazıdan önce yazan” bir hafıza sistemi olarak işler. Bu çerçevede sözlü anlatılar yalnız geçmişi anlatmaz; benliği kurar, toplulukları örgütler, toplumu normatif çerçevesine kavuşturur, millet olma bilincinin sürekliliğini teminat altına alır — hem unutmamanın mümkünlüğü karşısında bir hafıza kalkanı, hem de hatırlamanın ruhunu diri tutan kültürel bir damar olarak.

Sözlü hafızanın taşıdığı destansı anlatılar, toplumsal benliğin aynası ve gelecek kuşaklara bırakılmış bir sözlü sözleşmedir. Destan denen şey, ortak yaşamın kodlarını şiirle sıkıştıran bir bellek aygıtıdır. Oğuz Kağan, Alp Er Tunga ve Ergenekon anlatıları yalnızca kahramanlık öyküsü değil değerler kataloğudur. Sav ve koşuklar törenle davranış arasında köprü kurar. Sagu yasın dilini norm

haline getirir, kopuzla ritim hafıza için işlevsel bir taşıyıcıya dönüşür, Anlatılarda sembolik hayvanlar ve yönler coğrafyayı anlam haritasına çevirir. Böylece sözlü ürünler, toplumu bir arada tutan görünmez anayasayı sesle örer.

4.Konar-Göçer Düzen: Hareketin Hafızaya Dönüşümü

Konar-göçer toplumsal düzen, Eski Türk kültüründe sosyal örgütlenmenin ve bilgi dolaşımının dinamik temelidir. Bu düzeni yalnızca yer değiştirme eylemi olarak değil, mevsimsel ritim ve ekonomik planlamaya dayalı bilinçli bir yaşam modeli olarak değerlendirmek gerekir. Hareket hâlindeki bu kültürel yapı, hafızanın mekâna değil insana bağlandığı bir düşünce tarzını besler. Kışlak-yaylak döngüsü, topluluk içi bağları güçlendirir ve sözlü aktarımı canlı tutar; boy yapısı sosyal dayanışmayı ve paylaşımı kurar; atlı ulaşım ağları kültürel temaslara kapı açar; hayvan ekonomisi hem üretim hem ritüel dünyasını şekillendirir; yön kavramı coğrafyadan kutsallığa dönüşür; mekân değiştikçe töre sabit kalır; göç yolları hafızanın coğrafyasına dönüşür; bu ritim, öğrenme ve aktarmayı bedenleştiren bir hafıza pratiği yaratır. Konar-göçer düzen, bilgi ve kimliğin sürekli taşındığı canlı bir kültür örgüsünü temsil eder.

5. Töre: Hukuk-Ahlâk Eşleşmesi

Töre, Eski Türk toplumunda toplumsal düzeni görünmez ama bağlayıcı ilkelerle kuran hukuki-ahlakî çerçevedir. Bu sistemi yalnızca kurallar bütünü olarak değil, toplumsal vicdanın ve ortak bilincin somutlaşmış hâli olarak görmek gerekir. Töre, adalet kavramını otoritenin değil toplumun ortak vicdanının üzerine inşa eder; kağanın meşruiyeti töreye bağlılıkla ölçülür; sözlü gelenek bu kuralları yaşatarak normlara dönüştürür; törenler toplumsal bağı kutsar; yemin ritüelleri hukuku sembolleştirir; yas törenleri toplumsal duygu birliğini destekler; barış ve savaş kararlarında etik düzen belirleyicidir; aile, kabile ve boy ilişkileri töre ile dengelenir. Böylece töre toplumsal yaşamın omurgası hâline gelir.

Gök Tengri inancı, Türk düşünce dünyasının kozmik zeminini oluşturan dünya görüşüdür. Bu inancı basit bir dini forma indirgemek yerine, evren-insan-düzen ilişkisini açıklayan bütüncül bir sistem olarak görmek gerekir. Tanrı kavramı yalnız ibadet alanını değil, siyasal ve toplumsal meşruiyeti de şekillendirir; kağanın kut alması ilahî düzenle bağ

kurar; doğa kutsal bir çevrim içinde algılanır; gök ve yerin dengesi insanın görev ve sorumluluklarını belirler; ölüm, yok oluş değil dönüşüm olarak yorumlanır; atalar ruhlar dünyasıyla bağ kurar; kutsal yön inancı toplumsal mekân algısını biçimlendirir; ritüeller kozmik ahengi yeniden kurma çabasıdır. Bu inanç dizgesi, Eski Türk anlatı diline, metaforlarına ve hitap yapısına nüfuz eder. Böylece gök inancı, toplumsal bilinç ile anlatı geleneği arasında sürekliliğin metafizik köprüsünü kurar.

6. Kağanlık ve Hesap Verebilir Liderlik Söylemi

Kağanlık kurumu, Eski Türk dünyasında siyasal gücün yanında ahlaki ve öğretici rehberliğin temsilidir. Bu kurumu yalnızca yönetim erkine sahip bir makam değil, toplumsal sorumluluk bilincini taşıyan bir liderlik modeli olarak okumak gerekir. Kağan, toplumunun iyiliğini gözeten bir bilgelik makamı olarak davranır; başarı kadar başarısızlığı da hesaba katar; danışma geleneği kolektif aklı güçlendirir; beyler sistemi hiyerarşi ile dayanışmayı birlikte taşır; ordu disiplin, sadakat ve dayanışma üretir; aile metaforu toplumu bir ev gibi kavrar; töreye bağlılık liderliğin meşruiyetidir; yazıtlardaki öz eleştiri siyasal olgunluğa işaret eder. Bu yapı, kağanlığın otoriter değil sorumluluk merkezli bir devlet anlayışını temsil ettiğini gösterir. Dolayısıyla kağanlık, **SÖZLÜ anlatıda** karşılık bulan hesap verebilir siyasal bilincin taşıyıcısıdır.

Dil, hafıza ve kimlik ilişkisi Eski Türk sözlü gelenekli ürünlerin sürekli birbirini besleyen üçlü yapı olarak karşımıza çıkar. Bu ilişkiyi yalnızca dil yapısı – toplum yapısı eşleşmesi değil, varoluşsal bir bütünlük olarak yorumlamak gerekir. Kelime sadece ses değil; kimlik taşıyıcıdır; anlam kültür tarafından şekillenir; kök sistemi süreklilik fikrini yansıtır; ek yapısı düzen ve bağlılık hissi üretir; deyimler deneyimi sıkıştırır; atasözleri davranış rehberi olur; ad verme pratikleri varlığın kontrolünü simgeler; benzetmeler kültürün duygu evrenini kurar. Böylece dil, toplumu kuran ve yeniden kuran zihinsel yazılımdır. Bu bağ güçlü olduğu sürece kültür kendini yenileyebilir.

Türk milletinin medeni, fikrî ve tarihî hayatı, çok eski çağlardan bugüne uzanan köklü bir birikime sahiptir. Bu birikimin kökenlerine indiğimizde, tarih sahnesinde pek çok coğrafyada varlık gösteren Türk topluluklarının güçlü bir kültürel zemin üzerinde

yükseldiğini görmek mümkündür. Bu eserin odak noktasını oluşturan sözlü anlatı geleneği, Türklerin siyasi, sosyal ve inanç temelli tecrübelerini estetik bir anlatı bütünlüğü içinde yansıtan zengin bir mirastır. Tarih boyunca Türk toplulukları, sahip oldukları kültürel kuvvetle hem kimliklerini korumuş hem de buldukları coğrafyalarda medeniyetin gelişimine katkıda bulunmuştur; bu yönüyle Türk sözlü geleneği yalnızca bir edebi miras değil, aynı zamanda bir kimlik hafızasıdır. Halkın duygu dünyasını, hayat ve tabiat algısını, acılarını ve sevinçlerini dile getiren bu sözlü ürünler, Türk kültürünün duygu-düşünce sürekliliğini temsil etmektedir. Destandan ninniye, sagu ve savlardan masal ve efsanelere kadar uzanan geniş yelpaze, Türk milletinin binyıllara yayılan kültürel sürekliliğinin en somut delilidir. Bu bağlamda, kitapta ele alınan her tür, geçmişle bugün arasında köprü kuran değerli bir bellek unsurudur. Kısaca ifade etmek gerekirse, Türk sözlü geleneği kadim bir kültürün yaşayan hafızasıdır.

Sözlü anlatıların öne çıkan temel niteliklerinden biri, nesiller boyunca aktarılmış toplumsal tecrübenin, ahlaki değerlerin ve estetik duyarlılığın söz aracılığıyla korunmuş olmasıdır. Bu perspektiften hareketle, sözlü kültür ürünlerinden her biri, bir toplumun iç dünyasını ve dünya ile kurduğu ilişkiyi anlamlandırmamız için eşsiz birer kaynaktır. İlk dönemlerden itibaren görülen bu yaratıcı ifade geleneği, coğrafi sınırları aşarak geniş bir kültürel evren oluşturmuştur. Yüzyıllar boyunca şekillenen bu ürünlerde ortak hafıza, milli kimlik, sosyal yapı, inanç dünyası ve tarihsel süreçlerin izleri açıkça görülmektedir. Halk arasında doğup gelişen destanlar, efsaneler, masallar, türküler ve bilmeceler, hem eğitici hem de öğüt verici yönleriyle dikkat çeker. Toplum bilincini oluşturan ve yeniden üreten bu ürünler, kültür aktarımının temel taşı niteliğindedir. Çalışmamızda sözlü anlatıların eğitimsel, sosyolojik ve psikolojik boyutları da göz önünde bulundurularak incelenmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla Türk sözlü anlatıları, yalnızca bir anlatı biçimi değil, kültürel devamlılığın temel taşıdır.

Sözlü anlatıların incelenmesi, yalnızca tarihi bir merakın ürünü olmayıp, aynı zamanda çağdaş kültürel kimlik çalışmalarının da vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu çerçevede, sözlü kültür ürünlerini tanımak, onların yapısını, anlam dünyasını ve toplumsal işlevini çözümlmek günümüz kültür biliminin önemli

bir gereğidir. Bu kitap, sözlü gelenek ürünlerinin kökenlerini ve yöntemlerini belirli bilimsel ölçütler doğrultusunda değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Sözlü kültürün ortaya çıkışı, gelişimi, yaygınlaşması ve günümüze yansıyan izleri dikkatle analiz edilmiştir. Türk dünyasının geniş coğrafyasında şekillenen bu ürünler, farklı tarihsel dönemler ve toplumsal koşullar içinde dönüşüm geçirmiştir. Buna rağmen, özünde taşıdığı milli ruh ve estetik duyarlılık süreklilik arz etmektedir. Bu yönüyle eser, sözlü anlatıların tarihsel ve metodolojik perspektiflerle ele alınmasını sağlamaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, Türk sözlü kültürünü bilimsel temelde incelemeyi hedefleyen bir eser olarak hazırlanmıştır.

Türk milletinin yüzyıllar boyunca oluşturduğu söz, duygu ve düşünce evreni, bir kültür okyanusu niteliğindedir. Bu birikim yalnızca edebi değil, aynı zamanda sosyolojik, tarihsel ve antropolojik değerler taşımaktadır. Sözlü anlatıların bu çok katmanlı yapısı, onu incelemeyi zorunlu kılan temel sebeplerdendir. Halkın yaşantısından doğan destanlar, ağıtlar, savlar, atasözleri, maniler ve ninniler gibi ürünler, hem bireysel hem de toplumsal belleğe ışık tutmaktadır. Bu kitapta, sözlü anlatı geleneklerinin yapısı, aktarılışı, toplumsal hayat içerisindeki yeri ve etkileri disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmıştır. Türk kültürünün temel dinamiklerini anlayabilmek için sözlü geleneğin akademik titizlikle incelenmesi büyük önem taşımaktadır.

Sözlü anlatılar, tarih boyunca toplumun duygu, düşünce ve yaşantı birikimini kuşaktan kuşağa aktaran güçlü bir kültürel hafıza sistemidir. Bu kültürel hafızanın incelenmesi, milletin geçmişten bugüne taşıdığı zihniyet yapısını, değer dünyasını ve sosyal örgütlenme biçimini anlamak açısından temel bir öneme sahiptir. Türk sözlü geleneğinin tarihsel süreklilik ve kimlik inşasında oynadığı belirleyici role dikkat çekmektir. Sözlü kültür ürünlerinde yer alan destanlar, savlar, ağıtlar ve diğer türler; toplumun tarihsel mücadelelerini, kutsal algılarını, yaşam pratiklerini ve estetik duyarlılığını bünyesinde barındırmaktadır. Bu ürünler, yazılı kültürün ortaya çıkmasından çok önce, sözün taşıyıcı niteliğiyle toplumsal belleği diri tutmuş; bireyleri ortak değerler ve hedefler etrafında bir araya getirmiştir. Özellikle destanlar, millet olma bilincinin, kahramanlık anlayışının, adalet ve erdem tasavvurunun en güçlü

örneklerini sunar. Aynı zamanda sözlü ürünler, halk pedagojisinin işlevsel araçları olarak bireye doğruyu, yanlışı, ideal davranış kalıplarını ve toplumsal normları öğretmiştir. Bu bağlamda sözlü geleneğin taşıdığı tarihsel ve kültürel kodlar, yazıya geçtikten sonra dahi milli kimlik oluşumunu yönlendirmeye devam etmiştir. Bilhassa geniş coğrafyalarda yaşamış Türk topluluklarının ortak semboller, motifler ve anlatı kalıpları oluşturması, kültürel birliğin sürekliliği açısından dikkate değerdir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Türk sözlü geleneği tarihsel süreklilik ve kimlik inşasının temel taşıdır. Sonuç olarak, bu gelenek toplumun hafızasını, kimliğini ve değer sistemini gelecek nesillere aktaran yaşamsal bir kültürel altyapı niteliği taşımaktadır.

Sözlü anlatı, yalnızca geçmişini aktaran bir hafıza değil, aynı zamanda toplumsal yapıyı ve sosyal ilişkileri düzenleyen dinamik bir kültür aktarım mekanizmasıdır. Bu duruma, sözlü gelenek ürünlerinin toplumsal normları, ahlaki prensipleri ve birlik duygusunu pekiştirmede oynadığı rol üzerinden bakmak mümkündür. Bu paragrafın ana fikri, sözlü anlatıların sosyal düzeni kuran, sürdüren ve toplumsal dayanışmayı güçlendiren işlevini vurgulamaktır. Halk arasında kuşaktan kuşağa aktarılan savlar, atasözleri ve hikâyeler; bireyin davranışlarını şekillendiren, toplumsal kural ve sınırları belirleyen rehber nitelikli öğütler taşır.

Örneğin “el eli yıkar, iki el yüzü yıkar” gibi kültürel söylemler, dayanışma ve iş birliği ruhunu besleyen önemli birer bellektir. Aynı şekilde ninniler, masallar ve mani türleri, yalnızca eğlence amacı taşımayıp çocuklarda milli bilinç ve toplumsal aidiyet duygusunun temellerini atar. Bu ürünler aracılığıyla birey, mensubu olduğu toplumun değer sistemini, ahlak anlayışını ve davranış kodlarını öğrenir. Ayrıca sözlü geleneğe yer alan ritüel ve tören anlatıları, topluluk ruhunu güçlendirmekte ve ortak semboller etrafında sosyal bütünlük oluşturmaktadır. Böylece sözlü anlatı, toplumsal düzeni hem duygu hem bilinç düzeyinde besleyen kültürel bir yapı taşı işlevi görür. Özetle, Türk sözlü geleneği sosyal birlik, ahlaki yapı ve kültürel dayanışmanın inşasında vazgeçilmezdir. Sonuç itibarıyla, sözlü gelenek toplumun manevi düzenini ve sosyal birliğini sağlayan asli bir kültürel mekanizma olarak değerlendirilmektedir.

Sözlü anlatı, tarihsel süreçte yalnızca milli şuurun

değil, aynı zamanda estetik düşüncenin ve sanat bilincinin en önemli taşıyıcısı olmuştur. Bu gerçeğe, sözlü ürünlerin içerdiği semboller, ritimler, üslup özellikleri ve anlatım teknikleri üzerinden bakmak mümkündür. Bu paragrafın ana fikri, sözlü anlatıları Türk estetik anlayışını şekillendiren ve geliştiren temel bir sanat alanı olduğudur. Destanlarda görülen yüksek söyleyiş, sagulardaki derin duygu tonu, atasözlerinde yoğunlaştırılmış hikmet anlayışı ve masallarda kullanılan sembolik anlatım, Türk halkının estetik duyarlılığını somutlaştırır.

Bu ürünlerde kelimelerin seçimi, anlatının ritmi ve duygu akışı, sözlü kültürün sanat boyutunu açıkça ortaya koyar. Sözlü performansın icracısı olan ozan, âşık veya kam; sözün ritmini, sesin kudretini ve dinleyicinin psikolojisini ustalıkla kullanarak edebi yaratımı canlı bir sanat gösterisine dönüştürür. Bu yönüyle sözlü anlatısı, yalnızca bir ifade aracı değil; müzik, dramatisasyon, şiir ve anlatıcılığı bir araya getiren çok yönlü bir sanat formudur.

Ayrıca bu ürünlerde kullanılan mecazlar, benzetmeler, sembolik örüntüler ve kültürel motifler, Türk toplumunun dünyayı estetik bir bakış açısıyla yorumlama biçimini yansıtır. Özetle, Türk sözlü geleneği estetik ve sanatsal kültürün taşıyıcısı ve şekillendiricisidir. Sonuç olarak sözlü anlatı, sanatın ruhunu, ritmini ve ifade gücünü kuşaklar boyunca yaşatan köklü bir kültürel varlık olarak önemini korumaktadır.

Sözlü anlatı, toplumsal hafızayı biçimlendiren ve tarih bilincini canlı tutan bir kültürel aktarım sistemidir. Bu çerçevede sözlü anlatılar, tarih sahnesinde iz bırakan olayları, kahramanlıkları, acıları ve zaferleri kuşaktan kuşağa aktararak milletin ortak geçmiş algısını şekillendirir. Bu paragrafın ana fikri, sözlü geleneğin Türk tarihinin kolektif hafıza ve tarih bilinci oluşumundaki vazgeçilmez rolünü vurgulamaktır.

Destanlar, savaşlar, göçler, toplumsal dönüşümler ve önemli şahsiyetler üzerine inşa edilmiş anlatılar, milletin hafızasında güçlü semboller ve kalıcı örnekler oluşturur. Örneğin Ergenekon ve Oğuz Kağan destanları, yalnızca birer hikâye değil, Türk milletinin yeniden doğuş, birlik ve liderlik ideallerinin sözlü hafızadaki yansımalarıdır. Aynı şekilde ağıtlar, büyük felaketler ve kayıplar karşısında toplumun duygu dünyasını ifade eden tarihsel kayıt niteliği taşır. Bu

anlatılar, yazılı tarih biliminin erişemediği duygu katmanlarına ışık tutarak tarihsel olayların toplum psikolojisine etkisini gösterir.

Halkın zihninde yer eden bu eserler, geçmiş anlamayı, yorumlamayı ve geleceğe ışık tutmayı mümkün kılar. Böylece sözlü kültür, yalnızca anlatı aktaran bir yapıdan öte, tarihsel bilinci sürekli canlı tutan bir kültürel hafıza mekanizması hâline gelir. Özetle, Türk sözlü geleneği milli tarihin hafızasını kuran ve koruyan temel bir kaynaktır. Sonuç olarak sözlü anlatılar, Türk tarihsel kimliğinin diri kalmasını sağlayan, zamana meydan okuyan köklü bir bellek sistemidir.

Sözlü anlatı, insan hayatının doğumdan ölüme kadar her aşamasına eşlik eden ritüeller, törenler ve toplumsal pratikler yoluyla kültürel sürekliliği sağlayan bir yapıya sahiptir. Bu durum, sözlü gelenek ürünlerinin yalnızca sanatsal değil, aynı zamanda ritüel ve sosyo-kültürel işlevlere sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu paragrafın ana fikri, sözlü geleneğin insan yaşam döngüsü içindeki rolünü ve ritüel bağlamındaki önemini vurgulamaktır. Doğumda söylenen ninniler, çocukluk dönemini şekillendiren masallar, gençlik çağında karşılaşılan destansı kahramanlık anlatıları ve evlilik törenlerinde icra edilen maniler, toplumun değerlerini bireylere aktarır.

Ölüm karşısında yakılan ağıtlar ise toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve yas duygusunu ortaklaştırır. Ayrıca bahar şenliklerinde, dini günlerde ve toplumsal kutlamalarda söylenceler ve türküler aracılığıyla kolektif duygu paylaşımı sağlanır. Bu süreçte sözlü ürünler, bireyin yalnızca kimlik ve değer kazanmasına değil, aynı zamanda topluluk ile bağ kurmasına hizmet eder. Ritüellerde kullanılan sözlü anlatılar, kutsallık, aidiyet ve süreklilik duygusunu pekiştirerek kültürel bütünlüğü korur. Özetle, Türk sözlü geleneği, yaşamın her safhasını kuşatan ritüel ve toplumsal pratiklerle kültürel aktarımı güçlendiren bir yapıdadır. Sonuç itibarıyla, sözlü anlatı bireyi topluma bağlayan, kültürü hayatın akışı içinde yaşatan ve millet bilincini pekiştiren canlı bir miras niteliği taşımaktadır.

Sözlü anlatı, kültürel aktarımda yalnızca içerik boyutuyla değil, aynı zamanda icra ve performans geleneğiyle de benzersiz bir yere sahiptir. Bu bağlamda sözlü kültür, anlatıcı ile dinleyici arasındaki etkileşimi

esas alan dinamik bir iletişim ve sanat pratiğidir. Bu paragrafın ana fikri, sözlü geleneğin performatif ve kolektif özellikleri yoluyla kültürün canlı ve katılımcı şekilde taşınmasını sağladığını vurgulamaktır. Ozanların, âşıkların, kamların ya da baksıların icra ettiği sözlü ürünler; müzik, ritim, sözlü anlatım ve dramatik unsurların bütünleştiği bir performans biçimi ortaya koyar. Bu anlatımlar, yalnızca dinleyeni bilgilendirmekle kalmaz; duygulandırır, yönlendirir, düşündürür ve toplum içinde ortak bir ruh inşa eder.

Anlatıcı, doğaçlama yeteneğiyle anın ruhunu yakalar, dinleyicinin tepkisini gözetir ve anlatıyı kolektif bir deneyime dönüştürür. Meclislerde, toy ve şöenlerde icra edilen bu performanslar, toplumun birlik ve dayanışmasını güçlendirir; sözün değerini ve hafızanın gücünü pekiştirir. Ayrıca bu icra biçimleri, kültürel aktarımda mekân, zaman ve topluluk bağlarının belirleyici rol oynadığını gösterir. Kısacası Türk sözlü geleneği, yalnızca metinden ibaret olmayan; ses, ritim, topluluk ve duygusal etkileşimle yaşayan bir kültürel mekândır. Sonuç olarak sözlü anlatı, performatif niteliği sayesinde kültürü canlı, dinamik ve sürekli kılan temel bir taşıyıcı unsurdur.

VII. Bütün Türk Dünyasında Süreklilik: Ortak Motifler ve Yerel Varyantlar

Sözlü anlatı, geniş bir coğrafyaya yayılan Türk toplulukları arasında kültürel birlik ve kimlik devamlılığı sağlayan ortak bir ifade alanı oluşturmuştur. Bu bağlamda, farklı lehçelere, yaşam tarzlarına ve tarihsel koşullara rağmen Türk sözlü geleneğinde ortak motifler, semboller ve anlatı formları görülmesi dikkat çekicidir. Bu paragrafın ana fikri, sözlü geleneğin Türk dünyasının kültürel bütünlüğünü pekiştiren bir bağlayıcı unsur olduğudur.

Orta Asya'dan Anadolu'ya, Kafkaslardan Balkanlara kadar yayılan Türk kültür sahasında destanlar, atasözleri, efsaneler ve türküler, benzer dünya tasavvurları ve ortak tarih bilinci ile şekillenmiştir. Örneğin alp tipi, kut anlayışı, at ve bozkır sembolizmi, kader, yiğitlik ve vefa temaları, Türk dünyasının çeşitli bölgelerinde yeniden işlenerek varlığını sürdürmüştür. Bu ortak kültürel unsurlar, Türk milletinin tarihsel tecrübesini ve dünya görüşünü evrensel bir anlatı gücüne dönüştürmüştür. Sözlü geleneğin taşıdığı bu ortaklıklar, etnik bağı, toplumsal aidiyeti ve

kültürel sürekliliği güçlendirirken, yerel varyantlar ise kültürel zenginliğin çeşitliliğini ortaya koyar. Böylece Türk sözlü anlatıları hem birlik hem de çeşitlilik ilkesini bünyesinde barındıran benzersiz bir kültür sistemine dönüşür. Özetle, sözlü gelenek Türk dünyasının kültürel harcını oluşturan temel ortak paydayı temsil eder. Sonuç olarak Türk sözlü anlatıları, farklı coğrafyalarda yaşayan Türk topluluklarının kültürel bütünlüğünü ve ortak kimlik bilincini koruyan birleştirici bir güçtür.

VIII. Modern Yansımalar: Çağdaş Alanlara Uyarlanma Ve Süreklilik

Sözlü anlatı, yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda günümüze kadar etkisini sürdüren ve modern kültür alanlarında da varlığını gösteren dinamik bir mirastır. Bu çerçevede sözlü gelenek, çağın değişen iletişim biçimleri ve kültürel etkileşimleri karşısında uyum göstererek varlığını farklı formlarda devam ettirmiştir. Bu paragrafın ana fikri, sözlü anlatıların modern dönemde dönüşerek yaşadığını ve kültürel sürekliliğini koruduğunu vurgulamaktadır. Halk hikâyeleri, masallar, türküler ve atasözleri, günümüz anlatılarında, müzik alanlarında, televizyon ve sinema yapımlarında, dijital anlatı türlerinde ve halk yaşamında etkisini sürdürmektedir. Sosyal medya platformlarında paylaşılan halk deyişleri, modern söz sanatları ve mizah biçimleri, sözlü anlatıların yeni ifade zeminleri olarak karşımıza çıkar. Eğitim alanında, kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalar ve akademik araştırmalar, sözlü geleneğin bilimsel zeminde yaşatılmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda halk sanatçıları ve âşık geleneğini sürdüren ustalar, geleneğin canlı temsilcileri olarak modern toplumda kültürel hafızayı korumaktadır. Böylece sözlü anlatıları, tarihsel köklerini kaybetmeden çağdaş hayatla bütünleşmekte ve yeni nesillere aktarılmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Türk sözlü geleneği, değişen dünya koşullarında dönüşen ama varlığını sürdüren canlı bir kültür sistemidir. Sonuç olarak sözlü anlatıları, geleneğin geleceğe uzanan köklü bir kültürel sürekliliğin simgesi olarak günümüzde de önemini muhafaza etmektedir.

Sonuç

Sözlü anlatı, milletin tarihsel hafızasını, duygu dünyasını ve kültürel kimliğini asırlar boyunca taşıyan temel bir kültür kaynağıdır. Bu geleneğin

değerlendirilmesi, yalnızca geçmişini öğrenme çabası değil, aynı zamanda bugünü anlamlandırma ve geleceği inşa etme bakımından da önem taşımaktadır. Bu paragrafın ana fikri, sözlü anlatıların Türk kültürel kimliğinin sürekliliğini sağlayan merkezi bir unsur olduğunu vurgulamaktır. Sözlü gelenek, tarih boyunca Türk toplumunun yaşam felsefesini, sosyal düzenini, inanç sistemini ve estetik anlayışını kuşaklar arasında kesintisiz şekilde aktarmıştır. Bu aktarım süreci sayesinde toplum, geçmiş ile bağını koparmadan çağın koşullarına uyum sağlama kabiliyeti geliştirmiştir.

Destanlardan ağıtlara, atasözlerinden ninnilere kadar birbirinden farklı türlerde ortaya çıkan ürünler, hem bireyin iç dünyasına hem toplumun kolektif bilincine hitap eden çok katmanlı bir kültürel miras sunmaktadır. Bugün modern kültür ve edebiyat çalışmalarında sözlü geleneğin etkilerinin güçlü bir şekilde görülmesi, bu mirasın yaşayan bir olgu olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu nedenle Türk sözlü anlatıları, milli kimlik bilinci, kültürel süreklilik ve toplum hafızasının korunmasında vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Özetle, sözlü kültür Türk milletinin tarihsel kişiliğini oluşturan ve koruyan temel bir yapı taşıdır. Sonuç olarak, bu köklü mirası anlamak, yaşatmak ve bilimsel zeminde değerlendirmek kültürel varoluşumuzun en önemli sorumluluklarından biridir.

Sözlü anlatı, toplumsal değerlerin, ahlaki ilkelerin ve ortak yaşam tecrübelerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını mümkün kılan çok yönlü bir kültürel sistemdir. Bu geleneğin değerlendirilmesi, toplumun geçmişte nasıl düşündüğünü, hissettiğini ve yaşadığını anlamamıza imkân sunmakla birlikte, bugünkü kültürel davranış modellerinin kökenine ışık tutar. Bu paragrafın ana fikri, sözlü anlatıların toplumsal düzenin korunmasında ve ortak bilinç oluşumunda belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktır. Ninnilerden atasözlerine, destanlardan masallara kadar her tür, toplumun bireyleri arasında duygu birliği ve dayanışma oluşturarak sosyal yapının güçlenmesini sağlamıştır. Sözlü geleneğin bireye kazandırdığı değerler, yalnızca sözlü kültür dönemine değil, çağdaş yaşam pratiklerine de yön vermektedir. Bu nedenle sözlü anlatıları, toplumsal birlik, adalet, doğruluk, çalışkanlık, cesaret ve merhamet gibi temel değerlerin sürekliliğini destekleyen kültürel bir rehber niteliğindedir. Farklı coğrafyalarda yaşayan Türk

topluluklarının benzer söylem ve gelenekleri koruması, bu ortak değer sisteminin gücünü ve kapsayıcılığını göstermektedir. Böylece sözlü anlatıları, kültürel kimliğimizin hem tarihsel hem toplumsal temelini oluşturmaya devam etmektedir. Sonuç olarak Türk sözlü geleneği, milletin ortak bilincini, ahlaki yapısını ve sosyal dayanışmasını sürdüren vazgeçilmez bir kültürel mirastır.

Sözlü anlatı, yalnızca tarihsel bir kültür mirası değil, aynı zamanda çağın koşullarına uyum sağlayarak varlığını sürdüren dinamik bir toplumsal anlatı geleneğidir. Bu yönüyle sözlü kültürün incelenmesi, geçmişten günümüze uzanan kültürel dönüşüm sürecinin anlaşılması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu paragrafın ana fikri, sözlü geleneğin modern zamanlarda da etkisini sürdürerek milli bilinç ve kültürel süreklilik açısından işlevsel bir rol oynadığıdır. Günümüzde halk edebiyatı unsurlarının edebi metinlerde, müzik türlerinde, sinema ve televizyon yapımlarında, hatta dijital kültür ortamlarında yaşamaya devam etmesi, sözlü geleneğin esnek ve çevik yapısının göstergesidir. Âşık geleneğini sürdüren sanatçılar, yerel hikâye anlatıcıları, folklor araştırmacıları ve kültürel kurumlar, bu mirası hem korumakta hem de yeni yorumlarla çağımıza taşımaktadır.

Aynı şekilde modern eğitim programlarında ve akademik çalışmalarda sözlü anlatıların yer bulması, onun bilimsel değerinin ve kültürel öneminin sürdüğünü göstermektedir. Böylece sözlü kültür, geçmişini idealize eden statik bir olgu olmaktan çıkarak, çağdaş toplumla birlikte yenilenen ve gelişen canlı bir kültürel atmosfer yaratmaktadır. Özetle, Türk sözlü anlatıları hem tarihi hem modern boyutuyla yaşayan bir kültür varlığıdır. Sonuç olarak bu miras, gelenekten geleceğe uzanan süreklilik içinde varlığını koruyarak Türk kimliğinin en güçlü taşıyıcılarından biri olmayı sürdürmektedir.

Sözlü anlatı, binlerce yıllık geçmişi boyunca derin bir kültürel, toplumsal ve estetik birikim oluşturmuş; milletin varlık mücadelesi, inanç dünyası, duyu evreni ve düşünce sistemi ile yoğrulmuş güçlü bir medeniyet hafızasıdır. Bu kapsamlı mirasın bilimsel yöntemlerle ele alınması, kültürel köklerimizle daha iyi kavramamızı ve geleceğe yönelik bilinçli kültür politikaları geliştirmemizi mümkün kılmaktadır. Bu paragrafın ana fikri, sözlü kültür mirasının korunması,

araştırılması ve gelecek nesillere aktarılmasının bir kültürel sorumluluk ve bilimsel gereklilik olduğudur. Halk edebiyatı ürünleri yalnızca geçmişin hatıraları değil, bugünün ve yarının kültürel kimlik inşası için de temel referans noktalarıdır. Akademik çalışmalar, sistematik derlemeler, folklor araştırmaları, dijital arşiv projeleri ve eğitim programları bu kültürel değerlerin yaşatılmasında kritik rol oynamaktadır. Ayrıca kültür kurumlarının, sivil toplum yapılarının ve bireysel çabaların bu mirası desteklemesi, Türk kimliğinin zenginliğini korumaya katkı sağlamaktadır. Sözlü anlatıların günümüz toplumuyla kurduğu bağın güçlendirilmesi ise kültürel belleğin sürekliliğini güvence altına alacaktır. Dolayısıyla bu kitap, sözlü geleneğin köklerini, niteliklerini ve tarihsel serüvenini bilimsel çerçevede ortaya koyarak bu önemli mirasın anlaşılmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Türk sözlü anlatıları korunması, yaşatılması ve üzerinde sürekli düşünülmesi gereken kıymetli bir kültür hazinesidir. Sonuç olarak bu çalışma, geçmişten geleceğe uzanan kültür zincirinin sağlam halkalarından birini oluşturma idealinin bir ürünü olarak okuyucunun huzuruna sunulmaktadır.

Kaynaklar

Halbwachs, Maurice. (2017). Kolektif Hafıza, (Türkçe söyelen. Banu barış), Heretik yayınları, Ankara.

Ong, Walter J. (2014). Sözlü ve Yazdı Kültür Sözlü Teknolojileşmesi, (Çev. Sema Postacıoğlu banon), Metis Yayınları, İstanbul.

Ong, W. J. (1982). Orality and literacy: The technologizing of the word. London: Methuen.

Rubin, Devid C. (1995), Memory in Oral Traditions The Cognitive Psychology of Epic, Ballads, and Counting-out Rhymes, New York Oxford. Oxford University Press.

Bang, W. Rahmeti, G. R. (1936). Oğuz Kağan Destanı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Semineri Neşriyatından, İstanbul.

Lord, A. B. (1976). The traditional song. In B. A. Stolz & R. S. Shannon III (Eds.), Oral literature and the formula (pp. 1-29). Ann Arbor: Center for the Coordination of Ancient and Modern Studies, University of Michigan.

